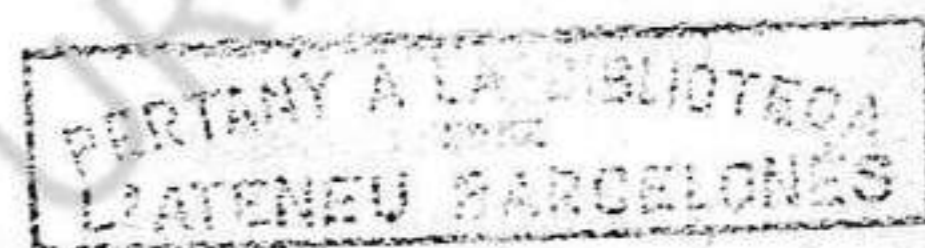

LA NOSTRA TERRA

REVISTA MENSUAL DE LITERATURA, ART I CIÈNCIES

OFRENA

A Catalunya, en el primer centenari de la Renaixença, LA NOSTRA TERRA ofereix el seu homenatge.

Enguany, es compleixen cent anys des que Aribau llançà el seu clam patriòtic, amb el qual cridà la terra a la seva reivindicació. I la sement plantada prest brostà ufanosa, i l'arbre esponerós, branques estes, cobricela avui, ombra agradosa, tot el terror. Per això, aquesta Revista honora les seves primeres planes amb l'Oda a la Pàtria, fita aurífica de tot el desvetllament català, porta oberta en el recobriment de la consciència colectiva d'un poble.

Mallorca també hi prengué part en aquest recobriment de la personalitat de Catalunya esvaïda, i els seus millors homes, les seves valors més autèntiques—encara que esporàdiques dins el clos pairal—hi esmerçaren tots els seus afanys i totes les seves activitats. D'aquests volem parlar-vos avui en aquesta Revista, perquè ells foren els qui ens representaren en els inicis del moviment patriòtic, foren els qui, treballant per la Catalunya i en la Catalunya continental, tastaren,—a la seva terra que no els sabé comprendre, ni admirar—, les asprors del sacrifici august, en ares del seu esplèndid i desinteressat ideal.

La Mallorca província del XIX no sabé, o no volgué, copsar les vibracions de l'arpa eòlica, i les ratxes sonores del vent es refugia-

ren en els ecos de la serra, i es filtraren pels clivells dels castells i dels palaus en runes, i refrescaren la galta encesa dels dansaires, i aixecaren la pols de les senyeres plegades, i desferen les terenyines de la tradició, i polsaren amb dits invisibles les cordes de la llengua adormida. Però tot aquell romanticisme de l'època renaixent, florí en aquesta terra en folklore i literatura. L'esperit nacional, l'esperit polític, que amb el sentiment artístic prenia cos a la Catalunya continental, fou aquí eixorc, i les seves primeres flames, radiants de llum ben intensa, foren apagades amb prestesa sota les cendres de la indiferència popular i dels interessos particulars creats pel centralisme omnipotent.

Però aquell primer balbuceig romàntic dels nostres homes, que semblava al principi esterilitat dins el camp erm—al qual no hi faltaren, per cert, contradictors i impugnadors de vàlua—; aquell primer joguinejar cercant paraules per a endolcir o vitalitzar l'expressió, com qui cerca perles; aquelles primeres besllums del nostre despertar, tènues al començ com la claroreta somorta de les lluernes, prest es convertiren en verb radiant de clara lluminositat. I la parla alada emprengué el vol august, i la flama s'aixecà potent del foc colgat durant més d'un segle, avivada amb els ventafocs de l'entusiasme i de la fe.

Dèiem, poc temps fa, en una altra editorial nostra, que “davant totes aquestes coses i tenint de part nostra la raó i el dret, ens hem de declarar optimistes, i malgrat totes les resistències, actives i passives, hem d'augurar el triomf de les nostres idees, avui o demà, i hem d'esperar amb confiança veure reintegrada Mallorca a la seva personalitat”. I aquelles paraules d'ahir, les volem reproduir ara amb més seguretat que mai.

En els moments actuals, en els que Catalunya celebra el primer centenari de la seva Renaixença, que és la nostra, la joia ha d'omplir vessant el cor dels catalans, perquè per a ells ja és arribat el dia esplendorós de la victòria olorosa de murtra i de llorer. I nosaltres volem associar-nos a aquesta alegria festívola tan justa, mitjançant el present homenatge, que els oferim germanívolament, abrandats de fe en el futur. És per això que aquestes ratlles d'avui no expressen solament el criteri particular de LA NOSTRA TERRA, sinó que són el portaveu de tots els mallorquins que estimen Catalunya i que lluiten per les nostres reivindicacions pàtries, formant un sol cos i amb un mateix ideal.

La nau llançada a la mar pels nostres renaixentistes entra ara

a la zona dels vents propicis. Que aquests vents no li manquin i que, veles tivants, faci la seva via cap al port de la nostra reintegració. I que, així com Catalunya celebra avui la seva victòria, pugui prest Mallorca celebrar la seva amb l'assistència dels germans catalans. Aquest és el nostre desig fervent.

¡Catalans! Accepteu aquest homenatge, i a través de la mar que ens allunya, però que no ens separa, encaixeu amb les nostres les vostres mans.

...les marcades proves d'adhesió i d'interès que tenc donades a la causa de l'idioma abans ja de son renèixer, encara que no de la importància que s'empenya en atribuir-les l'amistat entusiasta del patriarca Aguiló, donant-me honors de precursor, com ara darrerament a propòsit dels cants populars... (1889)

JOSEP M.ª QUADRADO

1833

ODA A LA PÀTRIA

A DÉU-SIAU, turons, per sempre adéu-siau,
o serres desiguals que allí en la pàtria mia,
dels núvols e del cel de lluny us distingia,
per lo repòs etern, per lo color més blau.
Adéu, tu, vell Montseny, que des ton alt palau,
con guarda vigilant cobert de boira e neu,
guaïtes per un forat la tomba del jueu,
e al mig del mar immens la mallorquina nau.

Jo ton superbe front coneixia llavors,
com conèixer pogués lo front de mos parents;
coneixia també lo so de tos torrents,
com la veu de ma mare o de mon fill los plors.
Mes, arrencat després per fats perseguidors,
ja no conec ni sent com en millors vegades;
així d'arbre migrat a terres apartades,
son gust perden los fruits e son perfum les flors.

¿Què val que m'haja tret una enganyosa sort
a veure de més prop les torres de Castella,
si el cant del trobador no sent la mia orella,
ni desperta en mon pit un generós record?
En va a mon dolç país en ales jo em transport,
e veig del Llobregat la platja serpentina,
que, fora de cantar en llengua llemosina,
no em queda més plaer, no tinc altre conhort.

Plau-me encara parlar la llengua d'aquells savis,
que ompliren l'univers de llurs costums e lleis,
la llengua d'aquells forts que acataren los reis,
defengueren llurs drets, venjaren llurs agravis.
¡Muirra, muirra l'ingrat que, al sonar en sos llavis
per estranya regió l'accent natiu, no plora,
que, al pensar en ses llars, no es consum ni s'enyora,
ni cull del mur sagrat la lira dels seus avis!

En llemosí sonà lo meu primer vagit,
quan del mugró matern la dolça llet bevia;
en llemosí al Senyor pregava cada dia,
e càntics llemosins somiava cada nit.
Si, quan me trobo sol parl amb mon esperit,
en llemosí li parl, que llengua altra no sent,
e ma boca llavors no sap mentir ni ment,
puix surten mes raons del centre de mon pit.

Ix, doncs, per expressar l'afecte més sagrat
que puga d'home en cor gravar la mà del cel,
o llengua a mos sentits més dolça que la mel,
que em tornes les virtuts de ma innocent edat.
Ix, e crida pel món que mai mon cor ingrat
cessarà de cantar de mon patró la glòria;
e pàssia per ta veu son nom e sa memòria
als propis, als estranys, a la posteritat.

BONAVENTURA C. ARIBAU

A LA LLENGUA PÀTRIA

SALUT, o llengua rica d'harmonies,
que en la maror has sortejat l'escull
del desafecte greu, beneita sies,
llengua de l'Alt En Jaume i Ramon Lull.

Entre els lleials que no et volgueren morta
ni menyspreuada, m'he pogut comptar.
Som de l'estol que mai per mai comporta
l'ofegadora cendra dins ta llar.

Princesa de florides primaveres,
castell que es resisteix als enderrocs,
mercès, o llengua pàtria, que em volgueres
al teu servei humil de ventafocs.

MARIA ANTÒNIA SALVÀ

Els nostres renaixentistes i el seu temps

LA commemoració centenària de l'*Oda*, d'Aribau, no podia passar indiferent als qui sentim un amor abrandat per la Pàtria i pels homes que la glorificaren amb llurs afanys. L'agraïment vers el banquer Remisa, en l'aniversari de la naixença, dictava a l'autor, que es trobava a Madrid, els alexandrins, amarats de fervorosa catalanitat, esdevinguts precursors d'una florida d'ideals i d'intents nobles; la profecia de fets assenyalats a venir. Un moment de lucidesa inconscient, de fidelitat a la llengua, bastava per immortalitzar-los. Del que donava a la cultura forastera, en canvi, no n'havia de romandre res. I és que sovint les realitats transcendents comencen a desplegar-se d'una manera inconeguda pel mateix individu que n'és l'encarnació vivent; ben sovint en els pobles que pledegen qualsevol reivindicació col·lectiva, la novetat més insignificant pren ressonàncies insospitades i tramet amplemment batecs de vida nova.

Talment s'acomplia amb la publicació de l'*Oda a la Pàtria*, d'Aribau. Des de la seva aparició, fou l'estrella de la nostra Epifania, de llum llambrejadora i guiadora d'un estol d'ànimes selectes a les afores de la Ciutat, lluny del gregarisme provincià, on renaixia amb gemecs infantívols la llengua vernacla, exponent el més eficaç de la nostra cultura. De bona hora, conegueren aquestes aristocràcies de l'esperit la meravella que es badava, voltada de soledat i pobresa; però, ullpresos de tanta dignitat humiliada, s'apressaven a deixar als seus peus els tresors de la inspiració juvenívola amb l'opulència dels afectes generosos. I darrera ells, es redreçava un poble cap al retrobament de la seva veu en la germanor dels altres pobles; i ja dins l'albada clara d'aquells dies, ja poetitzats per la llunyania, la Catalunya insular i la peninsular es sentien misteriosament fermades sota els auspicis de la solidaritat ètnica. Els homes representatius d'allà de la mar: Rubió i Ors, Piferrer, Balmes i Milà, per no retreure'n d'altres, mantenien fraternal comunicació amb els

d'ací: Quadrado, Tomàs i Marian Aguiló, i Montis, iniciadors del nostre desvetllament nacional. Plau-me d'evocar, aprofitant ara l'avinentsa, i dins el curt espai imposat per les exigències de la revista, el record placèvol d'aquests homes, reflexats en la correspondència, encara inèdita, escrita en espanyol, però ben catalana per l'estil, que és gust, sobrietat i clara expressió de sentiments i afectes. Davant les seves ombres glorioses, immortals, vull encendre amb emoció amorosida la meva petita llàntia votiva, perquè cremi penjada al *mur sagrat on floreixen les lires dels avis*.

En Piferrer, a qui Déu semblava haver-li encomanat l'alta missió de colgar la llevor d'altres empreses, que tanmateix la curta vida seva no havia de contemplar granada i fructificant, era hoste de Mallorca uns dos mesos, durant els quals es desullava als nostres arxius emportat de la forta pruïja de teixir en la malla de les investigacions la visió del passat. Ell i En Parcerissa, *comme un couple homérique* a la faisó de Lamartine i Víctor Hugo, s'imposaren, volenterosament, l'esbraonadora tasca de rehabilitar als ulls dels estudiosos tot l'encant de l'art romànic i gòtic, aleshores desvaloritzat pel classicisme renaixent. I així, moguts per un alt impuls d'heroisme i d'esperança, estrebats en un poder magnífic i personal d'iniciació normativa, amb el llapis i la ploma a la mà per tota companyia, precursors de tants de centres excursionistes en el pervenir, s'espeuaven trepitjant els camins i drecceres que menaven ran d'un monument, feixuc d'anys i d'història, o guaitaven damunt la magnificència vària de bellsveures. I és ara encativador esguardar-los en llur pelegrinatge de trescar la terra, aleshores xopa de sang fratricida, mancats de les modernes facilitats del ferrocarril, de carreteres, de guies, de diccionaris i de manuals d'art on són consignades les notes artístiques i històriques que avui tan asuauegen el treball. L'ardiment juvenívol dels artistes, però, supleix aquests falliments. Cronològicament, s'hi avançaren els erudits excursionistes Villanueva, Bermúdez i Pons, però cap com En Piferrer no acoblava, en magnífic maridatge i mutual ajut, les qualitats del poeta, de l'aqueòleg i analista, disposicions revelades abastament en *Recuerdos y Bellezas de España*, que habillava sense models, ni calor de cooperació material.

L'any 1842, eixia a llum el tom corresponent a Mallorca, bellament il·lustrat amb làmines dibuixades del natural i litografiades per Parcerissa, comentades amb el text de Piferrer. Així la Renaixença aixecava a la glòria de Mallorca el primer monument, que ahora

també ho era de l'autor, el qual, més tost que un comentari al marge dels nostres tresors arqueològics i contradetes, teixia, al parer de Quadrado, un poema, un altre *Child Harold*. Naturalment, la seva aparició havia d'eclipsar el *Panorama óptico histórico-artístico de las islas Baleares*, Palma, imp. Pedro José Gelabert (1840), d'En Furió i *Souvenirs d'un voyage d'art a l'ile de Majorque...* par J. B. Laurens, Montpellier (1840), en les pàgines dels quals s'emmirallava una Mallorca estàtica i plebea. I això que l'obra d'En Piferrer no s'ajustava plenàriament a la concepció matriu que l'engendrà. Talment ho dóna a entendre una lletra inèdita de Piferrer, de 19 de febrer de 1843, on troba ressó el desencís dolencós d'una ànima roenta a l'escalfor de grans ideals, els quals destorbava d'abastar la trivialitat d'una displicència gastràlgica. Vejau-ne aquest fragment tan confidencial:

“Parcerissa seguramente volverá a publicar los *Recuerdos* por su sola cuenta, si antes lo hizo en compañía de un comerciante. Este, que es de los más tacaños, se ha aferrado en que el prospecto prometió que sólo contaría Mallorca de 30 entregas; y como yo también me aferré en que no me daba la gana de reducirla, que bastante lo he hecho en los dos últimos capítulos, me concedieron dos o tres entregas más. Este plus ya lo ha menester la Segunda Parte y aquí entra la brava. El comerciante bufa y rabia; Parcerissa me insta y me fuerza a que coja la brocha gordá, y de una manotada acabe la 3.ª. Esto es lo que hago con el mayor sentimiento de ver desaprovechados los materiales que para hacerlo un poco mejor tengo acopiados. Además, algunos puntos de mi plan requerían pausa e inspiración; ahora todo se lo llevó el diablo y el caso está en acabar tan brevemente como se pueda, y a fe que me importa para realizar alguna suma. Esto es lo más triste y repugnante que puedas figurarte; porque al principio te salen con que no les gusta la historia; después dicen que un poco de historia no sienta mal a lo pintoresco y descriptivo; luego quisieran que resultase diálogo y fuese una semi-novela; más adelante que se hable de Lamparón y de la cortina tal y de la reja cual y de mil menudencias. Y finalmente, cuando les importa acabar, nada de interesante; Beller no vale la pena, Raxa le basta y sobra con decir que hay muchas obras de escultura y saltando a Artá se hacen cuatro higas a Mallorca y a los mallorquines.”

Aquesta declaració explicarà l'estranyesa que En Quadrado mostrava pels buits i llacunes ben remarcables de la primera edició.

Els escriptors catalans, cansats de la soledat, al començ de 1842 determinaren viure amb més contacte per propi estímulo. D'aquest desig neixia l'acord de trobar-se amb regularitat, però sense cap compromís, i plegats passar les vetlles parlant i llegint. Un dels concorrents a la tertúlia, En Piferrer, no trigava a proposar als seus companys la idea de publicar una revista literario-artística, i, encara, rebia l'encàrrec de redactar les bases, que acomplia puntual-

ment. Segons aquestes, cada contertulià, dins el terme de dos mesos es comprometia a deixar dins una carpeta, a nom seu, mitjà de conèixer els tocatardans i peresosos, una composició, que seria examinada per la Comissió integrada per tres literats, dos músics i dos pintors, la qual gaudiria de plenitud de facultats. Al cap de quinze

TOMÀS AGUILÓ I CORTÈS
(1812 - 1884)

Poeta abundant, redactor, amb Quadrado i Montis, de "La Palma", de la calor literària i romàntica de la qual beneficià el ressorgiment de les lletres mallorquines.

(Dibuix de Francesc Salvà)

de *La Palma* féu sentir, dissortadament amb massa tímidesa, la primera gestació de la Renaixença. Aquesta temptativa, esperonada i mantenguda per la febre romàntica, tengué la virtut d'acoblar l'aristarquia d'esperits selectes en ferma solidaritat d'interessos transcendents, i fer revenir en cada un la font inestroncable d'activitats que després decorrerren per vies varies vers idèntica finalitat: la resurrecció integral de la Pàtria pel conreu de la literatura, de l'art, la història i el dret, i que sortosament trobaven l'agosarat

dies, la Comissió devia manifestar a la Junta General les composicions aprovades i aleshores serien proclamats els noms dels autors, els quals llegirien els treballs; les restants, retornades a la carpeta, amb les esmenes escaients al marge. En el temps que fos ben vist a la Comissió, aquesta tenia la comanda de presentar el projecte de publicació de la revista, que dubt que arribàs a nèixer, ja que no en torna fer esment En Piferrer en el curs de la correspondència. El contagi arribava també als literats mallorquins, que vivien vida solitària i mandrosa. La publicació

pionnier. La tasca comuna que imposava a Quadrado, Tomàs Aguiló i Montis la redacció de *La Palma* els fermava amb llaços de perdurable amistat.

A Mallorca, manifestava amb nua franquesa un dels nostres escriptors, En T. Aguiló, als amics catalans, redactors de la fugissera revista *La Religión*, en demanar la col·laboració i subscripció dels mallorquins, la influència dels homes és talment la de les estrelles, que a penes es sent. No existeixen sols, ni llunes que tinguin força d'atracció. Llevat de mitja dotzena de coents progressistes, aptes per a formar un club de domini a les eleccions pel poder positiu, més aviat que pel prestigi, el que resta es troba aïllat; tots els elements político-literaris, artístics i industrials estan escampats. Sols al moll hi ha la veritable associació. Pel demés, cada astre té la seva òrbita, cada un compta solament amb els seus plaers, talent i cabals. Els lectors probables de la revista eren, al seu compte, mossèn J. Amengual, Canonge de la Seu mallorquina, un dels millors clergues; també Mn. M. Peña, de prou talent, però restava ajupit de bona hora sota la somada de càrrecs lucratiu encara que poc brillants. Des que era Arxiver i Procurador, les xifres esborraren les imatges poètiques. Ultra aquests, el P. Ferrer ex-Trinitari, famós durant les lluites entre liberals i servils; els joves preveres Joan Pascual i Josep Montaner, quaresmers de la Seu, abundós el primer en conceptes filosòfics, orador brillant el segon i de gran vivesa d'imaginació, com mai no en passaren de semblants per les troncs barcelonines; mossèn Mateu Jaume, Secretari de la Diòcesi i després Bisbe, era considerat com un talent vastíssim, de l'alçada de Balmes en cap, i encara el sobrepassava en cor. Així, en una breu relació donava conèixer a Rubió i Ors, el ja admirat "Gayter del Llobregat", els mallorquins que anomenava talents de la Ciutat, en una lletra del 18 de març de 1843, memorable perquè es closa amb la recomanació del seu parent En Marian Aguiló amb paraules turgents de profecia. La vida del qui fou Patriarca de les nostres lletres renascudes en fou després la plenària confirmació:

"Si vieses lo que es este joven te daría lástima que haya de perderse el germen de poesía que encierra su cabeza. Hasta ahora, no ha escrito dos líneas que pueda dar al público, pero estas líneas incorrectas son admirables. Allí todo es genio, nada de arte, nada de imitación. No ha tenido más maestro, ni casi más lectura que *La Palma*; pero quizá esté destinado a hacer olvidar un día a los poetas de este periódico. Si este talento no se malogra será el Mesías de la poesía mallorquina, y yo no habré sido más que su Precursor y su Bautista. El público me arrancará la corona que me había dado para ceñirla a sus sienes... Quisiera le

buscases una colocación cualquiera en una casa de comercio o de industria que le hiciesen trabajar, escribir, llevar las cuentas, cualquier cosa en fin, con tal que le diesen pan, techo y tres horas para concurrir a la cátedra. Este favor lleva en si mismo la recompensa”.

Els literats mallorquins, com insinuàvem suara, també es cansaren de llur aïllament, i per això resolgueren ajuntar-se cada dimarts al casal aristocràtic de don Josep Quint Zaforteza, fervent devot de Zorrilla i, com aquest, enamorat amb passió del gènere descriptiu i cavalleresc, per bé que dissemblant en la gosadia i profunditat que reïxen en les composicions del poeta espanyol. D'altra banda, però, l'excel·lia en els escrits de caient burlesc i satíric, condicions excel·lents que no feien dubtar a Tomas Aguiló per anomenar-lo el Zorrilla mallorquí i per plànyer-se que no veiessen la llum pública els milers de versos que rajaren de la seva ploma abundosa. Assistien al cenacle de Can Zaforteza els redactors de *La Palma*, Quadrado, Aguiló i don Antoni Montis, marquès de la Bastida, trinitat augusta de la nostra literatura. Darrera ells, don Josep Rocabertí de Dameto, el comte de Formiguera, l'advocat Guillem Roca “poeta mallorquí de gènere verd”, Martí, Cortada, Conrado “un dels senyors en la casa del qual vivia En Martí, *soi-disant* literat”, En Bover, blanc de totes les mofetes. i En Gradolí que actuava de Secretari en aquest cenacle sense President. Dos contertulians, per torn rigorós, solien llegir les darreres produccions de llur ingeni, gairebé sempre en vers, llevat quan tocava a En Martí, que era aleshores en prosa, i, cosa que meravellava, exornada amb dibuixos, per exemple, un acoblament de joves presumits cavalcant engallats corcers, que era una filigrana. En una d'aquestes sàvies i recreatives sessions, presidides invisiblement per les Gràcies amorosides, En Tomàs Aguiló donava a conèixer les garrides quintetes dedicades al “Claustre de Sant Francesc” amb metre semblant al del poeta espanyol Juan de Mena, que esquivava, però, la fi de l'hemistiqui i el vers agut; també el cas esdevengut a l'Almogàver, contat pel cronista Muntaner.

La suficiència en història d'En Bover fou suspecta als concurrents al cenacle de Can Zaforteza. En Tomàs Aguiló, en parlar del *Viaje a la isla de Mallorca en el estío de 1845. Por Juan Cortada. Barcelona, Brusi, 1845*, deia que per ésser historiador a la faisó d'En Bover i Cortada bastava i sobrava sortir un capvespre amb les ganes de caçar notícies i després enfil·lar-les amb frases més o menys pintoresques, com granets llunts de rosari. En Piferrer l'ano-

menava cruament un compilador. Malgrat la poc acollidora simpatia dels representants de les lletres a favor seu, En Bover navegava il·lusionat dins un mar d'inefable dolcesa, somniant fama i honors, i, el que és pitjor, arrossegant un enfarfec enutjós de nomenaments i diplomes honorífics, amb una relació d'engendraments propis, molts d'ells tan pobres de sentit crític com altisonants per llurs títols. Un d'aquests havia d'ésser el fascicle en 4^t que l'impressor Guasp li estampava per penitència dels pecats de l'autor l'any 1847, batejat amb l'encapçalament tan pompós de *Isla de Cabrera. Sucesos de su historia que tienen relación con la de Francia*, l'aparició del qual servia abundantament d'esca a l'humor, un poc maligne, d'aquella collada de joves escriptors. Els efectes prest se feien patents en la responsiva i virulent paròdia *Historia de la Dragonera, en sus relaciones con la civilización europea, por una sociedad de literatos*, impresa per En Tries, l'any 1848, la paternitat de la qual s'atribueix principalment a Tomàs Aguiló i a Quadrado. L'alegria dels autors de semblant trapaceria fou inenarrable; els comentaris maliciosos i d'amagat, sovintejaven; el disgust d'En Bover, incommensurable. Però no era aquest el primer cas. Ningú no ignora l'enemistat absoluta que s'interposava entre En Bover i En Furió, la qual apareixia armada d'esperit combatiu, d'una bravesa gairebé insolent, i no sé si afirmar d'engallament un poc superbiós. La causa? Una pueril apreciació egolàtrica de més suficiència sàvia de l'un sobre l'altre en matèries històrico-arqueològiques.

En Piferrer es prengué el gust, potser donant treva a l'enuig que li amargava l'existència, de fer ús de certa dosi d'esperit faceciós, subproducte d'altra banda ben exòtic en el seu haver literari, i així acoblava i enlairava a un mateix pla els noms d'aquells dos rivals irreductibles en una nota dels *Recuerdos* inserida a l'edició de 1888, i a la pàgina 126, la qual deia: "El Sr. Bover y el Sr. D. Antonio Furió que con no menos constancia e infatigabilidad también procura ilustrar todos los puntos histórico-locales de Mallorca, son autores de un gran número de hojas sueltas..." ¡En Bover i En Furió plegats, mirant-se de prop, i cara a cara, era un truc massa perillós, perquè es posaven en contacte els dos pols d'un corrent elèctric. La repulsió violenta devia produir-se, com així esdevingué, i l'enrabiada, que algú tot satisfet de l'èxit anomenava *boveriana* per antonomàsia, era el menjaret dels comentaris enriolats d'aleshores. A l'enuig d'En Bover, esbombat massa obertament, seguí la ruptura de relacions amb Piferrer i la

inevitable reclamació irada, per part de l'ofès, dels papers que li havia manlevats, sobretot dels *Anals*, d'En Tarrassa.

Més tard, per En Quadrado, des de Madrid estant, la Draconígena república—així anomenava ell el salonet de Can Zaforteza, esvaït ja l'any 1848—crestejava entre la brossa del viure quotidià, a la manera d'un bell record que amollia com inefable unció la seva vida present, treballada doblement pel desencís i l'enyorança de Mallorca. El tracte amb els homes lletraferits de la Cort, on corregué percaçant la papallona daurada de la il·lusió, no aconseguia més que afonar l'ànima en el desengany esfereïdor. El rètol del carrer on vivia semblava posat a gratcient per la mà invisible del seu destí i per turment de l'ambició castigada. No hi podia haver sarcasme més viu i més befador pel seu esperit dolencós: “Ya me lo decía apenas leí por primera vez el rótulo; por esta calle (del Desengaño) saldrás de Madrid”. Fins i tot el número 3 de la casa li recordava, cada volta que el mirava amb esguard concirós, amb rialleta sarcàstica el triple desengany d'amistat, glòria i fortuna.

Els afanys dels nostres homes de lletres eren també polítics. La lluita fratricida ensangonava la península. La tossuderia portava entestats a fallar per les armes, ja que la raó n'era impotent, una qüestió purament dinàstica! Déu castigava aquella generació, mancada d'un gran ideal col·lectiu, amb l'estèril baralla, gairebé de barri, entre dretes i esquerres. Els moderats i progressistes, en tant que lluitaven, pretenien estrebar llur ideari polític, com a taula de salvació, en els principis de la Religió, oblidant que suren, lliures i triomfals damunt les contingències escoladisses de les passions humanals. Els problemes político-socials captien l'esment dels estudiosos. Les inquietuds de l'hora preocuparen també al cenacle de Can Zaforteza, que cuidaren de recollir en les pàgines de *La Fe*, revista que eixia a llum l'any 1843. Per això era necessari que passàs un any, esmerçat en penoses temptatives de parteratge. Restaven ineficients els esforços alçapremadors d'En Quadrado en explicar en el projecte anunciador l'esperit de la novella publicació; no menys el suport d'Aribau, autor de l'*Oda* que festejam, des de la direcció de *El Corresponsal*, on pregonava i encaria l'orientació de la nova filosofia religiosa, que es descabdellaria en la revista de Mallorca. Les llistes de subscripció restaven immaculades amb el natural esverament dels redactors. ¿Què passava? En Tomàs Aguiló ens ho certificarà tot seguit. “El títol fou mirat amb prevenció, alguns cregueren que es tractava de renovellar idees d'algun Inqui-

sidor del segle XVIIe, i ni tan sols llegiren el prospecte, esquivant de subscriure-s'hi.”

Cert, molts creieren endevinar a través del títol una al·lusió, contràriament a la intenció de l'autor, a la *fe sota un aspecte massa dogmàtic*, quan la missió de la revista no era altra que reafirmar aquesta, però alhora la fe político-literària, enfront de l'escepticisme i la indiferència, mal de la seva generació, i dissortadament de l'actual, i com aquella incapaç de passions ennoblidores, més tost sensible a l'egoisme i als interessos de l'especulació mercantil. I en aquesta ocasió, En Quadrado repetia l'agosarada afirmació, feta en 1840: “Nosaltres no hem perdut encara la fe en la literatura...” En tant, l'intercanvi literari entre mallorquins i catalans era de cada dia més intens i afectuós.

Arribada l'hora, el jove Marian Aguiló s'embarcava cap a Barcelona per tal d'emprendre els estudis d'advocat, amb la lletra de recomanació ja esmentada a la butxaca, per a En Rubió i Ors, del qual, com dirà més tard N'Aguiló en el pròleg de *Fochs Follets* amb paraules tan justes com pintoresques—“començava amb ses poesies a girar el corrent de l'idioma per netejar la corrupció de l'espècie d'estable d'Augias que el “vallfogonisme” i “castellanisme” anaven fent a la noble llengua catalana “escrita”. En Rubió i Ors prengué cura amorosida del dócil Marianito, tot just arribat a Barcelona, amb l'esperança que “quan tornàs al costat dels seus pares el trobassen, sinó millor pel comportament, que això era impossible, trasmudat en bon legista i ornat de coneixements vasts, bé en la carrera, bé en la literatura, en la qual esper ha de sobreeixir algun dia”. Amb aquests auguris tan afalagadors, cloïa la lletra del 6 de gener de 1844 el prestigiós “Gayter del Llobregat”, a la vetlla de presentar N'Aguiló a En Piferrer, de qui rebria l'orientació definitiva en el seu futur literari.

La vida del jove estudiant des de llavors s'entortolliga a la del seu mestre i protector semblant a l'eura, que s'enfila ardidament per la brancada d'un roure altívol. L'amor a Piferrer i a Walter Scott foren indubtablement els amors més fermes i sentits de l'adolescència de N'Aguiló. En una lletra de 1845, donava compte de la visita que acabava de fer (14 maig) “a dos homes típics, models, dels qui més em satisfan de tots els que coneguí, iguals en fisonomia, idèntics de cor, d'anomenada prou vasta i que si prest la mort no els atura els peus, la història en parlarà: un és En R. d'Eixalà, l'altre En Piferrer.”

La sequedat dels estudis de Dret era desplaent a l'estudiant Aguiló, i per més que duplicàs les hores de preparació, no aconseguia la meitat de profit dels condeixebles. Aquesta defallença l'atribuïa en part a la lectura de les novel·les de Víctor Hugo, que quant li desvetllaren d'imaginació li prengueren de seny. El motiu de la visita al Dr. Eixalà, catedràtic de Dret, no tenia més justificació aparent que pregar-li que volgués excusar les fallides de classe, i allegava les hores de treball passades al costat de Rubió a la Biblioteca i, de passada, potser fóra l'objectiu primordial d'altra banda encomanat a un impuls de franquesa inexperta, certificar l'enuig que sentia per l'assignatura de Dret. El catedràtic aprofitava tan bona avinentesa per posar a la consideració del seu deixeble un enfilall de reflexions, tocants a l'embaulament en què estan les accions en la vida humana i el perill en què es troba un jove de vint-i-cinc anys, edat de pas del món imaginari al real, i d'això el risc que corria de caure en el dubte i en l'escepticisme. Aquestes paraules, dites en to paternal, queien en l'esperit de N'Aguiló a manera de rou, fructiferant en propòsits d'esmena temporal, un d'ells, esquivar tota lectura suspecta, tal com poesies, novel·les i comèdies. Naturalment, no hi podia mancar l'excepció: la de les obres de Walter Scott *que aunque me emplumen he de leerlo cuando cayga en mis manos, séase en el sillón de los exámenes, o en las gradas del comulgatorio*, resolució expressada en forma evidentment hiperbòlica per demostrar la fonda devoció per al gran escriptor escocès. I és curiós de veure la manera com casa enginyosament els desigs del catedràtic amb les exigències dels seus propis gusts. *Poner como término medio entre Víctor Hugo, Sué, Justiniano y Alfonso, la Universal de Bossuet, Mariana, Conde, Piferrer y Mut, porque en la historia es donde veo mezclado el descarnado raciocinio con la engalanada poesia*. Un mes abans, la fam de lectura de Scott li feia assaborir les novel·les *Quintí Durward, Ivanhoe, l'Antiquari, Rob Roy*. *Talismà* és per ell una de les millors produccions eixides de la ploma del pare del romanticisme anglès; *Waverley* tenia la virtut d'abissar-lo en un pèlag deliquiós, puix era impossible de dir-se amb paraules "tantes pinzellades, tants de caràcters, tantes coses belles, tantes deduccions filosòfiques desvetllades per la lectura de Scott. *Déjame decir,—s'exclamava fora de si,—bramando de entusiasmo que los hermanos Walter y Cervantes no tuvieron padres como tampoco tendrán hijos*. I això que en la lletra de 31 d'octubre confessa *que todavía Cervantes ni León no habían escrito para mí*.

Així el romanticisme, que davallava de les terres nòrdiques d'Escòcia i d'Alemanya, entrava a Catalunya, la qual de bona hora li feia graciós hostatge. Aquest corrent de saludable restauració commogué el solatge visigòtic que forma l'íntima constitució ètnica del poble català, aixecant-lo a l'aire a manera de formidable antena receptora. A més, el caràcter assenyat de la intel·lectualitat catalana incipient s'avenia millor amb l'estil de Walter Scott que amb el de Víctor Hugo, sempre verbalista i turbulent. Els escrits, bé en prosa, bé en vers, de l'escriptor francès són el tornaveu al pas brogent de *une vieille société qui sort encore toute chancelante des saturnales de l'athéisme et de l'anarchie*. El sentiment d'universal compassió vers els dolents no para de treure a la lira sons ardents i enrogallats de venjança i glorificació pòstumes:

*Pour les victimes une lyre,
Une tête pour les bourreaux!*

El caient de reposada evocació històrica, més tost didàctica, de glòries i humiliacions sofertes, tan plaent a l'escola catalana, concordava a pler amb la ficció literària del novel·lista escocès, el qual de retop feia adonar a la generació de Rubió i Ors, Aguiló, Pons i Gallarza, i Milà que la història i la llengua que fins aleshores empraren com a pròpies, realment no ho eren, i els menava a la lògica i fonamental rectificació que mantengueren tota la vida. Així començava a somriure a llevant l'albada clara de la nostra gloriosa Renaixença, i era resplendent de promences la visió de l'avenir.

MARIAN AGUILÓ I FUSTER
(1825 - 1897)

Patriarca i orientador indiscutit de la nostra Renaixença, Mestre en Gai Saber, bibliògraf, folklorista, restaurador benemèrit de la llengua.

(Dibuix de B. Mas)

Les aficions de bibliòfil en Marian Aguiló traspuen en la correspondència de 1845. L'adquisició d'un exemplar de l'edició de "Arbre de Ciència" de R. Lull, estampada a Brusselles, i d'un altre gòtic, amb làmina magnífica, i encara d'uns "Furs d'Aragó" de la XVI^a centúria seguits d'una partida de Privilegis atorgats per Jaume I omplen de goig i optimisme el novell recercador de la nostra arqueologia literària. Més tard, parlarà d'una *empresa diabòlica* tocant a versos lullians, particularment del poema "La Conquesta de Mallorca", tot just trobats a Roma. L'anomenada de bibliòfil arribava a Mallorca i a oïment de Jaume A. Prohens, el qual, a força de temps i despeses, gosava agavellar una rica collecció de codis lullians i li demanava còpia dels *Cent proverbis* i dels *Cent noms de Déu* que creia que eren a la Biblioteca, úniques composicions que cobejava. "Si aquest aplec de poemes lullians,—observava en aquesta ocasió N'Aguiló,—ha d'esdevenir un sutze magatzem de coses, no val la pena de preocupar-se'n gaire. Mes, si Quadrado ho pren per son compte no dubt que m'ha de bastir tenda ornada i acurada i aleshores ja no som indiferent al que pertany a glòries mallorquines, més encara tractant-se de Lull, puix així em fóra plaent de portar una pedra a aquest immortal monument". De tot aquest cabal lullia, em fa pensar si possiblement se n'aprofitava En G. Rosselló per les "*Obras rimadas de Ramón Lull* Palma, imp. de Pedro José Gelabert, 1859". En Rosselló, cal notar de passada, es mostrà poeta romàntic ben apreciable en "*Hojas y Flores...* Palma, imp. de D. Felipe Guasp, 1853" i en "*Lo Joglar de Maylorcha.* imp. de Pedro J. Gelabert, 1862".

Per l'any 1848, l'activitat literària de Marian Aguiló cova germens, frisosos de brostar en florida exuberant. Modestament declara "que no entèn res de literatura, i en la seva condició d'aficionat a la poesia no duu més que franquesa en dir el que sent en el cor un poc de fantasia i res més". La lectura de *La España Romántica* i de *The romance of History*, de Telesfor Trueba Cossio, li desvetllen els ensomnis, amoixats des de setze anys, de versificar els principals fets de la història de Mallorca, resseguint el mateix pla, per bé que amb més unitat i poesia, i que és de creure cristallitzarien en el poema, gairebé aponcellat, de *Fochs Follets*. Mes, prest s'adonava que també el seu parent Tomàs Aguiló i Quadrado duïen entre mans semblant treball, el primer la *Mallorca poética*, el segon una història crítica de l'antic Regne. Però el camp és tan vast i les messes tan retents que N'Aguiló hi destria tall senyat

per a tots tres, sense destorbar-se mútuament en llur tasca. Per això En Marian escrivia al seu parent Tomàs: “Si Quadrado fa la història general de les Balears, com té pensat, darà a conèixer-la als filòsofs, és a dir, als que pensen; la teva s’adreçarà als qui llegeixen; la meva, als qui escolten. Aquell treballarà per als homes, tu per a les dones, jo per als infants”.

Aquest any, feia coneixença amb un bibliòfil bavarès que venia a Mallorca per tal de cercar edicions d’autors llemosins, singularment de Fabrer, amistat que el reaferma en la nova afició als llibres que manté a costa dels seus cabals, no gaire polents.

Aquesta dèria de treball, però, restava ombrejada pel pressentiment funest de la fi del pobre Piferrer. Pel juliol del mateix any 48, escriu:

“La tisis se ha demostrado completamente. El no espera la muerte; yo hago lo posible para resignarme a ella, pero siempre esta idea me parece nueva. Su vista me atormenta de un modo indecible. Si llorara toda mi vida no recompensaría la mitad del goce que he tenido conociéndole y amándolo; sin embargo, me duele haberle tratado, me duele haberle visto siquiera. La muerte de Piferrer estropea mi carrera; quizá la matará para siempre; ahoga la mitad de mis esperanzas y me empuja horriblemente al tedio, al egoísmo y a la vulgaridad. Mas Dios me es testigo de que siento todo el terror de su muerte por él. Haría alegre un sacrificio grande para ahorrarle la despedida que le espera a su genio y a su talento, a sus trabajos comenzados, a su madre desamparada, y a su vida de treinta y tres años. Tuvo que volver de la campiña; anteayer salimos a paseo un rato despacio y con gran tiento, y tuvo que sentarse cuatro veces en casas y cafés, y tomar un coche en la plaza de Santa Ana para llevarle a la Biblioteca”.

No menys desconsoladores eren les noves que arribaven de Vic, on acabava d’arracerar-se En Balmes, greument malalt del pit, esperançat que els aires de la terra nativa li retornarien la salut perduda. Il·lusió vana. La mort, en el curt terme d’un mes, segava tres vides voltades amb resplendors d’immortalitat. A Catalunya, dos fills preclars: En Balmes el 9 de juliol, En Piferrer el 25; a França, Chateaubriand el 4, el qual deixava com a heretatge preuadíssim una obra sòlida, que significa el triomf dels ideals espiritualistes més enlairats en el terror literari, i alhora la terrible condemnaió dels extremismes revolucionaris, la vindicació més eloqüent a favor dels drets de les venerables institucions calcigades.

Marian Aguiló, amb els ulls encara entelats per l’emoció, en una de les seves lletres exhala un sospir d’intensa enyorança, viva manifestació de l’amor entranyable pel seu Mestre, no refredat per la separació: “Seré amic de Piferrer,—s’exclama resoltament,—més enllà del terme de la vida, puix crec amb fermesa que està en

Déu". Amistat fraternal, que és el símbol de la compenetració que s'establí des dels inicis de la Renaixença entre els escriptors de la Catalunya continental i insular, els quals de bona hora s'apressaren a fondre en la brillantor d'una mateixa literatura renascuda els sons de la flauta frígia, que eixien de l'illa daurada, amb els accents durs de les cordes de la lira que venien de les platges del Principat.

N'Aguiló, com a parent espiritual més pròxim, i a semblança dels romans, rebia l'alè darrer d'En Piferrer. Aquest fou un dels primers qui bevia l'encant de la poesia popular, alhora que midava la força decissiva que portava, capaç de trasmudar la llengua forastera per la pròpia en les produccions dels artistes; ella li donà el tast intens de la saba terral amb la virtut de retrempar perennalment el nostre caràcter. Amb fidelitat de deixeble preferit, l'any següent, N'Aguiló, per tal de complir l'obra que el Mestre deixava començada, empenia llarg romiatge cap a Camprodon, Ripoll, Sant Joan de les Abadesses, Olot, Vic i Puigcerdà, bells indrets on el mena la il·lusió amoixadora de folklorista, que no l'abandonà mai, i on somniava trobar amagada la maina de tradicions, balades i altres deixalles de l'antigor "que em faran estar en les meves glòries".

Un altre mallorquí de cor, En Quadrado,—de qui En Rubió i Lluch deia "que era de la talla dels Muratori i dels P. Flórez, el Michelet de la nostra niçaga i també el Néstor de la joventut mallorquina"—, quatre anys abans, havia de prendre la ploma de la mà d'En Piferrer, defallida i retuda pel treball, per resseguir l'obra monumental de *Recuerdos*. D'això en rebia aquesta, com observa l'esmentat Rubió, bon guany "en la plasticitat dels quadres i en l'art de forjar figures vives amb els ossos i la pols dels Arxius". Així, dos mallorquins reprenien i donaven continuïtats als més bells ensomnis d'aquell català gloriós, els dies del qual prenién l'encís fugisser de les flors en primavera.

* * *

Les commemoracions serien inútils si no fossin celebrades amb el propòsit de deixar alguna cosa en l'estadi de les realitzacions pràctiques. ¿I quina hauria d'ésser aquesta, que concordàs i fos digna de l'esperit i del record dels nostres renaixentistes, massa oblidats per la nostra generació? Al meu modest entendre, no altra cosa que la frisança de relligar una cultura, ara renascuda, amb la que ro-

mania sobtadament trencada al punt dolç que era prometença d'ubèrrimes florides; la pruija, sempre viva i tensa, vers la ràpida evolució pel recobriment del grau de perfecció del poble, que és unitat de cultura. L'actual inquietud, bé literària, bé político-social, no ens hauria de tenir immòbils, de cara als pobles peninsulars, oblidadissos que som una nació eminentment mediterrània, amb ressons d'universalitat. S'imposa ja la total rectificació d'un passat eixorc, per l'ànima col·lectiva, i per això l'abrivament del sentit de superioritat racial i alhora el refermament damunt aquest sentiment de dignitat, de la tradició de la nostra ciència nacional, com a institució social, amb la consegüent virtut representativa i educadora. Abans, però, fóra necessari l'assimilació d'una manera activa, i conformement a les exigències de l'hora, de tota la riquesa espiritual que ens llegaren els avantpassats, abans mereixedora del respecte i consideració dels altres pobles.

Amb massa angúnia, hem de contemplar la joventut, i ens referim a l'aciençada i curosa de bon past, com es deporta febrosament en la lectura dels escriptors forasters; d'aquesta exploració als camps de fora no en fariem cap retret, si abans hi entrassen ben nodrits del vi i del pa de les nostres collites, de la mel de las nostres flors exquisides. La remarcada indiferència per als nostres clàssics, antics i moderns: Ramon Lull, Eximeniç, Bernat Metge, Auzias March, per no citar-ne d'altres, els fa dissortadament externs a casa nostra, i deixa incomplets els deures elementals de patriotisme i civisme. Els escriptors no catalans sempre representaran per nosaltres una literatura trasplantada i desveïnajada, no desclosa, com la terral, a l'oreig i al baterell de la bellesa, i fora de l'ambient político-social del propi terrer. El poeta i pedagog alemany J. P. Richter demanava dins la seva obra *La Levana*: "Però quins poetes farà estudiar l'educador? i responia resoltament: Els nostres! Ni grecs, ni romans, ni hebreus, ni indis, ni francesos, sinó alemanys. Que l'anglès escullesca entre els anglesos i per semblant cada poble entre els seus".

Per als nostres indiferents de les valors de casa sembla que Aribau llançava l'apocalíptica maledicció dels seus versos: muira, muira l'ingrat que, en pensar en la Pàtria, no l'enyora,

ni cull del mur sagrat la lira dels seus avis.

El retorn a allò que és nostre, l'anhel sostingut d'ésser nosaltres per l'ajut d'una cultura nostra, que ens retorni els drets i la

fisonomia que teníem com a poble, és la suprema invitació que En Costa i Llobera adreçava als joves en aquesta estrofa lapidària:

*Ah! els forts vénen dels forts. Alçau l'emblema
de l'avior legítima,
que cada poble sols ateny son astre
seguint per la seva òrbita.*

ANTONI PONS

Mai he comès s'irreverència de tractar de dialecte es nostre idioma.
(1889)

JOSEP M.ª QUADRADO

SEMPRE VIVES

A QUEIXES flors, aquest do
d'una mà que no conec,
no crec que sia, no ho crec,
emblema d'una passió;
perquè si ho fos... però no,
estic cert que no és així,
que si amor volguessin dir
ses mateixes flors serien;
però aquestes no vendrien
de ses seves mans a mi.

Així mateix les estim,
les guardaré així mateix,
¿qui serà que una flor deix
quan tan poques en tenim?
Però jo, que fil molt prim,
si quan veig aquesta flor
em mir després es meu cor,
trob, hermosa, que no diu
una flor que sempre viu
amb un cor que sempre mor.

D'un cor que no du delit,
que es batega tot solet,
bé es pot dir que és mort de fred,
i està enterrat dins es pit.
I si això des meu han dit,

no estrany que sa seva sort
li oferesca per conhort
floretes que es vent no esfulla,
que s'aigua des plors remulla,
i en fa corones la Mort.

† TOMÀS AGUILÓ

MINISTERIO
DE CULTURA

Mallorca i els primers poetes de la Renaixença

EXTRAORDINÀRIA és la significació que té per a Mallorca el renaixement de la poesia catalana i altíssim el paper que en ella representa. “D’una part—diu Miquel S. Oliver—, hi ha vessat el corrent viu de la seva pròpia producció, i de l’altra s’ha erigit en tema, en element artístic inexhaurible de la producció continental. I aquest doble vincle d’inspirada i d’inspiratriu, de contribució activa i de suggestió estimulant, ens imposa també obligacions de conseqüència que no podríem rompre sense pecar de desagraïts amb els de fora i d’irreverents amb l’avior. Comparem el que era Mallorca fa setanta anys, el que significava en el món, la idea que se’n tenia, amb el que avui representa... Pensem com era tinguda fins a la vora de 1840. Aquí no s’hi acostava ningú que no fos amb por d’estrellar-se contra els esculls d’una nova Itaca, tan esquerpa com l’antiga. En la imaginació de la gent continental, el seu nom suggeria idees de càstic i de vida tediosa; figurava en certes lleis com a siti de deportació, i fins en el codi actual se li reserven encara les honors de la pena de confinament. Si algú s’ocupava de nosaltres, havia d’ésser un desterrat com Jovellanos, bastant generós per a no confondre en un mateix odi la terra de la seva proscripció i la tirania que la hi féu conèixer, o un desterrat voluntari com George Sand que cercava precisament els sitis innominats i verges, abandonats dels homes i de la civilització per donar-se d’un cop el gust de la descoberta i el de l’ultratge.” (1)

Però arribà la plenitud del temps: Aribau llançà el primer crit en la seva *Oda a la Pàtria*, aquella pàtria oblidada des d’on el Montseny guaita

al mig del mar immens la mallorquina nau,
símbol del retorn als antics intercanvis espirituals. Vingueren des-

---

(1) Discurs presidencial en els Jocs Florals de “Nostra Parla” a Mallorca en 1917.

prés en fervent pelegrinatge Piferrer i Cortada, i es publicaren les estampes de Parcerissa i les litografies de Muntaner, i la nostra illa començà a retallar-se amb un perfil propi que, malgrat l'estilització romàntica, resultava inconfusible. L'any 1840, apareixia el primer número del setmanari *La Palma* i amb ell la consagració literària de totes aquelles temptatives aïllades. Aguiló, Montis i Quadrado formaven el seu cos de redacció, tan humil en el nombre com gran per l'ideal que l'animava: esperit d'investigació històrica, amor a les coses indígenes soterrades per l'espessa capa del pseudo-classicisme imperant, claredat en l'exposició dels assumptes i transparència en la forma, tals foren les característiques d'aquell famós setmanari que havia de posar els fonaments —per bé que en llengua forastera— de la que Menéndez i Pelayo baptisà més tard amb el nom d'“escola mallorquina”.

El primer que respongué al crit de l'*Oda a la Pàtria* fou Tomàs Aguiló. Íntim amic de Quadrado, encara que de més edat, amb ell mesclà el seu ideari polític i literari i els seus treballs d'apologètica militant. Aquella viva amistat i recíproca comunicació d'afectes fou comparada, per Menéndez i Pelayo amb la que sostingueren Tomàs Grossi i Manzoni, i “per això —i per altres ressemblances més essencials— aquest primer moment de l'escola mallorquina fa pensar amb el caient de l'escola llombarda dels començos del Romanticisme.” (1)

Menys poeta que Aguiló i sense escriure en la nostra llengua més que en comptades ocasions —com la que li dictà aquells sons hendecasíl·labs a la Mare de Déu de Lluch en la seva coronació—, Quadrado era el qui donava la pauta doctrinal i el qui informava aquell petit cenacle literari. Ell representava el sentit universal per sobre el sentiment localista, l'alta especulació sobre l'anècdota, la relació del moment actual amb el passat de la pàtria; i això cordialment, per tendència innata, sense sequedat ni estirament, com algú sembla haver interpretat en un intent de revalorització literària d'aquella època.

En canvi Aguiló, menys vident i més poeta, condensava el sentit local i el sentiment històric de la pàtria amb una força d'expressió i un entusiasme fins aleshores inèdits. Aquesta tendència és la que en ell més aviat es desplega. El seu llibre de versos castellans *Mallorca poética* n'és la primera cristallització. No hi ha lloc ni

(1) MIGUEL S. OLIVER, *Don Tomàs Aguiló*, (Obres catalanes, vol. IV. Barcelona. Il·lustració Catalana).

monument ni ruïna del passat que no hi desfilí: des de la porta de Santa Margarida i els banys àrabs a la Llotja i les murades del Temple, passant per l'arc de l'Almudaina i el claustre de Sant Francesc, tota llegenda i tot record, tota tradició i minúcia històrica hi són evocats piadosament com en les pradelles votives d'un meravellós retaule.

JOSEP LLUÍS PONS I GALLARZA
(1823 - 1894)

Mestre en Gai Saber, humanista
i Catedràtic.

(Dibuix d'Antoni Jiménez)

Però la part millor d'ell mateix, la més rica i la més densa, l'estotjà per a la llengua pròpia: les seves *Poesies fantàstiques* seran sempre l'exponent més alt de la seva glòria de poeta, i al costat d'elles han de restar forçosament inferiors les altres. Amb elles —diu Menéndez i Pelayo— creà un nou gènere de balada fantàstica, digna de la poesia del Nord, i ni abans ni després conegut en el nostre Parnàs. Poques vegades la fuga de la imaginació ha arribat més enfora i “poquíssimes l'element meravellós podrà encarnar en l'índole d'un poble i d'una època.” (1). Per elles la poesia catalana entrà de ple dins uns núvols de misteri que pareixien inaccessibles i el clar Migdia libà al cor del boirós Septentrió la mel de les seves meravelles recòndites. I—virtualitat

de la pròpia llengua!—tot això aconseguit en un llenguatge simple i quasibé casolà, en la seva forma més planera i en una època de completa desorientació lingüística.

Darrera l'estol venerable del setmanari *La Palma*, trobam en el desplegament de les lletres mallorquines un altre nucli més nombros encara; la seva principal característica és la restauració sistemàtica de la llengua com instrument literari. Entre els noms més

(1) M. S. OLIVER, *La literatura en Mallorca*.

illustres d'aquella generació, culmina el de Marian Aguiló i Fuster, cosí de l'altre Aguiló i nascut com ell en aquesta ciutat. Convençut que la font energètica dels pobles és la llengua—espill de llur pròpia fisonomia—, a ella consagrà totalment les seves forces, convertint-se en el seu guardià fidel i en el restaurador indeficient de les seves glòries passades, estudiant-la a fons amb constància de savi i amb ànima de poeta, a tot arreu, en els documents i en els còdexs dels nostres clàssics, en les varietats dialectals i en les més mínimes diferenciacions, creuant en pelegrinatge impertèrrit tots els endrets i viles de Catalunya i les illes, les congestes pirenenques i les hortes valencianes, les masies i ermites dels més apartats recons. D'aquests viatges incessants, en sortí no solament la restauració de la llengua sinó la de la poesia popular, aleshores tan malmesa i a punt de desaparèixer de la memòria de la gent. Fruit assaonat d'aquestes excursions foren el *Romancer* i el *Diccionari* de la llengua catalana.

Empès pel mateix anhel de restauració de l'idioma, emprengué l'àrdua tasca de desenterrar la literatura del bon temps i començà el *Catàleg d'obres en llengua catalana impreses des de 1474 fins a 1860*, treball premiat per la Biblioteca Nacional en concurs públic, i la *Biblioteca Catalana*, publicació destinada a ressuscitar les obres cabdals del nostre idioma, treient-les de l'oblit en què jeien soterrades. Així sortiren a llum, magníficament presentats, llibres com la *Crònica* de Jaume I, el *Fèlix de les Meravelles*, la *Consolació de Filosofia*, els *Feits d'armes*, el *Cançonet* i la *Biblioteca d'obretes singulars*, el *Gènesi de Scriptura* i els quatre volums de *Tirant lo Blanch*, ingents carreus dispersos del magne edifici en ruïnes que Aguiló arreplegava per a la seva total reintegració.

Però per damunt de tot això, per damunt de les seves tasques d'investigació i dels seus refinaments de bibliòfil exquisit, més alt es dreça encara Aguiló com a poeta. Aquell amor tan gran a la seva llengua no deixa de traslluir-se en el seu estil, i d'aquí que hi hagi en totes les seves paraules i obres “un sentit recòndit, una filtració tàcita, misteriosa i subtil d'aquell afecte” (1). Del cos de les seves investigacions filològiques i literàries, brollà l'esperit de la seva poesia, nascuda a l'escalf d'una imaginació esplèndida, comparada pel gran crític de la seva generació, Guillem Forteza, a la de Moore i Heine, sinó per la seva magnitud, per la seva trans-

(1) OLIVER, *La literatura en Mallorca*.

parència; “fantasia rica i variada, en la qual els tons i canviants no s’acaben mai, regida tota ella per la simplicitat d’un pensament entorn del qual fa girar la dansa de les seves imatges juvenils, fins a aconseguir el do, a molts pocs atorgat, que brilli en el símbol concret una llei, una veritat general i humana” (1). Amb aquest tremp són forjades les seves poesies principals: *Esperança*, *L’Enteniment i l’Amor*, *Aubada*. Ho ha dit amb molta agudesa un dels millors crítics de Mallorca: era dels comptats que posseïen la clau de l’allucinació poètica; havia pogut guaitar per la tanca de l’ideal i tornava amb resplendors de la llum increada que banya l’hort tancat. Era dels pocs que poden caçar amb sos filats l’escampadissa d’idees o d’imatges temoregues on se conté la poesia perdurable... En ses *Amoroses*, en ses peces mestres dels Jocs Florals, en sos *Aniversaris*, en sos *Focs-follets*, en ses cançons més frívols i curtes, hi tremola com un argent viu que copia i neteja, al mateix temps, les belleses del món exterior i les intimitats de l’esperit humà. Afegiu a tot això la paraula nova, verge, se pot dir, d’un idioma que ell feia reflorir. Un llenguatge ple d’ullons tendres, de mots vius i llampants, que no s’havien esbravat ni havien perdut aquella olor sanitària de la terra quan acaba de ploure, perquè no els havia envellit ni profanat tampoc l’abús dels falsos poetes o l’artifici dels estils d’acadèmia; afegiu tot això, i serà possible comprendre de quina manera Aguiló acostà la poesia a la naturalesa i la tregué a cel obert, de quina manera trobà l’expressió encesa i colorida de les coses, com endevinà l’esperit de precisió de què s’envaneix el modern naturalisme, com batega d’emocions vives i directes...

En canvi, Jeroni Rosselló, més que per la novetat i grandesa de les seves concepcions, es distingeix per la delicadesa dels conceptes i la netedat exquisida de la versificació. Sota el títol de *Hojas y Flores* (1853) colleccionà els seus primers assaigs lírics, poesies castellanques, segons els cànons predilectes de l’època, amb els tons més suaus que definits i amb aquell “allanguiment de formes de l’adolescència, on encara no es dibuixa la personalitat definitiva del poeta” (2). Plenes de sentiment i melangia, moltes d’aquelles elegies es confonen en una mateixa tònica i exhaleu idèntic aroma. És la poesia dels desenganys juvenils i de les lamentacions estèrils sense causa manifesta, tota vaguetat, tota im-

(1) OLIVER, *La literatura en Mallorca*.

(2) J. ALCOVER, *Jeroni Rosselló, Obres completes*, Vol. II.

precisió, que fa que el pensament sovint es perdi en indefinides abstraccions nebuloses.

En els poemes catalans fou on enfocà més de ple els assumptes. Ells constitueixen el fonament més sòlid de la seva reputació.

Arborat de bona hora, com Aguiló, per l'amor a la restauració de la parla nadiua, les seves primeres manifestacions coincidiren amb la restauració dels Jocs Florals de Barcelona, despertadors de l'ànima del poble. En ells nasqué *Lo Joglar de Maylorques* (1863) col·lecció de romanços inspirats en el cicle poètic de la Conquesta i escrits—segons l'autor—en el llenguatge que amb poca diferència parlaven els nostres avantpassats dels segles XIII i XIV. “Aquest llenguatge arbitrari—observa Oliver—fruit de la inseguretats dels primers passos del Renaixement que no sabia si acudir al lèxic dels còdexs del segle XIII o conrear la forma vivent i corrupta de l'idioma—, reconstrucció filològica solament acceptable a guisa de curiositat fragmentària, però no en un poema de proporcions, malmet amb la fatiga de la interpretació el goig que hi trobarien els lectors no erudits. Donant per descomptat que el lèxic fos l'autèntic i pur dels segles XIII i XIV, no podem admetre que ho sigui la versificació, ni sobretot la construcció i la sintaxi que són de les més cultes i complexes de l'època del poeta; s'hi vesteixen les imatges més modernes i els sentiments més de darrera hora amb un glosari medieval per produir en resum aquest antagonisme insoluble, en el qual resten perjudicats irremissiblement el valor literari i la duració indefinida de tan bella obra” (I).

I és que si la primera fase de la renaixença es fa notar per la seva tendència natural a les reconstitucions arqueològiques, Jeroni Rosselló és dels qui millor la representen. I d'aquesta manera “les seves poesies catalanes en general, quan no són històriques per l'assumpte—nota amb justesa Joan Alcover—, ho són pel colorit i la vestidura. Així com En Marian Aguiló preferia inspirar-se en lo que resta de la Catalunya antiga en la Catalunya moderna, és dir, en lo que essent vell i ruïnós encara és viu—costums, institucions, monuments que tenen perfum d'antiguitat i poden contribuir a la restauració de l'esperit autèntic de la pàtria—, En Jeroni Rosselló, desprenent-se del món actual, solia situar-se de ple en les edats antigues, i allà donava colors i forma i esmalt, no solament a les

(I) OLIVER, *La literatura en Mallorca*.

escenes històriques, sinó també als arguments imaginaris de les seves millors poesies líriques” (1).

Escrites aquestes, quasi totes elles, a estil de balada—com *El Castell de l'Harmonia*, *L'Almoïna i l'Oració*, *La Torre del Misteri*—, són personificacions simbòliques de sentiments i d'idees abstractes. Però, tot i essent alegories, no tenen l'encarcament ni l'eixutor que solem trobar en les alegories acadèmiques, “sinó quelcom d'humana encarnadura, escalf de juvenesa que desperta la illusió de les imatges vivents” (2).

Per donar una mostra de l'estat de les lletres castellanen en les nostres illes en l'època dels Argensolas i dels Góngoras, “més per amor a les nostres coses que no per contribuir a un fi literari”,—segons observa discretament l'autor en la *Introducció*—, publicà J. Rosselló, l'any 1870, el seu aplec *Poetas Baleares* del segle XVI i XVII; i en 1873, l'antologia *Flors de Mallorca*, poesies catalanes d'autors balears del XIX, l'un i l'altra amb acotacions precioses per les notícies biogràfiques i per la visió de conjunt que ofereixen.

Però la seva principal glòria d'erudit fou la restauració sistemàtica i global dels estudis lul·lians. A més del seu llibre *Biblioteca Luliana*, lluminós estudi bibliogràfic, rebut amb general lloança i premiat en un dels concursos oberts per l'Estat, a ell es deu també el magne projecte de l'edició de les *Obres completes de Ramon Lull* que darrerament emprengué, i de les qual publicà les *Obres rimades* (1859), el *Libre del Gentil e los tres savis* (1901), l'*Arbre de Filosofia d'Amor* (1901) i el *Fèlix de les Maravelles del Món* (1903), amb llurs texts originals i amb notes i variants i pròlegs, projecte que continuat infadigablement per un altre gran lul·lista i també poeta insigne, Mateu Obrador, porta avui dia a bon terme amb una perseverància a tota prova el nostre eminent prosista Mn. Salvador Galmès.

De la mateixa colla i promoció era Josep Lluís Pons i Gallarza. Si bé no va néixer a Mallorca, la seva continuada permanència a l'illa justifica de sobres que el comptem entre els epígons de la renaixença.

Les seves primeres poesies foren en castellà, com les de tots els poetes de l'illa en aquella època. Les tenia preparades i ordo-

(1) JOAN ALCOVER, *Jeroni Rosselló*, Obres completes, Vol. II.

(2) J. ALCOVER, *Ibidem*.

nades, juntament amb altres compostes en la maduresa, per a un aplec que no es resolgué a publicar. D'elles diu Joan Alcover: "Es distingeixen per la mesura, l'honestedat impecable, la finor de tintes, un poc pàl·lides, i una lleu melancolia, presa de l'aura poètica dominant aleshores, més que del temperament personal, no gaire propens al to planyívol. Abunden les notes de circumstàncies i la influència llibresca, inevitable als vint anys. Més endavant, s'accentua la facultat de pensar i sentir per compte propi".

Però vingué la restauració dels Jocs Florals de Barcelona i figurà entre els set mantenedors del primer Consistori, que presidí En Milà i Fontanals. I aquell fet fou per al poeta el principi de l'emancipació literària.

Josep Lluís Pons és un dels exemples més clars de la bona lliga que pot fer la forma clàssica amb l'esperit cristià en mans d'un artista expert. Ell ha modulat en la nostra llengua la inspiració d'Horaci, després de traduir en castellà moltes de les seves odes principals. Com a vertader poeta horacià i com a docte i profund humanista el considera Menéndez i Pelayo. Cisella l'estrofa com si fos de marbre, i amb una energia i una sobrietat i una força d'expressió que corprenen. "De l'esperit clàssic—diu Oliver—, En Pons n'ha pres únicament l'interior: la severitat, la proporcionalitat de la forma amb els assumptes, l'elegància togada i el gust minuciós. Resulta clàssic, no a la manera d'aquells poetes cerulis que emboteixen llatínismes dins estrofes sàfiques; sinó parlant en català i de coses tan indígenes com *La Llar*, com *L'Olivera mallorquina...*, com aquella greu i patrícia *Lluita de braus*, la més escultural de totes les poesies d'En Pons (i fins m'atrevesc a dir del mateix renaixement catalanista) on la indignació que arma la seva mà amb els àspids de Petroni no li destorba la contemplació estatuària dels gladiadors moderns". De les dues primeres composicions, diu Menéndez i Pelayo que són mostres bellíssimes de poesia ensems moderna i clàssica, on es donen amorosament la mà l'inspiració i el bon gust, un sentiment rústic i patriarcal, de pura nissaga catalana, i una finor de forma que acusa el lector devot d'Horaci i porta a la memòria les descripcions del *Beatus ille* o de l'*Hoc erat in votis* (1). I de *L'Olivera mallorquina* remarca Joan Alcover que "no en coneix cap altra interpretació tan fidel i sentida"—amb tot i ésser un tema del qual després tan s'ha abusat. "El poeta

(1) V. *Horacio en España*, vol. II.

—diu—no retreu semblances mitològiques que violentin la fisonomia dolçament grandiosa de l'arbre patriarcal. No cerca enginyositats ni conceptes sorprenents. Segueix el mètode conegut de contemplar, recordar, reflexionar. Recolzat en la vella soca, submergeix l'esperit en el repòs balsàmic; el paisatge s'harmonitza amb l'evocació històrica i se'ns comunica indefectiblement el refrigeri, la impressió tonificant de l'*arbre amic del qui plora,—dosser sagrat d'eternitat serena*" (1).

Entre les seves obres expositives, figura la *Introducción al estudio de los Clásicos*, breu compendi que té el do de caracteritzar en curtes línies els principals autors, i un manual de *Retórica y Poética* retallat segons els cànons de la Preceptiva antiga. D'aquests tractats pot deduir-se que la seva clara intuïció del sentit clàssic era practicada millor pel poeta que no expressada pel crític, del qual —diu Oliver—que “per avarícia artística o desconfiança meticulosa peca alguna vegada de restrictiu i doctrinari”, si bé observa que el Mestre Milà tenia el primer dels llibres esmentats en singular estimació, “estimació que la nitidesa d'estil sempre mereixeria” (2).

Com un felix *intermezzo* entre la poesia culta dels poetes citats i la poesia indocta d'una llengua fins aleshores solament lliurada a les necessitats domèstiques i a les vergonyoses sàtires de barri, sorgeix En Pere d'Alcàntara Peña, el poeta popular per excel·lència. Home despert i esperit inquiet, coneixia l'illa en els seus replecs més íntims: pobles i llogarets, plans i muntanyes, castells i ermites, tot ho havia trescat fins a saber-s'ho de cor; i onsevulla topàs, a les masies o a les viles, allà desplejava el tresor dels seus múltiples coneixements i recitava les seves cançons i donava conferències de vulgarització a l'auditori astorat, no per vana complaença ni amb l'aire ridícul del doctor que ensenya *ex càtedra*, sinó per humanisme comprensiu, pel goig efusiu de l'home que parla de l'abundància del cor.

I és que Peña—observa J. Alcover—per damunt de tot era poeta. “La mateixa gola científica fou en ell tafaneria de poeta que demana a la cultura vidres d'augment i antorxes per a multiplicar la potència de visió i escorcollar els amagatalls de la naturalesa... I, entre els poetes, un exemplar clarament definit. Simplicitat, predomini de la intuïció sobre l'estudi, encerts meravellosos, inconti-

(1) JOAN ALCOVER, *Josep Lluís Pons i Gallarza*, Obres completes, vol. II.

(2) OLIVER, *La literatura en Mallorca*.

nència de la vena fàcil i abundosa, instint còmic sense verí ni malícia ni segona intenció; predilecció pels escenaris, tipus, costums i recordances de la vida local, tals són els caràcters que salten a la vista. No interpreta l'ànima popular, sinó que la porta dintre; no observa la realitat per a documentar-se, sinó que, quan pren la ploma, brollen les imatges per elles mateixes, com si la memòria de l'observador, més que un magatzem, fos un viver." (1)

Les seves poesies retreuen a primera vista alguna filiació amb les de Béranger, i així no manca qui l'hagi anomenat el *Béranger mallorquí*; però aquesta semblança és simplement exterior: es redueix a la forma humorística i al to popular en què estan escrites. Res de més diferent, en el fons, que el nostre poeta i el parisenc. Béranger—diu Oliver—es dirigia al poble, adoptant les formes més apropiades a la vulgarització poètica. Infiltrava en la multitud l'esperit de protesta revolucionària. L'expressió proverbial donava relleu, mitjançant les seves tornades incrèdules i mofetes, de parisenc consumat, a conceptes agitadors. Eren una forma d'arengues disfressades i a la seva manera, però dretureres i persuasives. Entenia l'art com un concepte essencial d'utilitat, no com una finalitat en ell mateix. En les poesies d'En Penya, es dona la fusió total de l'assumpte amb l'índole del poeta, que riu honradament davant l'aspecte ridícul o grotesc dels homes, les coses i els costums. La seva musa és enjogassada, però no és càustica ni maleeix. Per als grans vicis i turpituds, per als crims i misèries de la humanitat, no té sàtires, sinó honradesa de consciència, consell prudent i perdó generós." (2)

La seva vena abundosa fou explotada pel poeta en mil combinacions de ritmes difícils i complicats, amb llurs tornades capricioses de sons imitatius o onomatopeies monosil·làbiques, a vegades tan ingènues com les del *Tamborers de la Sala*. A voltes, una ombra de melangia entela lleugerament aquelles modulacions, generalment festives, com en *El meu carrer* i en *El pastor de So'n Manenta*. A voltes, és un pols de "sal àtica i finíssima, aplicada a plagues tan endèmiques al nostre poble com la *incúria* i la *raó d'estat* o per altre nom *accepció de persones*, com en *Un Pi*." (3) Altres composicions són purament descriptives o de costums, com *La Processó del Corpus* i *El Patró*. Altres, amoroses i familiars, com

(1) JOAN ALCOVER, *Pere d'Alcàntara Penya i Nicolau*, Obres completes, vol. II.

(2) OLIVER, *La literatura en Mallorca*.

(3) QUADRADO, Carta-pròlego a les *Poesies* (1892).

les del volum *Records i Esperances*. I a voltes, enjogassat i líric a la vegada, l'autor assoleix moments de tanta plenitud emocional com en *La Colcada*, tan fonament sentida en mig del seu exterior pintoresc i tan dolorosa dins el seu humorisme, de la qual pogué dir Quadrado "que viurà tant com la memòria a què es consagra, si és que no consegueix comunicar-li immortalitat" (1).

Per tots aquests dons, tan pròdigament esmerçats, Penya és entre els seus contemporanis el poeta més personal i característic, el que millor encarna l'esperit i l'agre de la terra. Ell—segons l'apreciació justa d'Oliver—concentra i sintetitza el *demos* mallorquí, com Marian Aguiló reflecteix el migdia lluminós de la nostra natura primaverall i Miquel Costa l'aspecte grandios, marítim i selvàtic de l'illa.

Aquests són els homes més representatius del primer renaixement de la nostra llengua a Mallorca, que, fidels a la crida patriòtica d'Aribau, despertaren, dins l'illa i fora d'ella, tants d'ecos que semblaven adormits per sempre més. Una nova generació, no menys abrandada, havia de seguir-los, i amb ella la florida de nous gèneres i l'abast de nous horitzons: Ramon Picó amb la seva sòbria poesia romancesca, plena de trets virils inconfusibles; Gabriel Maura amb els seus càustics *Aigo-forts* i els versos acerats i profètics d'*Avant* i *Quimeres*; Bartomeu Ferrà amb una múltiple i enjogassada producció costumista en tots el gèneres—vers, prosa, teatre—plena sovint d'un alt sentit recòndit i punyent; Tomàs Forteza amb els seus estudis filològics i gramaticals i els seus versos destrament llavorats; Mateu Obrador amb aquell exquisit sabor indígena i l'alquímia meravellosa d'una metrificació ensems popular i refinadíssima; i, finalment, Mn. Costa que amb la seva lírica transfigurada i els seus versos marmoris ens havia de conduir a les més altes contemplacions de la natura, i Joan Alcover que amb una visió serena i transparent de les coses i a través d'una forma subtil i emocionada ens havia de portar fins a l'entranya mateixa del cor humà.

GUILLEM COLOM

(1) QUADRADO, Carta-prólogo a les *Poesies*.

Cent anys ha que una veu...

QUI fixarà el destí de la llavor que vola?
Cent anys ha que una veu parlava tota sola
entre les runes del desert;
cent anys que l'Esperit, que allà on vol inspira,
greument feia sonar les cordes d'una lira
pel matinal crepuscle incert.

Sentint-la, dins els cors naixia una enyorança.
Però, si els cants primers, de dol i d'esperança,
tímidament prenien vol,
lloat sia el Senyor, que en ample riu que avança
ha convertit el fontinyol.

Ha infós al patri verb novella sang i vida
i als jorns futurs promet la glòria dels antics,
mentre se torna en fum l'esclat de la mentida
i cauen tronos enemics.

Estel de l'ideal, el que et segueix no erra.
Honor al que hi girà l'estol capdavanter!
Honor a tots aquells que dormen sota terra
a l'ombra sacra del llorer!

Tu el nostre estel seràs, o santa Poesia!
Oïda avui del cel l'ardent pregària sia:
    Que, esvaint dubtes i perills,
la flama que heretà la nostra juvenesa
servem als que vindran ben pura i ben encesa,
    o Déu dels pares i dels fills!

MIQUEL FERRÀ

*...una revista madrilenya, a la col·laboració de la qual som cridat
(molt de propòsit ho dic així, i no a quina col·laboració som cridat,
i me permet fer-ho notar per aclarir qui és que va errat)... (1889)*

JOSEP M.ª QUADRADO

Lo Castell de l'Harmonia

DALT un puig coronat d'arbres
que domina monts i plans,
hi ha el castell de les set torres,
de los set portals murats.

Que n'és d'hermosa la reina
que s'alberga en est palau!
¡Que n'és la reina de rica!
I lo castell, ¡que n'és d'alt!

Lo marlet de més amunt
té la senyera onejant;
de drap n'és de plata fina,
amb un sol tot d'or brodat.

Lo Castell de l'Harmonia
li diuen los naturals,
perquè n'ixen sospirs dolços,
en surten dolços cantars.

Set donzelles té la reina
que sempre la cort li fan;
I set gentils cavallers
li guarden los set portals.

Elles són: *Sabiduria,*
Bellesa, Fe, Veritat,
Virtut, Puresa, Esperança,
totes set d'estirp reial,

I los cavallers: *Amor,*
Enteniment elevat,
l'Entusiasme, lo Poder,
Enginy, Sentiment, Cor-franc.

Gran fama logra la reina
per son parlar celestial,
per això són molts que l'amen,
mes són pocs los estimats.

Venturós qui la pot veure
sens lo vel que porta al cap;
més venturós si ella el mira;
si somriu, ¡fortuna gran!

Plora la nit la rosada
quan ella a dormir se'n va;
l'aucell canta, la flor s'obri
quan ella es vol despertar.

Oh que n'és de trista cosa
estar d'ella enamorat,
i rendir-se a mig camí
del sender per on hi van!

—Pelegrí, bon pelegrí,
pelegrí del món cansat,
¿on te'n vas per estes penyes,
camina, caminaràs?

—Jo me'n puig muntanya amunt,
jo me'n vaig peregrinant,
ferit d'amor d'una reina
que somii des que som nat.

Jo vull que s'alè m'encís,
jo vull que s'alè m'abraç,
i daré tota ma vida
per morir dins son palau.

Sent que l'ànima illumina,
que del cor les ales bat,
i sent pertot sa presència
sens poder-la veure mai.

Molts n'hi pugen, molts n'hi pugen,
molts romeus, se n'hi han pujat,
mes quasi tots se'n davallen
de desdeny los cors nafrats.

¿Quina llança hi ha prou fina
que dels cavallers guardians
en los escuts no se rompi,
en los escuts de diamant?

¿Quina mirada hi ha tendra,
quina paraula que bast,
per a guanyar les donzelles
que guarda a la reina fan?

Los qui s'hermosura han vista
meravelles n'han contat,
i el món sospès ou encara,
ou l'eco de son parlar.

Sa veu és lo so d'una arpa
perdut de nit per l'espai;
sa semblança n'és lo sol
que té la mar per mirall.

Quan per maig mira la terra
reverdeixen tots los camps;
mira el cel en nit serena
i roman tot estrellat.

Eixampla tes ales blanques,
pren ton vol fins allà dalt;
colomet, volta la torre,
volta i torna-la voltar.

Déu te guard de los falcons,
dels esparvers i milans,
de les fletxes de los vicis,
de los vicis Déu te'n guard.

Molts han d'ésser que envejosos
a ton cor li apunten l'arc,
mes la fe serà la força
que en tes ales trobaràs.

No hi haurà secrets per tu
dins l'obscur del cor humà,
ni tendrà el futur cap ombra,
ni cap ombra lo passat.

Cantaràs lo bé del món,
ploraràs del món lo mal;
colomet, volta la torre,
volta i torna-la voltar.

De la gòtica finestra
posa't damunt los pilars;
passa sales, passa alcoves,
passa cambres de crestall.

La sent dins la llum del cel,
i dins los núvols daurats,
dins los bells colors de l'iris,
dins la pluja, dins lo llamp.

Errant va per los boscatges,
i puja per los penyals;
s'asseu dels rius a la vora,
passeja vergers i prats.

N'és lo sospir del ramatge,
n'és l'espuma de la mar,
n'és lo perfum de les roses,
n'és del rossinyol lo cant.

No hi ha res de bell, de noble,
en el món no hi ha res gran,
on lo seu alè no hi senta
l'ardor de son foc sagrat.

Jo vull viure sols per ella,
jo cantant vull expirar;
vull que em don la mà d'esposa,
vull que l'ànima m'inflam.

Animeta, llum de Déu,
lo camí te cansarà;
deixa lo pes de ton cos
que te'n portes rossegant;

Si et demanen sant i senya:
«Poesia», els respondràs.
—«Glòria a tots los qui se'n vénen!»
dolça música et dirà.

En lo jardí llavors entra,
on ton ídol trobaràs,
i posa't dalt el llorer,
dalt el llorer immortal,

i arranca'n sols una fulla
i amb ton bec la'm portaràs,
per la glòria d'un sol nom
que dins lo cor tinc tancat.

† JERONI ROSSELLÓ I RIBERA

1862.

Els nostres renaixentistes i la política d'un segle a Mallorca

MAI no s'escaurà millor lleguda que ara, després d'un segle de la primera alenada renaixentista, per examinar a grans línies els efectes del nou concepte de patriotisme, encarnat pels nostres poetes, sobre el cos polític i social de Mallorca.

Comença Mallorca el segle XIX reflectint l'essència del que era la caòtica societat espanyola.

S'aixeca en 1808 l'exili al clar Jovellanos, puix que se li perdonen delictes que no havia comesos. El bisbe Nadal, amb alta arrogància civil, ajuda a emmotllar la Constitució de Cádiz, però al cap de pocs anys la sang generosa de Lacy és vessada a Bellver.

Al gran nombre de refugiats que foren acollits a les Balears durant el regnat de Ferran VII, s'hi han d'afegir els centenars de presoners i detinguts en les insurreccions i pronunciaments del temps de la Regència i d'Isabel II.

Malgrat aquesta aflluència de gent externa, es produeix en aquest moment el mortal silenci de què ens parla Oliver; llarg silenci que plana com una llosa de plom damunt tota l'illa, i sobre del qual ressonà insòlit el crit dels nostres renaixentistes, ferits d'un romanticisme peculiar, exempt de malaltia, com un oasi de serenitat.

No seria lícit imaginar que els primers vidents del nostre mapa patriòtic, N'Aribau, En Milà i Fontanals amb el seu deixeble eminentíssim En Marian Aguiló, i l'abrandat deixeble d'aquest Mn. Cinto Verdaguer poguessin pensar llavors a donar vida a organismes que fossin ressò de llurs ideologies dins el camp protoplàsmic de la política. Pensar això seria atemptar contra la condició primària i exclusiva de "poetes" que caracteritzava aquells grans homes i seria, per altra part, desconèixer la podrida torrentia i l'esgarrifadora esterilitat civil de la política espanyola que, en aquelles saons, regia, oprobi de l'esperit dinàstic, justificadora, dit de passada, no de dues, sinó de mil vegades la república.

Quan Narváez s'envania d'ensenyar a Europa de vèncer les revolucions, neix el nostre "mallorquinisme", amb la triade Quadrado, Aguiló (T.) i Montis, en llançar la revista "La Palma", dins la qual, digui's el que es vulgui, hi ha un reviscolament prou dibuixat; quelcom que calia salvaguardar al marge d'Espanya i malgrat Espanya; un instint d'aixecar una personalitat històrica que no tenia art ni part en el naufragi polític de l'Estat espanyol. Tot això, embolcallat en el ropatge literari i amb l'ornament de la llengua castellana. No hi fa res; això sols vol dir que el renaixement patriòtic a Mallorca és anterior al renaixement de la llengua i que Quadrado era un home que s'anticipà per molts de conceptes als seus contemporanis de la Catalunya continental.

En 1847, publica Quadrado *Forenses y Ciudadanos* i tres anys després edita la *Historia de la Conquista de Mallorca*, reproduint la versió catalana de la crònica de Fra Marsili, que tradueix al castellà junt amb els principals fragments de les cròniques de Desclot i Muntaner, amb quals estudis comença a escorcollar les profunditats verges del nostre passat, estudis que no hagué d'abandonar mai més en la seva vida ubèrrima.

No diu Joan Alcover que fos "La Palma" un focus polític, però sí diu que "inicià el mallorquinisme a la llum de penetrant i conscienciosa investigació i començà a illuminar els horitzons de la nostra història regional."

No afavorien, però, les circumstàncies de la vida espanyola la creixença, ni la consolidació de cap idea enraonada. Els extremismes o tanmateix la violència anàrquica, eren, com ara, les banderes que la gent agitava com a instruments de redempció. Vingué el destronament d'Isabel II, s'arrossegà trossejat pels nostres carrers el monument de la reina que hi havia al començament del Born i brostà amb innegable ufanía el partit republicà federal que a la llarga havia de dur a les Corts espanyoles el gran amic de Pi i Margall, don Antoni Villalonga Escalades, pare del don Francesc que nosaltres hem conegut, representants típics ambdós de liberals avançadíssims, hereus del ja llavors estantís anticlericalisme a tota ultrança, demòcrates fins al sacrifici de tot, que tenien per damunt de la convicció el fetitxisme de la república.

Pi i Margall era fill del seu temps i un filòsof de la política més que un estadista. Fins a les seves velleses, potser, no arribà a enfocar la seva ideologia cap a un catalanisme concret. Així també el regionalisme innegable dels Escalades tenia una nebulositat no

sols aparent sinó substancial, pròpia de tota època doctrinària, si bé crec que en el fons no era de mala pedrera.

A Mallorca, pel nostre isolament, ens alliberàrem de les guerres carlines, però la Catalunya continental, èmula del país basc i de Navarra, fou teatre constant d'aquelles lluites agostadores, i tant com les banderes dels furs veim projectar-se damunt les planes i els plecs de les muntanyes catalanes les ombres astutes de Dorregaray i la del famós ecònom d'Henialde que obria les batalles abans que don Carles les hagués decretades.

Tornant a Quadrado, la irradiació intel·lectual del qual s'estenia per tota la península i la visió del qual s'estenia per tota l'Europa, no podia en aquells dies d'anguniosa confusió agafar el fusell per cap banderia, però no podia tampoc desentendre's dels plets polítics que pesaven damunt la seva generació i posà l'acer de la seva ploma al servei del pensament de Balmes d'entroncar les dues branques rivals de la dinastia borbònica, tractant amb la més bona intenció d'afegir un artifici més a la ja ronsera màquina governamental; pensament que jo no vull analitzar, però que, mirat a la distància física i espiritual que el miram, sembla al menys desproporcionat amb la ment dels dos escriptors i fa comprendre de sobres la raó del formidable estadista, el general Prim, en fer garantir la Constitució del país a un rei no borbònic i demòcrata, ja que els republicans d'aquell temps eren el que històricament han demostrat que eren: ¿qui no recorda aquell sintètic mot darrer del manifest federal del juliol de 1872, signat per Pi i Margall, Figueres, Estévanez, Castelar i altres: "No conspirem contra nosaltres mateixos...?"

Passa la república: un mallorquí, el mateix don Antoni Villalonga fou el darrer dels diputats que sortiren del Congrés aquella matinada del 3 de gener de 1874, afonats més que per l'esperó del general Pavia pel pes efectiu de la política conservadora de Castelar.

El caciquisme, el ver caciquisme mallorquí del qual nosaltres només hem conegut i patit les escorrialles, comença tot just en aquest punt, quan Cánovas inventa i instaura a Espanya la política ortopèdica dels partits de torn, segellada, per major ironia, amb un altre Borbó.

Si Amadeu de Savoia pogué dir en abdicar que "no havia pogut capir quina era la veritable opinió pública", també ho podia repetir l'elector vulgar d'aquests darrers cinquanta anys a Espanya, exceptuant-ne l'elector de Catalunya, la consciència del qual és

desvetllada per obra dels seus polítics amb un quart de segle d'avanç.

No obstant, jo vull afirmar que els literats mallorquins d'aquest temps (que arribaren de ple al poble, més ben dit, que s'identificaren amb el poble amb llurs fulles periòdiques, amb llurs reeixides obres teatrals, amb llurs escrits de costums) actuaren de contra-metzina invencible en relació al descastament i al servilisme que els polítics tractaven d'infiltrar.

L'Arqueològica Lulliana, dins una altra esfera, ens havia de llegar quelcom d'un mallorquinisme indeficient.

La independència insobornable de l'ànima mallorquina, de l'ànima popular mallorquina és assegurada, doncs, contra tot dany mortal.

Havia de sortir del barri de la Calatrava l'olímpic polític don Antoni Maura que saccejà, amb desimboltura i elegància no igualades per ningú, el parlament, els partits, els costums espanyols, i, si es vol, inclús, la corona espanyola.

Quan Maura aparegué en la palestra, el regionalisme polític estava ja en marxa. Iniciat per Almirall en 1886 amb la publicació del seu llibre *Lo Catalanisme* (del qual ha dit Prat de la Riba que amb ell Almirall havia ensenyat a Catalunya el camí de la llibertat) i en 1892 amb la redacció de les famoses Bases de Manresa, no va ésser copsat espiritualment pel futur estadista mallorquí. No obstant, és un honor per nosaltres que En Maura, des del ministeri d'Ultramar, propugnés l'autonomia de Cuba, i es redimís de la responsabilitat del desastre colonial. Amb tal desastre, l'Espanya centralista, més que cap altre lloc del món, ha confirmat la frase de lord Russell en referir-se a les colònies: "costa molt d'adquirir-les, costa molt de guardar-les, però costa encara molt més perdre-les".

Després de refeta per miracle, Espanya torna tot d'una a sorgir el problema regionalista. Puja aquell famós Gabinet Silvela-Polavieja, amb Duran i Bas, partidari del règim foral, a Gràcia i Justícia, Villaverde a Hisenda, Dato a Governació.

La iniciativa de Polavieja de descentralitzar administrativament Espanya s'encarnà en un projecte de llei, en el qual es feien ja notables concessions: concerts econòmics; representacions en els Ajuntaments de les forces socials i corporatives; creació d'organismes regionals reguladors de la vida econòmica; organització regional de l'ensenyament professional i tècnic; respecte a les institucions jurídiques forals.

Aquest projecte, per ell sol, havia d'esquarterar aquell ministeri. Duran i Bas dimití *ipso facto* per trobar el projecte poc radical, insuficient; Villaverde no tolerà de cap manera els concerts econòmics, cosa que decepcionà tant els catalans que fins els comerciants barcelonins es negaren a pagar els impostos i la força armada hagué de sortir al carrer.

Prengué certament el regionalisme polític a principis de segle un matís antiespanyol i el doctor Robert hagué de confessar a les Corts que no es pretenia el desmembrament d'aquell mite encara ara conegut amb el nom de "Unidad nacional".

Ve després l'incoherent decret de Romanones que prohibí que a les escoles s'ensenyés en català la Doctrina cristiana. A Barcelona, es produïren grans aldarulls entre els estudiants, els quals insultaren i agrediren la força pública. A Mallorca, el sentit polític (i altres sentits que estan per damunt del polític) hagué de parlar per boca del bisbe Campins que elevà una impressionant protesta al President del Consell, digna de la major admiració. Per altra part, el mateix bisbe Campins havia introduït ja amb clara visió i alt patriotisme les càtedres de llengua, literatura i història nostrades al Seminari, fet que ha donat a la nostra causa una empremta inesborrable.

En 1903, hi havia ja sis diputats regionalistes a les Corts espanyoles.

Maura, cal reconèixer-ho, tot i estar tan desmallorquinitzat, tenia quelcom de racial que el distingia dels hermètics polítics a l'antiga usança; així, quan en 1904 autoritzà la correspondència telegràfica en català, tremolà l'hemisferi madrileny davant un fet tan insignificant.

En 1905, triomfen ja a Catalunya vuit diputats regionalistes i cinquanta-un regidors. En honor d'aquests, es celebrà un memorable àpat a Barcelona, a la sortida del qual esclatà una cridòria entusiasta, en la que es destacaren, dins el fervor nacionalista, els crits dels republicans; fou quan un grup d'oficials de l'exèrcit anà a la impremta i redacció del setmanari "Cu-cut" i del diari "La Veu de Catalunya" i feren gran avalot, cremaren els mobles i arribaren a la vil agressió; contestaren els nacionalistes amb els crits de "Visca Catalunya lliure" i fins es signà un missatge als Estats Units invocant protecció.

El cap del Govern (que era llavors Montero-Rios) volia així mateix castigar els oficials culpables d'aquell moviment, i cit aquí

aquest fet perquè hagué d'ésser un mallorquí, el general Weyler, qui s'oposà que el càstic es fes efectiu, amb la qual cosa es produí una nova crisi del poder.

Ocasionà això la derivació lamentable de la nomenada "lleï de jurisdiccions" que promogué, al febrer de 1906, la unió a Girona de nacionalistes, republicans i tradicionalistes catalans, de la qual es pot dir que nasqué el brillant i subjugant moviment de la Solidaritat Catalana.

JERONI ROSSELLÓ I RIBERA
(1827 - 1902)

Mestre en Gai Saber, restaurador a
Mallorca de les edicions
i estudis lullians

(Dibuix d'Antoni Jiménez)

El mallorquí més sensible a la Solidaritat fou En Lluís Martí. La vivacitat, el nervi polític i àdhuc la cultura d'aquell advocat, ex-militar, regidor federal de Palma, eren extraordinàries. La seva visió era incisiva. El seu catalanisme era íntegre, incondicional, sense flonjors ni ombres de covardia, davant la ignara incomprensió o les reticències hipòcrites del mallorquisme espuri. No era home, dic, de mitges tintes. Així, el veiem agafar el penó de la ciutat i presentar-se a les festes apoteòsiques de la Solidaritat com un herald revolucionari d'una Mallorca imaginària.

Home impulsiu, però incoordinable amb l'ambient que el voltava, la seva feina fou gairebé estèril.

Paradoxa del país nostre!: heus ací un altre home, En Miquel dels Sants Oliver, diametralment distint de l'anterior, que professà matiner un fort sentiment catalanista, fill de la seva afinada intuïció i madurat dia per dia, coneixedor del medi, que treballà sobre l'enclusa mateixa del públic dirigint "La Almudaina" des de 1887 a 1904 i amarant-la de sana llecor patriòtica. Què en queda, positivament, d'aquell apostolat?

Transcendentalíssim fou també per Mallorca el primer Congrés de la Llengua catalana celebrat a Barcelona, el mateix any 1906. Es recolzà aquest Congrés damunt una plataforma de fervor polític, al qual no eren estranys els mallorquins que hi prengueren part activa. A través de Mn. Alcover que en fou el president, s'hi veié molt de temps representat el nacionalisme espiritual a Mallorca; l'esclavina pagesívola de l'autor de les rondalles fou durant varis lustres el símbol d'una aliança fecunda de les illes amb la metròpoli històrica. El fatal desenfocament polític, però, de què fou víctima Mn. Alcover tota la vida, per altra part tan densa de treball, havia d'enrunar la cúspide de les seves pròpies obres i mustigar els plançons que ell mateix havia ajudat a créixer.

Tornem a Madrid. Som a l'any 1908 en què els diputats solidaris exerceixen un pes enorme en les decisions parlamentàries i han de repetir mil vegades que no persegueixen la desintegració del país. Maura presenta el seu enlairat projecte d'Administració local, i s'arriba a aprovar aquest any a la Cambra el règim municipal i a principis de l'any 1909 el règim de mancomunitats. La resistència passiva del Senat o més tost els esdeveniments terroristes afonaren aquell projecte i enverinaren per sempre més el destí del nostre polític, massa superior a les institucions dins les quals es movia i superior als partits que el seguien, sobretot al maurisme mallorquí que consagrà el caciquisme que ell volia fer miques.

Cal fer, ara, sortir a l'escena En Gabriel Alomar, un dels *leaders* intel·lectuals de l'esquerra catalana, gran adversari de Cambó i Maura, però cordial amic de Catalunya. Sigui pel seu postulat de la revolució prèvia, sigui per l'abstracció idealista de les seves campanyes, sigui pel que sigui, no ha aconseguit infiltrar als sectors de l'esquerra mallorquina que tant l'han afalagat, la consciència de supercatalanisme que ell professa.

Els intents d'organitzacions polítiques a base de l'ideal purament regionalista han fracassat sempre en l'antic règim. Els jovicells de "L'Espurna" arribaren a presentar un candidat a regidor que així mateix assolí engir de cent-cinquanta vots. Seguí un període d'intenses propagandes amb conferències i publicacions, i tot rebotava damunt la crosta caciquil.

En 1915, fundàrem diversos amics a Barcelona, al marge dels partits polítics, massa absorbits sempre per les tasques electorals, una associació interregional, la "Nostra Parla", encaminada a sintonitzar i acréixer espiritualment totes les terres de la nostra llen-

gua, que treballà moltíssim fins a l'adveniment de la dictadura, que la clausurà.

En 1917 i ja amb més dibuixat caràcter polític, es llançà a Palma el setmanari, "La Veu de Mallorca", dirigit d'antuvi per Joan Estelrich.

En 1918, es creà el "Centre Regionalista" la presidència del qual m'encarregaren. Seguí editant per un any més el citat setmanari i quant a les línies directrius de tal actuació, em crec rellevat de detallar-les per haver-les reunit, amb el simple intent documental, en un recent volum.

Recordaré, no obstant, quelcom que convé que es registri: primer, les passes donades per a presentar la candidatura d'En Guillem Reinés per a diputat a Corts, no amb esperances de triomfar, sinó per actuar directament sobre la massa electoral i passar així de la propaganda esquifida al míting. L'entrevista que a tal fi tinguérem amb En Cambó; l'escoltar dels seus llavis el programa dels heroics, inhumans esforços que calien per disciplinar de cop i volta un cos sòlid d'electors que ens preservés del ridícul; la impossibilitat que tenia ell d'orientar-nos i col·laborar moralment (que altra cosa no se li demanava); la forma amb què aquí es responia a la ingenuïtat dels nostres propòsits, ens féu abandonar tota prova. Segon, la crisi que determinà la mort del nostre setmanari de batalla i el decandiment del nostre Centre polític. Feia poc temps que la semi-revolució de l'Assemblea de Parlamentaris havia estat ofegada pel Govern i surava pertot, com tothom recorda, un aire saturat d'antimonarquisme. El nostre company En Miquel Ferrà (amb qui són molt poques les vegades que solc discrepar) féu un memorable article, transsumpte de l'instant polític, titolat "Venga un nou règim". No vull restar mèrits a l'autor de tal article, però a mi, en llegir l'original, em semblava escoltar de nou les llargues converses que plegats havíem tingut amb aquell home que els amics hem enyorat tan fonament, Mn. Clascar, la intel·ligència exímia del qual no solia equivocar-se. Dia 1 de febrer de 1919, aquest article va ésser publicat, no per un excés de valentia, sinó pel deure elemental de no retrocedir quan les idees, els fets i la consciència empenyen. Entre altres coses deia: "El principi de la llibertat de les nacions i el de la justícia social, venguts a servir providencialment per la commoció més gran que registra la història, tenen rels massa fons dins la consciència de tot el poble català per no empènyer-lo a una transformació radical de la seva vida pública."

“Mentre el Règim aleni, només una ficció de llibertat podrem obtenir-ne; només una ficció de justícia n’obtenbran els desheredats de la fortuna, darrera els regateigs deshonorants del qui concedeix, no per generositat, sinó per la força.”

“I els qui professam sincerament la fe cristiana, no l’hem de voler solidaritzada amb tot lo caduc i convertida en doctrina de mort per simples buròcrates, sinó plantada dins el nou test i mantenguda en tal forma que inspire a tots un merescut respecte.”

La publicació d’aquest article no va produir pròpiament la mort del periòdic, perquè tots els redactors ens hi solidaritzàrem; en derivà, però, l’escissió de parers sobre si continuar el periòdic amb el to franc d’esquerra o en to marcat de dreta, i no sortí ni l’un, ni l’altre.

Sense periòdic, el “Centre” anà també esmortuint-se fins que alguns de nosaltres d’acord amb els redactors de la culta revista “Mallorca” decidírem fer la darrera prova “intervencionista” i ingresàrem collectivament en el partit liberal.

La preferència pel partit liberal per a realitzar aquest assaig era lògica. L’ex-ministre, don Alexandre Rosselló, tenia un ascendent democràtic i un cert to mallorquinista de bona llei (no contradit pels restants directors del partit) en el qual calia confiar.

Amb els vots liberals i amb el nom de liberals-regionalistes, anàrem tres regidors a l’Ajuntament on no escatimàrem l’esforç personal, especialment en l’estudi del pressupost i en estructurar la Comissió de Cultura, apart de l’obligat culte a la llengua i d’una defensa diàfana de tot allò que és nostre.

El cop d’Estat de Primo de Rivera no ens deixà escatir les conseqüències d’aquesta tàctica, que sols amb continuades eleccions normals s’haurien pogut controlar.

Durant la dictadura, el grup regionalista fou el més perseguit. No se’ns deixà honrar d’una manera digna la memòria de Joan Alcover. Se’ns impedí la celebració d’uns Jocs Florals. L’“Associació per la Cultura de Mallorca” fou gairebé declarada subversiva. La bandera mallorquina fou proscria a la Casa de la Vila.

La revolució electoral del 12 d’abril ens sorprengué a nosaltres els mallorquins, com a poble, totalment impreparats. L’assemblea del Teatre Principal per l’estudi del nostre Estatut autonòmic va transcórrer dins una indiferència lívida, impròpia d’un període constituent. En canvi, la gran animació i entusiasme que presidí l’eixida a Barcelona per l’entrega solemne de l’Estatut català fou una prova

que el nostre poble no està predisposat en contra de l'essència del nostre ideal.

Aquest ideal l'hem recollit dels nostres progenitors espirituals. Consisteix a fer de Mallorca un ésser orgànic: una ànima coherent amb l'estructura social i econòmica. Mai no abandonarem aquest ideal. No ens abatirà tampoc la malenconiosa recança de creure que ens trobem davant un amor inassolible.

Els polítics de nou encuny, que deuen considerar-se com una força activa de l'Estat, en contra dels antics que no tenien en les regions altra força que la parasitària, treballin encara més i amb baronívola tenacitat per tal d'aconseguir a gratcient l'imperi de la nostra llengua en l'ensenyament i en la vida pública. Tot el restant, sens aquesta premissa major, ja no seria condret.

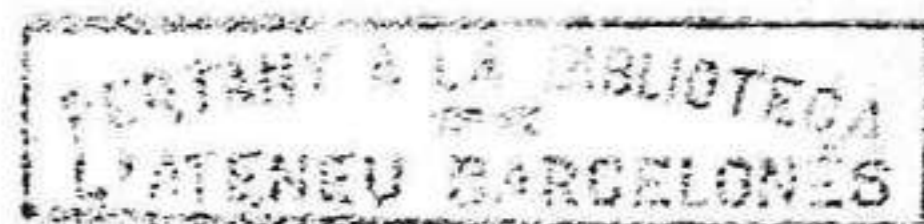
Quin serà l'esdevenidor de la nostra Mallorca?

Va néixer d'un poble lliure i pot tornar a integrar-s'hi amb més assaonades i categòriques llibertats.

Totes les esperances en el poder de la política sana i fins el mateix patriotisme se'ns vindria a terra si creiéssim de veritat que la "democràcia" és, com diuen molts, una cosa fracassada.

De l'abismosa crisi present ens ha d'alarmar menys la desorganització dels països lliures que l'organització fictícia dels Estats cesaristes. Donem-li, sí, al Cèsar allò que és del Cèsar, però neguem-li allò que no li pertoca; allò que és nostre, exclusivament nostre, intransferiblement nostre.

GUILLEM FORTEZA

L'Olivera mallorquina

CONTA'M, vella olivera,
mentre sec alenat sobre la roca,
noves del temps d'enrera
que escrites veig en ta surenca soca.

Jo vinc a recolzar-me
a tes nuades rels, trist d'enyorança,
perquè vulles tornar-me
dels béns que n'he perdut sols l'esperança.

Ton delicat fullatge
que sota lo cel blau l'embat oreja
és de la pau la imatge,
de tots los goigs de la ciutat enveja.

Ta rama verda i blanca
com cabellera d'àngel t'emmantella;
i a ta esqueixada branca
falta pel vent l'arrabassada estella.

Quan jove i vincladissa
creixies sobre el marge de la coma,
'xarmava ta bardissa
la falç del llaurador, fill de Mahoma.

L'àrab i sa mainada
respirant-ne tes flors pel maig sortien,
i ta oliva escampada
sos fills, per la tardor, la recollien.

Ah, quin dol! escoltant-ne
del corn aragonès lo toc de guerra,
tallà tos brots, donant-ne
empriu a l'host de la guanyada terra!

I el jorn de la conquesta
amb llàgrimes del cor senyant sos passos,
sense girar la vista
sortí, amb l'infant més xic estret al braços.

Los cavalls trepitjaren
dins lo solc sarraí les brulles tendres,
i els ferros enfonzaren
de l'alqueria en les calentes cendres.

¡Com reposava, a l'ombra,
deslliurat lo baró dels durs arnesos,
mentre els llebrers sens nombre
jeien al sol assedegats i estesos!

I de son puny volant-ne
lo manyac esparver dalt tu es posava,
les ungles encreuant-ne,
i els tendres cims dels branquillons vinclava.

Quan era una alta ermita
aqueix claper de trossejada runa,
lo místic cenobita
aquí s'agenollava al clar de lluna.

Al toc del monastiri,
mans plegades al pit, pregàries deia,
i el cel en son deliri
per lo reixat de ton ombratge veia.

Ara aquí el temps enganya
lo pastoret que embadalit s'atura
i amb flabiol de canya
gira el ramat que al comellar pastura.

Mentre l'ovella tosa
amb lo clapat anyell entorn apila,
la cabra delitosa
tos tanyes novells per rosegar s'enfila.

Arbre amic del qui plora,
dosser sagrat d'eternitat serena,
jo et sento grat de l'hora
que m'has aidat a conhortar ma pena.

Tu al cor m'has donat força,
tu apar que em tornes joventut perduda,
com de ta eixuta escorça
la saba n'ix que ton brancatge muda.

Jo moriré, i encara
espolsarà el mestral ta negra oliva:
res serà del que és ara:
tu sobre el blau penyal romandràs viva.

† JOSEP LLUÍS PONS I GALLARZA

Honorem l'Arpa antiga

*I ningú sap ¡ai Déu! fins a quina hora
durà lo so de l'arpa.*

COSTA I LLOBERA

ERA alta nit. Tombava ja a la posta
la lluna trista, i al Castell en runes
sonava encara, enyoradissa i dolça,
l'Arpa simbòlica.

I vingué l'alba del nou jorn, frissosa;
guaità a llevant un sol de profecia
i per la porta, *oberta al vent*, entrava
la primavera.

Ningú no sap quin temps sonà aquella arpa;
però al conjur de ses alades notes,
els vells records de les passades gestes
tornaren viure.

Així ho veié nostre poeta altíssim.
I diu que el so misteriós de l'Arpa
fou tan potent, que redimí el seu poble
d'estrangeria.

Ara el Castell, bastit de nou, torreja
al cim esquerp de la muntanya augusta,
guaitant la mar de ses antigues glòries,
la mar llatina.

I el vell palau, passada una centúria,
llueix avui, guarnit amb draps de festa,
i al tron daurat hi seu rejoyenida
la Reina Mare.

L'Arpa honorem de *la Princesa jove*,
símbol del Verb de l'avior volguda,
que ha fet reviure en germanor estreta
la nostra Raça.

A. SALVÀ

LA PROSA

Es ben bé com a fet col·lectiu, amb les seves conseqüències totes i de tot ordre, i no com una simple suma de casos aïllats d'escriptors i de poetes sense més que un eventual lligam de relació d'uns amb els altres, que ens interessa de commemorar sobretot, avui, en el primer centenari dels seus inicis, l'extensió a Mallorca de la Renaixença catalana. El ressò que fins en els comellars mallorquins trobà l'*Oda a la Pàtria*, d'Aribau, significa, primer que res, la més terminant afirmació d'una catalanitat essencial, negable, si tant es vol, per tot menys per una cosa: per la naturalesa. No era cap coacció política, no era cap velleïtat passional, cap afinitat econòmica la que lligava, a l'alba del recobriment nacional de Catalunya, a la veu dels continentals la dels mallorquins. Era ben bé únicament, indomptable i irrefrenable, la veu de la naturalesa, que ajuntava les veus germanes i era la mateixa vena poètica la que sorgia allà i aquí. Com una aigua viva de font bosquetana, sorgida a un vessant del Montseny que, fent bona i vera la llegenda o veritat geològica, hagués sorgit també al flanc del Puig Major al mateix temps, o torbant-se només el necessari per atravesar el canal per ignots corrents submarins.

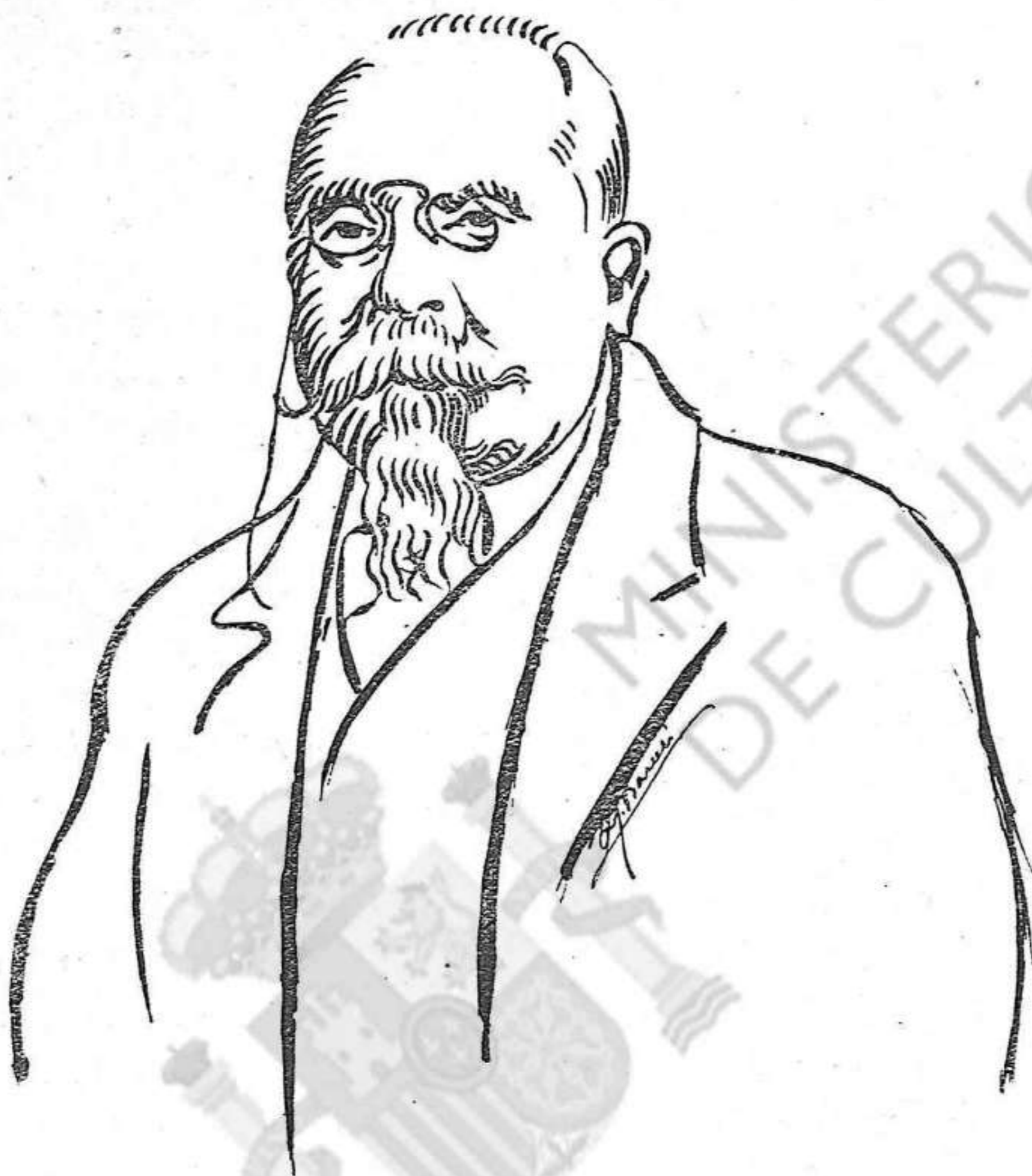
Significa tot d'una aquell ressò, amb la restauració de la nostra llengua com a instrument literari, la instauració del conreu d'aquesta llengua com a vehicle d'expressió d'una literatura. Sortosament, cap de les temptatives no havia arribat, ni en les èpoques de major decadència i de més efectiu arreconament de l'idioma natural o indígena, a donar vida al conreu literari del castellà amb condicions de regularitat i amb semblant de normalitat. No perdem de vista que a Mallorca, la infiltració castellana no havia arribat encara, malgrat tot, al moll de la vida local. A darrers del segle XVIII, als cinquanta anys del mateix decret de Nova Planta que sintetitzava la centralització cesarista de Felip V i quan tota la vida oficial estava castellanitzada, un home de lleis tan oficiós i tan mallorquí com el doctor Fiol havia d'escriure en el

propi parlar matern, jatsia desfigurats i descolorits terriblement a força de mals tractes, el seu Dietari íntim. En el segle XIX—aquest pobre segle dinou maltractat d'estúpid per uns i exaltat per altres com a precursor, i que no fou mai segurament, com deia Menéndez y Pelayo de l'edat mitjana, ni tan heroic ni tan ombrívol com sembla,—la comptabilitat i organització interna de convents, gremis i associacions, per exemple, la mateixa correspondència privada era mallorquina encara. Això i el parlar del poble—poble en el més ample sentit possible, ja que sabuda és la tenacitat amb què eren aferrats, inconscientment o no, a la seva llengua els nostres senyors antics—mantengut intacte i sols en èpoques més acostades a la nostra infectat per contaminacions externes, expliquen la natural puresa del llenguatge dels nostres primers renaixentistes. Puresa que és, en certa manera, patent de catalanitat. El cert és que entre una poesia de M. Aguiló, de G. Forteza, de G. Maura i els versos de Rubió i Ors, de Balaguer o de qualsevol altre dels renaixentistes catalans no hi ha, ja en aquell temps, més diferències que les que poden notar-se avui en la llengua literària, que és per força i per essència única, usada per escriptors d'una i altra banda, quan la llengua literària és volguda per tal i amb caràcter de tal i no es fa recurs expressament al parlar popular.

Usant, doncs, amb perdó per la vulgaritat de la dita, una expressió corrent, podríem dir que, amb la Renaixença, Mallorca recobrà "el cantet". Això vol dir que recobrà la cançó perduda i el delit de cantar, sorgint un estol de poetes que d'aquí feren cor a l'estol dels catalans i compartiren amb ells en lluita honrada i en germanívola companyonia l'època heroica, la més brillant indubtablement, dels Jocs florals de Barcelona. Més tardans que no els poetes, per allò que "de tots els escrits literaris la poesia n'és la qui més enyora la llengua" els prosadors es torbaren a sorgir. "Los Israelites no pogueren cantar mai a pler a la vorera dels rius de Babilònia. I vosaltres, jovent de Catalunya, per què no cantàreu abans, quan sols teníeu als llavis mots de Castella? Bé en són aquests de dolços i agraciats, bé els coneixíeu tots com a fills que sou d'En Capmany i d'En Piferrer, mes no se sentia aquí una sola veu fins que nosaltres vos diguérem: Sou catalans, cantau en vostra llengua!" (1). En això a Mallorca, el procés de renaixença venqué a ésser un procés de naixença. És sabut que als orígens de

(1) J. LL. PONS I GALLARZA, *Discurs presidencial dels Jocs florals de Barcelona*, 1870.

les literatures, la poesia és sempre primer que la prosa. Els pobles, com els individus, senten primer la necessitat de cantar que no la de narrar o de referir; primer la necessitat del vers, que és cançó —himne religiós, poema d'amor o de guerra. I fins la mateixa ne-

TOMÀS FORTEZA I CORTÈS
(1838 - 1898)

Mestre en Gai Saber i eminent filòleg, autor de la primera gramàtica catalana científica.

(Dibuix de Pere Barceló)

cessitat d'expressar, per exemple, i de guardar per memòria la dels actes heroics dels avantpassats sol encarnar primer en un metre èpic, que és exaltació, arborament, entusiasme, abans de prendre cos en la narració en prosa que és contenciós, reflexió i estudi. Per això una literatura no es pot dir completa sense el teatre i la novella, com no es pot dir fixada una llengua sense una gramàtica i un diccionari.

El fet és que els nostres primers renaixentistes o els nostres renaixentistes simplement, perquè els que vengueren després ja no

ho són estrictament, sinó continuadors i consolidadors de l'obra d'aquells, feren molts de versos, però no escrigueren a penes en prosa. I aquí em ve bé d'explicar, de passada, per què l'homenatge del present número extraordinari de LA NOSTRA TERRA que és, en sentit ample, l'homenatge de la nostra generació als qui obriren uns camins que són els nostres, es concreta als vuit o nou noms i figures que il·lustren aquestes pàgines, i amb la imatge de les quals

les decoram per a exemple, honor i ensenyança dels qui no les han conegudes i dels qui poguessin haver-les oblidades. És evident que una tria s'imposava i aquesta tria l'hem feta prenent, d'entre els els nats abans de la segona meitat del segle, els més representatius i que tenim per de major importància intrínseca. Sense que en cap moment pugui voler dir això que tenim per negligibles altres noms, com el de mossèn Josep Tarongí, de Gabriel Maura, de Miquel Victorià Amer i la seva esposa D.ª Victòria Peña, el mateix Jeroni Forteza i encara d'altres, dels versos d'alguns dels quals donam mostra i tots els quals tenen indiscutiblement el seu valor i el seu lloc en una història o ressenya completa del moviment literari suscitat pel fet de la Renaixença catalana a Mallorca, encara que no el de presidència o autoritat que ens és grat de donar graciosament a aquells altres.

El bo del cas és, pel meu intent de parlar particularment de la prosa, que quasi cap d'ells n'escrigué. Com deia, la poesia va ésser primer aquí, i el fet és que durant temps els mateixos que escrivien gairebé ja exclusivament en català llurs versos, seguien usant el castellà per la prosa de caràcter literari. Tenguem en compte que *La Palma* (1840),—fet literari que fa germinar a Mallorca la llavor de la Renaixença, i gràcies a la qual no és estrany que quan Piferrer arribà aquí per continuar la seva obra, trobés en els escriptors mallorquins uns germans d'ideal, i que des d'aquell moment comencés a formar-se aquella indestructible fraternitat que sempre ha unit Catalunya i Mallorca (1),—era castellana, encara que és de recordar que el tan retret article que damunt les seves planes aparegué, hostil en certa manera a la resurrecció dels mal anomenats dialectes, no era de cap redactor constant (Aguiló, Montis, Quadrado), sinó d'un d'escadusser: don Jaume Pujol.

De totes maneres, la promiscuïtat idiomàtica i la distinció entre la prosa i el vers no és aplicable, ja des del primer moment a Marian Aguiló, per exemple, i exemple il·lustre, home que s'entregava de tot d'una i en cos i ànima al conreu i a l'amor de la llengua pàtria que li xuclava els sentits i el feia anar, i de quina manera!, seny a perdre pel seu amor. Poques literatures poden presentar un exemple igual d'un home de lletres enterament acaparat per la devoció a la llengua. És clar que un home així havia de deixar belles mostres de la seva prosa, encara que no hi escrigués cap obra

(1) MONTOLIU.—*Manual d'història crítica de la literatura catalana moderna*, p. 190.

llarga, només en els pròlegs de les seves poesies i edicions, en els quals substituint per exemple el *lo* neutre, avui extirpat implacablement del llenguatge escrit, i canviades per llatines les *ii* gregues, res no en diferencia la prosa de la literària més rica d'avui dia, en què l'instrument de la llengua, disciplinat i flexibilitzat per l'exercici, es plega amb docilitat a totes les exigències i a totes les fantasies.

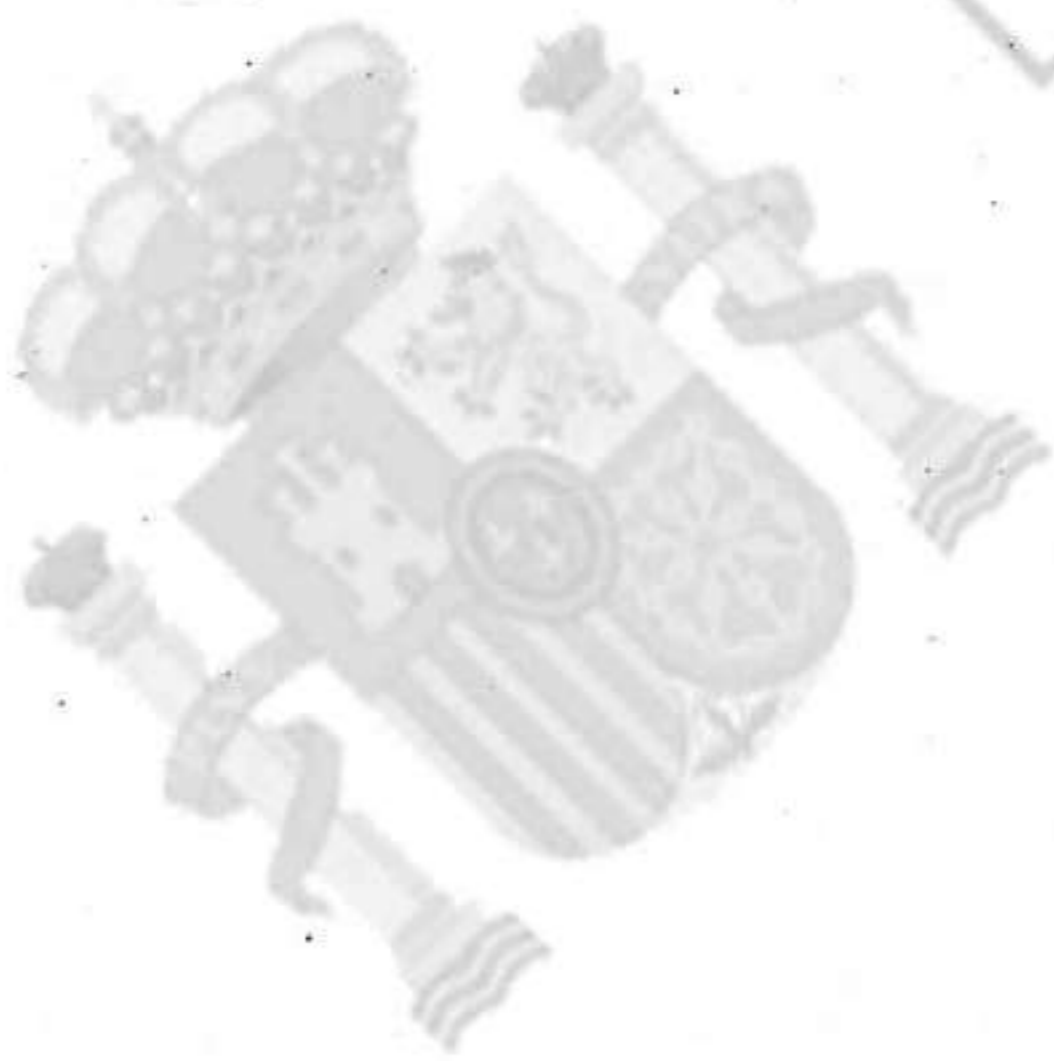
No és aplicable tampoc a D. Pere d'Alcántara Peña, el nostre gran poeta popular de qui tenim un volum de *Cuentos* (1884), precedent o paral·lel del que havia d'ésser el tresor immens de la rondallística mallorquina recollit i cuinat per mossèn Antoni M.ª Alcover, que en aquesta tasta de recollecció i redacció deixà, potser, la part més viva de la seva obra. Ni ho és tampoc a D. Bartomeu Ferrà.

És que en el darrer quart del segle XIX, els Almanacs Literaris dels diaris mallorquins, "Diario de Palma", "El Ancora", "El Isleño", avantpassats benemèrits del nostre *Almanac de les Lletres*, intercalen ja, a desiar, la prosa en les seves pàgines, amb més abundància que no ho havien fet revistes literàries com la *Revista Balear* i *Museo Balear*. La Ignorància i més envant *La Roqueta* en les dues èpoques sortien emprant la nostra llengua ja amb caràcters d'exclusivitat. Igual feien després diversos setmanaris de distints caràcters, amb els quals la llengua ha anat ensinistrant-se aquí i fent el mossatge per arribar a tractar les més variades qüestions. El costumisme prima indiscutiblement en aquella època, temptant a tothom i afalagant el gust del públic, en mig del qual insinua, amb la seva ironia barrejada d'una esquerpa i dissimulada tendresa, rarament de fibladora coïssor, la prosa natural, que hauria pogut ésser perfecta més alleugerida de castellanismes i de casolanismes. Obra mestra del gènere i mostra, amb les tres o quatre poesies que deixà, de les facultats prodigioses de l'autor, tenim els *Aigoforts* de Gabriel Maura.

En 1892, Quadrado, prologant les poesies d'En Peña, deia que la crítica no parlava encara mallorquí. Anys a venir, havia d'ésser de les que millor el parlassin. I no el mallorquí—esvaïm d'una vegada entre tots i sense recel tot equívoc—sinó el més correcte català, en la prosa vívida i brillant de D. Joan Alcover. Aquest i mossèn Costa trobaren ja la prosa a punt per emmotllar-hi, el primer els seus assaigs, biografies i crítiques i les peces d'oratoria acadèmica en què fou mestre; el segon els seus elegantíssims sermons i la senyorívola distinció que era aliada inseparable de la seva ploma.

Han saltat aquí, com a l'impensada, aquests dos noms, "arcades ambo", fruits assaonats i madurs, de la renaixença a Mallorca i la seva més alta honor. La fortes narracions rurals en prosa sucosa i rica de mossèn Galmés; les inefables *Flors del silenci*, testimoni de la digitació i de la sensibilitat finíssima de Miquel dels Sants Oliver; altres llibres recents, descriptius més que res, que no citaré per no caure, com hauré caigut ja segurament pels més antics, en involuntàries omissions, fan testimoni del que pot donar de si i de tot el que pot dir-se en prosa en la nostra llengua. Començam a tenir-hi llibres d'història, treballs científics, de política, obres de teatre; començam, en un mot, a saber manejar l'instrumental lingüístic i a jugar amb un idioma totalment recobrat. Amb tot, en la perspectiva general del moviment literari despertat per la Renaixença, la prosa resulta encara aquí desnivellada al costat del vers. Tant de bo que pogués ésser aquesta consideració estímul de realitzacions i de perfeccions, com és esperança de collites futures.

JOAN PONS I MARQUÈS

G O I G

BENHAJA l'hora que la llum vaig veure,
benhaja el tendre pit que m'alletà,
benhaja aquell que en Déu m'ensenyà a creure
i en sa misericòrdia em fe' esperar.

Tot avui que el somrís tenc a la boca;
darrera de ses hores fuig lo jorn;
mes cada hora que fuig avui m'aboca
a faldades les flors pel meu entorn.

Volant, volant, frenètic d'alegria
lo pler joiós de cert que s'ha perdut,
i no trobant cells que trobar solia
a romandre en mon pit se n'és vengut.

Del plant desentelada tenc la vista
i tot lo que em rodeja veig garrit...
¡Coratge, mesquinets de vida trista!
Més prest ve el sol quan més fa que és de nit.

La hivernada amb sa blanca cabellera,
que esfulla els arbres i arrupeix els cors,
dóna sa balba mà a la primavera,
que rient s'acosta amb son mantell de flors.

Déu se plau d'eixugâ els ulls més plorosos
i espiretjant de goig fer-los lluir,
com se complau pels nuvolats plujosos
portant-hi l'arc encès de Sant Martí...

Aital com l'arc pel cel n'és ma alegria,
camí de llum que així que es veu ja fuig;
si a la claror m'avès del pler d'est dia,
quan fosc serà demà el núvol d'enuig!

Mes, ai Déu! feu que ingrati no enterbolesca
lo tassó que em donau, amb novell plor;
ans sos glops celestials assaboresca
dient sovint est càntic de bon cor:

Benhaja l'hora que la llum vaig veure,
benhaja el tendre pit que m'alletà,
benhaja aquell que en Déu em mostrà a creure
i en sa misericòrdia em fe' esperar.

† MARIAN AGUILÓ I FUSTER

1848

El Teatre Mallorquí de la Renaixença

EN l'època romàntica, quan l'esperit renovador dels renaixentistes tot ho escorcollava i ho posava tot a contribució de la nova idea abrandada de sentiment i entusiasmes, no hi podia faltar, entre tantes activitats literàries, la manifestació teatral.

Els nostres vuit-centistes, que contemplaren i contribuïren al desvetllament de la Pàtria, les manifestacions característiques de la qual havien estat soterrades per espai de tres segles sota les cendres de l'indiferentisme i del despotisme centralista, polsaren—temoregament al principi i més tard amb virilitat i força—les cordes de l'arpa polsosa, arrencant-li els sons harmoniosos de la llengua mare, emmudida i silenciosa en el terror literari des del començament del segle XVIIIe.

L'esperit renaixent abocava tot el seu sentimentalisme desbordant i romàntic sobre les runes del passat, i pedra sobre pedra les restaurava, netejant-les de pols, aixecant de bell nou els monuments nacionals. Es començà l'estudi científic de la llengua, s'investigà la història, i entre cants patriòtics i manifestacions de puresa racial, s'emprengué la catalogació de la nostra riquesa folklòrica. La poesia volgué parlar al poble dels seus costums i gestes, per atreure'l amorosa a la nova creuada, ensenyant i moralitzant a l'ensem en llenguatge agradós, i cridà els oients des de l'escena amb veu popular i gest franc. Així aparegué el teatre mallorquí en les seves primeres manifestacions renaixentistes. Teatre mallorquí quant a l'assumpte i a la llengua, constret als límits estrets i locals de l'illa, ja que mai no pogué passar la mar com una manifestació de l'esperit regional, que hauria resultat migrada i deslluïda.

Teatre pròpiament dit mallorquí es pot ben dir que no en tenguérem ni en tenim encara, ja que l'índex de les obres escenificades i representables no forma cos ni escola, no obeeix a cap sistema representatiu, no ofereix cap gran relleu de vertader mèrit general i careix en absolut d'esperit regional col·lectiu. El nostre teatre renai-

xentista—nostre en el sentit local—és un passatemp sense transcència, una joguina que entreté l'espectador a flor de pell, i més que drama o comèdia, es limita al sainet còmic i satíric, amb una comicitat que ens fa riure gustosament, i amb una sàtira, que si bé calciga, no fa gaire mal; resulta corprenedor en la seva ingenuïtat i simplicitat.

En aquest sentit, en el de les valors purament locals del nostre teatre renaixentista, parlarem d'ell.

Entre altres manifestacions teatrals, algunes d'elles anònimes, ben pobres per cert i d'escàs interès, N'Antoni Bizañes escrivia, per a la societat del "Recó" de Plaça i pels anys de 1860 a 1862: *En Bernat Pelós*, *El dimoni coix encantat*, *Los locos lo dissabte de Nadal*, *Dos marits de bona pasta*, *Entremés del pastor i el bée*, i *El metge per força*. En Sebastià Gelabert, a darreries del segle XIXe, oferia al públic: *La comèdia d'En Pedro Belmar*, *Entremés del pagès i el misser mut*, i algunes altres. I, entre aquests escriptors, i en la seva categoria, hem de citar també En Tià de la Real, En Rafel Moyà, i En Miquel Bibiloni, autors d'algunes peces teatrals. Així mateix En Tomàs Aguiló, pare, volgué provar aquest gènere literari, i d'ell coneixem l'entremés *Més perd l'avariciós que l'abundós*, estrenat en 1851.

Però les comèdies que han surat damunt les contingències del temps, per la seva valor intrínseca, foren les de N'Obrador, d'En Singala, d'En Ferrà i d'En Penya. Ells han portat un raig d'alegria sana i optimista al cor d'un parell de generacions, i amb ells Mallorca està representada dignament en el teatre de la Renaixença.

EN MATEU OBRADOR I BENNÀSSER (1852-1909) escrigué una sola obra per al teatre, que és com una flor perduda entre les seves múltiples activitats. Persona de bon gust i de gran talent literari, sabé imprimir a aquesta única producció el segell del seu temperament distingit.

La joguina còmica en un acte i en vers de N'Obrador, titulada *Los Pretendents*, fou estrenada al "Teatre Circ Balear" d'aquesta Ciutat, el dia 18 de juliol de 1877, i va obtenir un gran èxit. És una composició de trama enginyosa i entretenguda, d'argument ben senzill i de versificació fàcil i desimbolta, amb gairebé moltes de les característiques pròpies del teatre llavors a l'ús.

L'èxit que N'Obrador obtengué amb *Los Pretendents* li obrí el cor a l'optimisme i l'estimulà per emprendre obres de més vol per

al teatre, però els seus propòsits, no sabem encara per què, roman-
gueren convertits solament en projectes, i malauradament pel gènere,
s'estroncà aquí aquella vena rica d'inspiració i d'esperançadores pro-
metences.

“N'Obrador es posà a treballar per al teatre, emportat un poc
per l'entusiasme adolescent que l'empenyia a múltiples activitats”.
“Corprès evidentment de la volada i el prestigi sempre creixent del
teatre català, emprà la seva forma i estil. Bé és veritat que a Ma-
llorca encara no tenia prous models a imitar en aquest novell gènere
literari.” (1)

EN BARTOMEU SINGALA I NOGUERA (1854-1899) donà al públic les
següents obres, totes elles en vers: *Els glosadors d'altre temps*, *El
Poeta*, *Mestre Quel*, *el curandero*, *Un dia d'apuros o els estudiants
del dia*, i *Els molts anys a Don Metrobi, o qui deu que pach*. La
primera d'elles, amb pretensions de drama, composta d'un pròleg i
dos actes; les altres, sainets còmics, de més moviment i més frescor
popular, encara que en tots, el vers hi tengui altes i baixes, segons
la seva fluïdesa o el seu peu forçat.

L'obra d'En Singala és desigual dins ella mateixa, però té un
no sé què d'ingenuïtat i d'espontaneïtat que la fa atractiva agrado-
sament, i això la salva.

En Singala, com En Ferrà i com En Penya mateix, empra sempre,
després del fuet i la sàtira, en una forma o altra, el colofó de la
lliconeta moralitzadora, i això, a vegades, l'obliga a retórcer tant
l'argument o la situació que li resta naturalitat i realisme.

En les seves obres, En Singala ens transporta a l'època vuit-
centista, i per davant nosaltres fa desfil·lar els costums i els perso-
natges estafolaris d'aquell temps. I no seriem francs, si no diguéssim
que la seva obra, ultra tots els seus defectes i els seus mèrits,
té una veritable valor de vis còmica, i aquesta valor fou sempre
la que li encomanà l'èxit de públic, que no li escatimà mai els seus
aplaudiments.

EN BARTOMEU FERRÀ I PERELLÓ (1843-1924) escrigué sis comè-
dies, totes elles en vers: *Els calçons de Mestre Lluch*, *Contes vells
baralles noves*, o sia *Dos menestrals a un brot*, *Els senyors de Son*

(1) ANTONI PONS.—*Mateu Obrador Bennàsser* (Esbós biogràfic).—LA NOSTRA TERRA.—Anys 1928, 29,
30 i 31.

Miseri, Sa plagueta des lloguers, El baül de Madó Banaula, i Un estudiant del dia.

En Ferrà és el més poeta dels nostres comediògrafs, el que millor versifica, i el que té més facilitats de dicció. Ell, com tots els altres, empra en la dialèctica el llenguatge popular, usual i sense efectismes, del nostre poble, del qual treu les escenes, com d'una font inesgotable, amb senzilla i clara naturalitat que no li resta emoció ni moviment i·vivesa, i salva, d'aquesta parla popular, el mot o l'expressió mal so- nant, sense esforç i sense estroncar o interrompre la fluïdesa de la conversa.

I així com hem dit de N'Obrador que la seva manifestació teatral és una mostra de les seves múltiples activitats literàries, d'En Ferrà podem dir-ne el mateix, i més amplificat encara, puix tota la seva vida es diversifica amb esplendor i bon fruit per tots els camins de l'art; les seves comèdies són la més petita de les seves produccions, encara que la més popular i més coneguda i estimada de la massa.

Les comèdies d'En Ferrà, ombrejades per núvols foriadors, adesiara, de verguerades de sàtira llampejant, mostren una diversa i prolífica matització, i el gust per la forma pura i la bondat atraient que aprengué en el tracte amb els literats qui tant l'encobeïren—Pons, Aguiló, Quadrado—s'hi destaca amb guspises de llum daurada. Però, encara que en el maneig d'aquesta sàtira hi sia mestre i feri punyent i encertadament, hi posa després i sempre la dolcesa de la compensació, mitjançant la sentència moral adequada.

PERE D'ALCÀNTARA PENYA I NICOLAU
(1823 - 1906)

El més popular dels nostres poetes.

(Dibuix de Joan A. Fuster Valiente).

“Mogut per un gran ideal de perfecció, fa riure al bell escalf de la fantasia opulent, la societat que l’envolta, amb tots els defectes, i la plasma en una sèrie de personatges, que empra com a medi i encarnació de l’ensenyança que vol donar, posant en llurs boques el seu mateix llenguatge popular, fent-los dir el que pogué afinar entorn seu de més còmic i censurable”. “Per les comèdies de costums manleva les formes, l’acció i els caràcters, a la mateixa vida viscuda, creant un teatre viu i bategant d’interès, que si no aferrà degut a l’àrea territorial tan reduïda de la nostra illa, no obstant pogué fer-nos oblidar les vulgaritats i flatulències dels qui provaren de retre culte a la Talia mallorquina”. “I és que tant a En Ferrà, com a tots els romàntics, i ho eren de bon de veres els qui servaren les nostres lletres en el baptisme per la nova vida, el que pròpiament els interessava era la qüestió dels fets. I heus aquí la causa, l’explicació d’aquella tensió, sempre aguda, de moralista, predicador i fins de profeta. Per això l’obra d’En Ferrà sainetista, millor que comediògraf, com la de costumista, serà agradable i instructiva perquè conté l’espès teixit d’un gran cronista de costums i d’esperits”. “Ell ensenya a tots amb l’exemple que la llengua que viurà, és la més simple, la que manco es decanti de l’ús tradicional de la paraula, la que s’adondi als moviments de l’ànima, la que es torni més concisa i manejable, amb tal forma que el que amb ella sia escrit, pugua fàcilment dir-se després.” (1)

“Sis en deixà escrites, de comèdies. A totes, diu, hi ha la veritat i una lliçoneta darrera les sortides que fan riure. Afegim, encara que no figurin en aquest recull, per un públic qui en bona part no les ha vistes, que les *Comèdies* d’En Ferrà són la temptativa més seriosa d’aclimatació del sainet al nostre dialecte, i que estan plenes d’escenes definitivament assolides. Elles signifiquen, demés, la completa naturalització del diàleg, que s’hi emancipa de la grossera vulgaritat en què l’ajeien els quatre engendres anònims usurpant fins aleshores dins Mallorca el dret de representables. En les seves mans, el diàleg mallorquí, viu i ple de gràcia en boca del poble, saltironeja i tresca, afuat i rejuvenit, amb la més fresca agilitat, ple de color i d’aquella ingeniosa felicitat descriptiva amb què els personatges van pintant-se a si mateixos al debanar de la conversa. Quant a llur veritat formal, alguns d’aquests

(1) ANTONI PONS.—D. *Bartomeu Ferrà i Perelló*.—Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana.—Vol. XX. pàg. 145.

personatges sobreïxen de la personal individualitat i, per un desdoblament del procés creador, s'acosten a l'estat de tipificació que n'és la refinada quintaessència. I és per això que alguns d'ells viuen encara i van a mà de durar llarg temps en la nostra memòria perquè amb ells ens és conservat més d'un plec, més d'un matís del tot esvaït o a punt d'esborrar-se, de la fesomia d'aquest poble mallorquí que, d'ençà d'En Ferrà, no ha fet sinó accentuar llastimosament una disgregació a base d'elements externs sobreposats als més racialment pregons que l'emmotllaven, ara dispersos en una grisor amorfa i totalment descaracteritzada. De certs exemplars típics i representatius, principalment de la menestralia, tan ciutadana i tan nostra, és dins aquestes comèdies que hem d'anar a cercar-ne la imatge com dins un fidelíssim mirall de la societat humil del seu temps." (1)

N'Oliver (2) diu també, parlant d'En Ferrà: "Moltes escenes estan evocades amb gran sabor de veracitat i amb gran eficàcia còmica; molts diàlegs estan plens de conceptes i gràcies nascudes espontàniament del mateix assumpte i no d'aquests acudits (!) de calendari americà, amb els retalls dels quals es confeccionen avui en dia tantes i tan despreciables joguines còmico-líriques".

EN PERE D'ALCÀNTARA PENYA I NICOLAU (1823-1906) deixà escrites i estrenades les següents obres teatrals, totes elles en vers: *El cordó de la vila*, *Catalina Thomàs*, *Por no entendrese*, *La pesta groga*, *Un criat nou*, *Mestre Fornari*, i *La mort i glorificació de Sant Vicenç de Paül*. En morir, deixava també, encara que inèdites, la peça còmica *Ay Silvestre de mi vida*, o *la Millonaria*, drama en tres actes no acabat de corregir, i *Un alma en pena*, d'un acte,

Així com hem dit, primer de N'Obrador i després d'En Ferrà, que una de tantes característiques del seu viure fou l'escriure comèdies, d'En Penya ho podem repetir amb més fonament encara, ja que aquest és dels nostres renaixentistes el més variat i el més variable, puix la seva producció abarca quasi bé totes les activitats de l'art i moltes de la ciència. A ell podem aplicar aquella frase usual i vulgar que era un "calaix de sastre", i d'ell algú ha dit, amb extricta justesa, que "no hi ha res tan bo que no pugui ésser d'En Penya, ni res tan insignificant que també no ho pugui ésser."

(1) JOAN PONS.—Pròleg de *Proses y Poesies de Bartomeu Ferrà*.—Mallorca 1929.

(2) MIQUEL S. OLIVER.—*La literatura en Mallorca*.—Ensayos críticos.—Palma 1903.

Això demostra el desequilibri literari de la seva obra, que es palesa ben clar en les seves comèdies, unes millors que les altres, com per exemple *El cordó de la vila*, i dins cada una, les oscil·lacions i la varietat.

La majoria de les seves comèdies, altament interessants i mogudes, foren escrites—semblantment a les d'En Singala i En Ferrà—pel casino "La Tertulia", després local dels "Obrers Catòlics", excepte l'esmentada *El cordó de la vila*, que s'estrenà al Teatre Principal el dia 21 d'abril de 1866, i el seu èxit fou tan clamorós—s'ha de tenir en compte les circumstàncies de lloc i de temps—que es sostengué al cartell durant tota la temporada.

En Penya és entre els nostres comediògrafs el qui domina més l'ús del llenguatge popular, i això, unit a la facilitat del vers, explica els seus èxits en el poble. I si hi ha hagut a Mallorca un poeta i un home populars, conegut per totes les contrades, fins i tot per aquelles més arreconades i extremes, aquest ha estat ell, estimat de tots, de rics i de pobres, de grans i de petits.

En Penya té el mèrit, també, d'haver estat un dels iniciadors de la renaixença literària a Mallorca, ja que ell mateix ens conta que fou posat en ridícul per haver fet unes glosses en mallorquí, per allà l'any 1835, tenint únicament per defensors de les seves idees En Marian Aguiló, dos anys més jove que ell, i un cosí d'aquest, anomenat Josep Aguiló, que morí prest. Però cap d'aquests dos encara no s'havia atrevit a emprar públicament la llengua mare.

"En Penya pertany a aquella colla d'escriptors, entre els que mereixen comptar-se, honoríficament, En Ferrà i En Singala, que somniaren en la possibilitat d'un teatre exclusivament regional, aconsellats, més tost que de les lliçons de la realitat, per aquell entusiasme juvenívol, que si s'esbucà, com l'obra dels castells a l'aire, romandran, en canvi, llurs esforços que, per damunt tot, els han d'honrar llargament. Per això, com si En Penya volgués rescabalar-se d'aital impotència, sembla esbravar la seva afició a la producció còmica, en la major part de poesies, d'admirable contextura escènica, i que, dialogades, fàcilment podrien representar-se." (1)

"Penya, talent, encara que no geni, és dels que tenen la naturalesa dins de si, és dels escriptors que són *naturalesa*"—diu Miquel dels Sants Oliver—, i afegeix després: "D'això dit, resulta Penya amb una personalitat tan pròpia i característica com el poble que

(1) ANTONI PONS.—*Biografia de Pere d'A. Penya*.—Mallorca, 1925.

canta i pel qual canta; una personalitat que es distingeix de tots els costumistes de Mallorca i de fora d'ella" (1).

I la ploma més autènticament capacitada escrigué, parlant d'En Penya: "Les debilitats que illumina i subratlla amb indulgent facècia, solen ésser les que estan presents en la consciència col·lectiva. No furga en els abismes de la corrupció per sorprendre negrures abominables. És moral, no moralista. La seva eficàcia benèfica és provinent de la bondat de l'ànima que traspua en els seus escrits; i si pren la xurriaca, no us esvereu, perquè més que les fiblades, persegueix l'espetic sonor i rítmic del fuet. És honest sense escrúpols de pudorositat espantadissa. No el fan sospitós postures hipòcrites. A vegades, diu les coses per llur nom, prescindint dels eufemismes que tal volta demanaria qualche damisella melindrosa; però dels seus llavis incontaminats brollen les cruces de frase i de concepte sense repugnar ni ofendre, com si fossen passades pel desinfectant d'un humorisme sà i alegre". "Entre elles—les poesies—abunden les d'enginyosa disposició escènica, quasi bé representables, com si l'autor s'hagués volgut rescabalar de la falta d'un teatre regional on esplaiar la seva afició al sainet o la comèdia. És ver que en va escriure algunes, però llur colorit còmic no arriba al d'altres dramets aponcellats que destinava exclusivament a la lectura. La gràcia, l'entremaliadura, l'humor jovial i picaresc, més que en les potxes i jocs de paraules, es troben en la felicitat evocació d'escenes i caràcters, còmicament suggestius" (2).

ELVIR SANS

(1) MIQUEL S. OLIVER.—Obra citada.

(2) JOAN ALCOVER, Obres de...—*Mestres i amics.—Pere d'Alcàntara Penya i Nicolau.*—Barcelona.

El pastor de Son Manenta

Si un dia a posta de sol,
dins la muntanya te'n vas,
un pastoret trobaràs
que canta, i sona un flabiol;
i a dalt la font de la Menta,
un eco de veu sonora
que li diu:
—Pastoret de Son Manenta,
si no vols morir de lenta,
canta i riu.

Ta mare amb dolô et parí;
plorant, plorant tu nasqueres;
canta i deixa't de quimeres
si jove no vols morir.
Canta, que tothom te senta;
de prop, d'enfora, l'hivern
i l'estiu.
Pastoret de Son Manenta,
per no morir-te de lenta,
canta i riu.

Dins la terra emmetzinada
ploraràs sense remei,
si no prens el bon consell
de cantâ a la regalada.

L'ingrata Terra és dolenta
pel cor que sense malícia,
pobre hi viu.

Pastoret de Son Manenta,
no vulgues morir de lenta;
canta i riu.

Pren lliçó de la xigala
que en la branca d'un pi ver
tot lo dia de ple en ple
cantant, cantant no perd cala.
Tant canta que se rebenta
d'alegria, amb la calrada
de l'estiu.

Pastoret de Son Manenta,
per no morir-te de lenta,
canta i riu.

Amb les ovelles que guardes
tresca alegre plans i altures.
Dóna-los bones pastures
per son bé. No t'acobardes
si el temporal t'aturmenta;
prega a Déu i no t'arrufes:
fe' el cap viu,

Pastoret de Son Manenta,
i per no aplegar cap lenta
canta i riu.

Trobaràs amics de boca
que et diran que et volen bé,
i si a son gaudir convé
de tu en faran una coca.

Si algun d'ells lligar-te intenta
canta, i fuig abans que et faça
son catiu.

Pastoret de Son Manenta,
si no vols morir de lenta
canta i riu.

Treballa de sol a sol
pels germans que t'aconsolen,
pels amics que bé te volen,
i mai cantaràs tot sol.

I si ton cor se llamentia
perquè troba el seu viatge
massa aspriu,

Pastoret de Son Manenta,
per no congriar cap lenta,
canta i riu.

Mostra a tothom bona cara;
fe' tot el bé que podràs
i venturós cantaràs;
mes recorda't desiara
que qui el cap a l'ase renta,
segons diuen, perd la feina
i el lleixiu.

Pastoret de Son Manenta,
per no morir-te de lenta,
canta i riu.

Si t'encisa qualque nina,
ves cantant, no t'escarrufes;
corregeix les magarrufes
que té d'ençà que és fadrina.

Alerta, que si és llaventa,
no t'arm, quan manco t'ho cregues,
dolç xibiu.

Pastoret de Son Manenta,
si no vols morir de lenta,
canta i riu.

Canta; i cantant fes la guerra
a tot mal, tota llatzèria,
tot vici, tota misèria
que vulga regnâ en la terra
Sols la Veritat valenta
ha de tenir a tes glosses
sant empriu.

Pastoret de Son Manenta,
per no morir-te de lenta
canta i riu.

Jo aquesta veu vaig sentir
quan era jove, i tot d'una
per lograr bona fortuna
sos bons consells vaig seguir.
Prenia la *Revalenta*,
tan magre i malalt estava;
i ara estic
més fort que una ferramenta;
i per no aplegar cap lenta,
cant i ric.

† PERE D'ALCÀNTARA PENYA I NICOLAU

LA MALLORQUINA NAU

L'ALT Montseny guaita encar des son palau
—com fa cent anys cantava N'Aribau—,
en mig del mar, la mallorquina nau.

Que cada jorn als nostres ports arriba,
fugint de l'ombra de la nit esquiva,
i ens porta el foc de tota cosa viva.

Ella ens lligava en un mateix afany,
damunt el mar tranquil com un estany
i en hores de tempesta i desengany.

D'eterna germanor és el missatge,
i ufana refà avui el seu viatge,
amb la bandera al vent d'un homenatge.

MIQUEL FORTEZA

El nostre idioma en els primers renaixentistes mallorquins

QUAN, ara fa cent anys, N'Aribau feia parlar de bell nou la poesia en llengua catalana, l'esperit poètic de Mallorca encara dormia.

Però el cant de N'Aribau, esporàdic, circumstancial i tot com era, fou repetit pels *ecos feels qui sempre vetlen*; els turons a qui anava dirigit el cant, l'acolliren amorosament, es complagueren de repetir-lo i de prestar-li noves ressonàncies; i al cap de poc temps, el cant aïllat, com un solo d'improvitzat preludi, havia trobat veus concordants i formava el gran coral renaixentista.

Al ressò d'aquell concert, Mallorca es despertava. I les muses insulars, que eren romases mudes tot el temps que les exigències de la moda volien obligar-les a parlar en llengua estranya, cobraren la paraula vibrant i vigorosa quan tingueren la llibertat i espontaneïtat d'expressió que és indispensable a la Poesia i que sols en la *llengua del cor* se troba.

La Renaixença era en el seu origen un moviment literari i artístic, que més envant s'havia de convertir en un moviment integral, de tota una cultura. Però l'instrument d'aquesta reintegració cultural és l'idioma; per això té el més gran interès l'estudi de la llengua dels escriptors renaixentistes, que és l'exponent de llur criteri i de llurs aspiracions, i en definitiva, de l'eficàcia de llur col·laboració a l'obra general de Catalunya i les regions germanes.

L'escassetesa d'espai no em permet altra cosa que exposar molt sumàriament els principals aspectes del llenguatge usat pels iniciadors mallorquins de la Renaixença.

El més vell dels escriptors mallorquinistes del segle passat és En Tomàs Aguiló i Fuster (1812-1884), qui conreà la nostra llengua en moltes poesies, que ocupen el volum III de les *Obras en prosa y verso de D. Tomás Aguiló* (Palma, 1883).

El llenguatge que apareix en aqueixes poesies és quasi absolutament el mallorquí dialectal, en la forma en què el parlaven les persones cultes de la nostra ciutat a mitjan segle XIX. Usa l'article literari *el, lo, la*, en la composició "La mort d'En Pere terç"; vacilla entre l'article literari i el vulgar *es, sa*, en "L'hereu d'una corona"; però en totes les altres composicions usa constantment l'article vulgar. No rebutja vulgarismes com *ey* per *hi*, *geugers* per *lleugers*, "y emb una friseta se transforma". No se fa escrípol d'admetre castellanismes evidents: *en punto, sombras, cuarto, pués, adiós, carinyo*, etc.

Les seves *Poesies filològiques* són, com ell mateix diu, "certas composicions en vers, d'estil jocós, escrites no tant per entreteniment d'es lectors, com per estudi parcial de varias locucions, modismes o particularitats d'es nostro dialecte". Són *tours de force* amb assonants difícils o amb homògrafs. Algunes d'aquestes composicions són fetes a base d'assonàncies planes en -o, i naturalment, abunden de castellanismes, car la nostra llengua pura no resisteix gaire assonàncies d'aquesta classe.

En resum: el llenguatge de les poesies mallorquines d'En Tomàs Aguiló reflecteix exactament l'estat del dialecte ciutadà del seu temps, amb totes les seves belleses i amb tots els seus defectes; resulta d'un to intensament dialectal, que no consona amb l'elevació poètica que en moltes composicions d'aquest autor és vertaderament extraordinària.

El cas de dialectalisme d'En Tomàs Aguiló no es repetí. Els seus contemporanis i successors en el conreu de les lletres mallorquines es posaren més en contacte amb Catalunya i tingueren un concepte més ample del mallorquí com a instrument literari. Per això el llenguatge de llurs composicions ja representa la tendència al terme mitjà idiomàtic, l'acostament del mallorquí a les formes literàries tradicionals. L'article dialectal *es, sa*, desapareix completament, cedint el lloc a *el, lo, la*. Gosariem dir que en algun cas aquest bandejament de l'article baleàric és excessiu i fa una impressió estranya, per exemple en els diàlegs de les proses d'En Penya, tan plens de regust popular, que semblen en certa manera falsificats per la substitució dels articles.

L'any 1859, se restauren els Jocs florals de Barcelona i ja hi té premi un mallorquí, En Guillem Forteza, amb una poesia que pel seu llenguatge podria anar signada de qualsevol català del con-

minent, puix que arriba a l'extrem d'usar les formes de primera persona en *-o* (*also, aletejo*).

En els Jocs Florals de 1861 i 1862, és premiat un altre poeta de la nostra illa, En Jeroni Rosselló, que unes voltes escriu en català continental i altres en un llenguatge arcaic, imitació del provençal, però mesclat amb formes modernes.

RAMON PICÓ I CAMPAMAR
(1848 - 1916)

Nat a Pollença. Mestre en Gai Saber qui excellí en el romanç històric que prava en la primera època dels Jocs florals.

(Dibuix de B. Bauzá).

Aquests primers llorejats desperten altres literats mallorquins, i comença aquella gran i gloriosa concurrència de poetes nostres a les festes literàries de Catalunya, en la qual veim els noms d'En Marian Aguiló, d'En Tomàs Forteza, d'En Ramon Picó i Campamar, de Na Victòria Penya d'Amer, que formen la nostra primera generació renaixentista. Tots ells reten homenatge a la unitat idiomàtica de Catalunya i Mallorca, acceptant les formes tradicionals i sacrificant les dialectals que poguessin perjudicar la unitat de la llengua literària.

En Marian Aguiló és la figura més eminent dins aqueixa primera tongada. Fervent propugnador de la catalanitat, el seu llenguatge està fortament influït del parlar de Barcelona; usa formes de conjugació com *tornés, estudiés*, estranyes al mallorquí, i una multitud de mots continentals *cuitar, rètol, parpella, cremor, tinc, enraonar, xisclair, ovirar, murtrera*, etc.; té algun passatge on sembla que es complau a vessar paraules desconegudes dels nostres insulars, per exemple aquest, que ningú no diria que no fos escrit d'un vigatà o d'algun gaiter del Llobregat:

Els pastors i les pastores,
ovira que oviraràs,
dels ramats s'oblidarien
per guaitar-te dels tossals.

Oh si trescàvem per l'horta,
valga'm Déu els hortolans
amb quins ulls llambregarien,
a ses fangues repenjats!

En canvi, altres vegades sembla voler demostrar que no és sistemàtic el seu barcelonisme, v. gr. en la pàgina 76 dels *Recorts de juvenesa*, on diu *espirejant* i podria bellament haver dit *espurnejant*, i en la pàg. 102 usa una forma tan marcadament mallorquina com *niguls*.

Gramaticalment, el llenguatge d'En Marian Aguiló sol ésser correcte, encara que hi trobam qualche defecte com l'ús del *doncs* causal, tan raonadament combatut per Pompeu Fabra.

En Tomàs Forteza és una altra figura de les més insignes. Home d'una gran cultura humanística i que pels seus treballs filològics hagué d'estudiar fonament el llenguatge dels clàssics catalans, no és estrany que el seu propi llenguatge literari sia fidel expressió d'un esperit clàssic i orientat cap a la superació dels límits comarcals.

Usa sempre l'article literari, simultaniant *el* i *lo* segons les conveniències estilístiques. Gramaticalment, és en general un escriptor correctíssim, i el seu vocabulari és d'una gran riquesa, car la seva intensa cultura literària li permet emprar tots els recursos lexicals imaginables: usa encertadament els arcaïsmes; empra amb naturalitat molts de vocables propis de les regions continentals; són també abundants els mallorquinismes que incorpora a la llengua literària; la seva formació clàssica li facilita l'ús de mots erudits, i és en això un precursor dels grans assimiladors de llatinismes, Miquel Costa i Llorenç Riber.

A vegades, usa qualche mot incorrectament: *massacrar*, *òrfana* i algun altre. En canvi, li devem l'aportació d'alguna paraula nova molt ben formada, per exemple *aidança*. Els castellanismes són escassos: *hermós*, *aguardar* per "esperar", *mentit* en sentit de "fallaç", *gosar* en sentit de "gaudir".

No m'entretendré a estudiar concretament el llenguatge dels altres

escriptors del nostre primer renaixement, puix que tot el que en podria dir seria una sèrie de repeticions dels mateixos conceptes, en no ésser que me volgués i me pogués estendre en un estudi especial de detall, que resultaria massa extens.

Resumint el tema, bastarà afirmar novament que el conreu literari del mallorquí en els primers quaranta anys de la Renaixença fou una aportació magnífica a la tasca de restaurar la unitat de la llengua literària catalana, sense que aquesta col·laboració implicàs, fora de certs casos aïllats, l'absorció completa del dialecte baleàric pel català continental, ni la renúncia a les característiques embellidores del parlar d'aquesta illa.

FRANCESC DE B. MOLL

Desafii que se'm cit un sol passatge qui argüesca, no ja aversió sinó indiferència [a la llengua catalana]... (1889)

JOSEP M.ª QUADRADO

M A L L O R C A

QUAN de les altes muntanyes
los cims blanquegen de neu,
també les planes blanquegen
amb la flor dels ametlers,
cau la flor damunt la brulla
que baix de los arbres creix;
pintada de verd la terra,
brufada de grans d'argent,
d'esperança i de puresa
ne rumbeja hermós mantell.

Bella terra n'es Mallorca
que és Mallorca ric verger.

Ve lo maig, amb les espigues
tornen d'or los sementers,
grat remor fan ses onades
quan se besen amb lo vent
llu la falç, i entorn de l'era
al cel pugen los garbers,
trota l'euga, cruix la palla,
glosses canta el pareller,
l'aire s'ompl de polsaguera,
de blat s'omplen los graners.

Bella terra n'és Mallorca,
que és Mallorca ric verger.

Si l'estiu roba a la rota
sa verdor i sos joiells,
negreiant de reims la vinya
té ajagudes ses sarments,
los fadrins a les atletes
los baraten los cistells,
mentre duen portadores
riuen, ballen joganers,
dins el cup lo most regala,
lo vi bull dins lo celler.

Bella terra n'és Mallorca,
que és Mallorca ric verger.

A dol toquen les campanes,
lo camp de dol se revest,
a solades cau l'oliva
endolant tots los reguers,
afanyades collidores
l'apelluquen ben rabent,
l'aigua bull dins la caldera,
lo front 'xuga el tafoner,
roda el trull, la premsa gisca,
raja l'oli en los cubells.

Bella terra n'és Mallorca,
que és Mallorca ric verger.

L'auga riu, ses fulles baden
lliris roses i clavells,
remoregen les abelles
en llur càlzer mel bevent,
lo goret la rella solca,
trenca el càvec los terrers.
Neix la lluna, lluny ressona
l'esquelleta dels anyells,

del pastor la dolça gaita,
la bandola del jovent.

Bella terra n'és Mallorca
que és Mallorca ric verger.

Dalt del cim lo ju s'oreja,
baix del cim los olivers,
de la penya brolla l'aigua,
omplint l'horta de fruits bells,
en los boscs neixen alzines,
en los plans arbres fruiters,
en lo vall llargues rengleres
d'olorosos tarongers,
i en los horts palmera airosa
sos ventalls vinclant al vent.

Bella terra n'és Mallorca,
que és Mallorca ric verger.

Ai! Mallorca, el cor m'encises:
amb ton blau del cel tan bell,
amb tes platges remoroses
que escomou l'embar lleuger,
amb les flors de tes praderes,
amb lo cant de tos aucells,
de *lo cel e el paradís*
per a mi semblança n'ets:
Ai! Mallorca, si te deixo
d'enyorança moriré.

Bella terra n'és Mallorca,
que és Mallorca ric verger.

† TOMÀS FORTEZA I CORTÈS

UNA ENYORANÇA

No sé si dins mon llit estès demà
amb la basca de mort sense esperança
tindrè per confortar-me amb la confiança
en Déu, algun amic qui bé em voldrà.
La tristesa temps ha mon pensament
amb la imatge de mort ha agermanat,
l'amor que jo volia no he trobat,
l'amor me dóna dins mon cor turment.

De mon amor la verge tenc present:
àngel del cel que un jorn passar vaig veure
pel meu costat, i no podia creure
que així passàs sense que em fes esment.
O miracle de Déu, estel perdut
per l'espai d'aquest món ple de tenebra,
jo t'he cercat amb angoixosa febre,
jo et cerc encara, per la mort retut.

Mas no serà que haja la mort vençut:
jo esper veure't encara a l'altra vida...
Déu se n'apiad del dol de ma ferida
si d'altra part pietat no he merescut.
No em tanqui Déu lo cel allà on volant,
puix no t'he vista més, tu te n'anares,
jo et contaré les penes que em deixares,
mirant-me tu les aniràs calmant.

Per moments d'esta vida ja em decant,
venc tot sol a cercar-te allà on tu ets;

mas si he d'anar d'infern als llocs ferests
condemnat a no veure ton semblant,
plora'm i fes que sàpiga en mon dol
que una llàgrima almenys t'he merescuda,
ma vida així del tot no hauré perduda
ni la mort me dolrà morint tot sol.

ENDREÇA

Oh! qui pogués de l'ànima el gran vol
pendre des d'ara amb la confiança certa
d'arribâ a veure't a esperar-me alerta
per dar-me, amiga, el no tingut consol!

† MIQUEL VICTORIÀ AMER

1855

Un aspecte personal d'En Quadrado

No és pel caire del literat que voldria dir quelcom de l'inoblidable D. Josep Maria; reconec la meva incompetència per a parlar dignament d'un escriptor i d'un sabi que des de la faixa, com aquell qui diu, vaig aprendre de venerar i d'estimar. No és de l'escriptor, sinó de l'home, quasi bé diria de l'amic, que m'és vengut en cor de dir-ne un mot. Perquè si el nom de Quadrado, i la seva efígie marmòria, i fins la seva prosa, una mica esquerpa, han pogut ésser preses com a símbol de serietat i d'estirament als qui no el conegueren viu, serà, si es vol, tot natural; però això mateix ens dóna dret als qui per haver viscut als seus dies tenguérem la sort de veure'l i tractar-lo tal com era, de reivindicar sota aquell aspecte la seva memòria.

Res d'estirament repulsiu. Una certa ironia típica concentrada en una rialleta plena d'amabilitat que gairebé mai no el deixava, era un dels trets principals del seu caràcter, acollidor per excel·lència, especialment dels humils. I no parlam ja del gran amic que ell fou dels necessitats, i en llur doble aspecte, material i moral, vera providència del seu temps; parlam d'aquella bonhomia innata i personalíssima que emanava de tot ell, i que tantes vegades pogué comprovar qui aquestes ratlles escriu, fins al punt de sentir-ne veritable confusió que aquell home qui de tots era tingut per un home cim, fos tan simplement planer i cordial en el tracte de gents. Parlant a cada u el seu propi llenguatge, d'una manera tan plena d'encís com dejuna de ficció, una palesa inclinació a *scherzare* innocentment amb les pròpies ocurrencies, era cosa corrent en ell. Per lloar el paisatge muntanyenc de Mallorca, per exemple, deia un dia que les alzines, els penyals i els pins eren com la llet, els ous i el sucre, qui sempre fan bona mescla. De les alzines n'era un enamorat. Deia que abans les sentia al cor que no a la vista.

Aquí no em sé estar de retreure un record de la meva primera joventut: una pujada a Randa que vaig fer amb ell i el meu pare,

que li era molt addicte. Ens trobàvem a darreries de juny—en temps de messes de segar—, quan En Quadrado, en vistes a completar la història de Mallorca que deixà inacabada En Piferrer, vengué a Lluçmajor i s'hostatjà a ca nostra. Pujàrem, doncs, a Randa; i deixat el vehicle al llogaret, caminàvem entre les dues muntanyes, quan tombant el giravolt del camí qui condueix directament al Santuari de Gràcia, aparegué als nostres ulls la vasta planura de Lluçmajor amb els seus pinars, vinyets i camps de sembradiu, que li arrencà una exclamació admirativa, i adreçant-se llavors a mi em deia:—“Mira, mira quin bell *mostruari!* Hi ha velluts, hi ha robes llistades..., aquelles sedes de piquets (els camps de garbes) ara estan molt de moda” I així...

Si una volta, en plena joventut i tornant pel bon nom de Mallorca, s'arborà justament contra els extrems d'una escriptora estrangera que no cal anomenar, s'excusarà més tard d'haver imitat en *cruesa de tintes* aquella autora.

Considerat amb tothom, amic dels seus amics com no se'n veuen gaires, sabia, tanmateix, fer valer la seva superioritat per combatre—i no sols amb la ploma—allò que li semblàs injustícia o desordre, amb la qual cosa ja es pot veure que d'enemics no n'hi mancaren, ni personatges de prou nivell intel·lectual qui el te-

JOSEP M.ª QUADRADO I NIETO
(1819 - 1896)

Historiador de Mallorca, polígraf castellà, a qui, pels corrents romàntics que introduí a la nostra terra, per l'obra de *La Palma*, i per les seves influents relacions de simpatia amb els nostres homes, concedim, amb reconeixença, aquest lloc en el present número.

(Dibuix de Francesc Salvà).

mien, però la seva tònica habitual era l'altra: una amable simplicitat amb tothom.

Poeta, quant a la forma, és ben cert que no ho era, i bona prova en són els pocs versos que ens deixà; però que contribuí poderosament a desvetlar el sentit poètic dels mallorquins i que amb la publicació de *La Palma* vingué a fonamentar la nostra futura escola literària, ho tenc per innegable. En els seus romanços històrics d'estructura defectuosa, de vegades pueril, hi batega tan viu el fons de tradició local, que unit a la flama romàntica que els anima i que imperava aleshores per tots indrets, forçosament havien d'escalfar el lector en l'amor patri, i iniciar-lo, de passada, en el tast de la forma poètica que el gradual coneixement i depuració de la llengua nostrada havien de refinar després. Record encara la delícia amb què jo a la meva adolescència paladejava uns versos de l'elegia *Ruinas* (em sembla que era aquest el títol d'unes estrofes manzonianes escrites per En Quadrado quan la revolució del segle passat destruí la fàbrica encara nova i solidíssima de l'església i convent dels dominicans de Ciutat). I deia el poeta:

.....
*Para tan corta vida
 debió nacer tan bella?
 Desde su cumbre erguida
 la vista del artífice
 más siglos abarcó...*
 .....

Per més que, fill de la seva època, hagi escrit en castellà; per més que, al tombant de la vida, recomanàs als joves d'ésser més fidels a la pàtria en la inspiració que en el llenguatge, no li poden fer retret que no estimàs la llengua nostra, de la qual es serví també alguna vegada. En prosa, hi ha d'haver un opuscle d'ell—que jo vaig fullejar ja fa molts d'anys—en què, planyent d'ofuscació els qui havien gloriejat públicament la figura de Joanot Colom, retreu uns curiosos fragments de codolada sobre els desastres d'en temps de les Germanies. En vers, té un himne de caient trovadoresc que compongué l'any 1884 per la coronació de la Mare-de-Déu de Lluch:

Ama els penyals la Verge Sobirana
 que són graons pel cel on resideix...
 Ama els penyals... etc.

unes estrofes d'idèntica motlada a les castellanés que havia posat anys enrera en boca del joglar a *Las bodas del Conde Malo*.

Però res no ens farà veure la seva cordialitat per la llengua com la devoció que sentia per l'obra poètica d'En Costa i Llobera i sobretot per la poesia *L'Arpa* símbol com tots sabem del nostre renaixement literari (encara que com jo crec no li plaïa precisament pel símbol, sinó per la bellesa romàntica de la concepció). D'En Costa n'era En Quadrado, podem dir, un incondicional, i l'anomenava "el nostre Miquel" avantposant-lo a tots els altres. Quan es parlava, per exemple, d'En Verdaguer, sense negar importància a l'autor de *L'Atlàntida* i de *Canigó*, solia contestar: "però encara no n'hi ha cap com el nostre Miquel".

En Sants Oliver, aleshores ben jove, era un altre dels seus ídols, sinó com a poeta, com a crític i publicista. Referint-se a un article d'ell que, editorial de no sé quin periòdic, anava sense signar, digué que n'endevinava fàcilment la procedència, perquè per aquí les plomes no volaven tan amunt.

Aquesta tendència a dir coses enginyoses, subratllant-les amb la seva rialleta característica, era una de les seves flaques, com deixam consignat més amunt. Un vespre d'hivern, en sortir de ca nostra on era vengut a acompanyar-nos una estona, digué al qui li posava la capa al rebedor:—"Aquesta capa està a punt de celebrar les seves *bodas de oro*; és coetània de la Constitució espanyola del 45" i afegí llavors: "i la Constitució ja no abruga ningú, i la capa encara m'abruga a mi".

Enemic irreductible de les curses de braus, era un apassionat del gran teatre. Òperes no en deixava cap mentre pogués, i sovint li esdevenia de tallarejar després a mitja veu (amb una desafinació espaventable) tal o qual ària de tenor, perquè per més que la música unida a l'espectacle parlàs fortament al seu esperit, de sentit musical per encertar l'entonació del cant, en mancava absolutament.

Fou un nadador impertèrrit que es prenia, a l'estiu, innombrables banys de mar, allunyant-se de la ribera, als clàssics banys de la Portella, fins que podia veure el rellotge de Sant Francesc, cosa a la qual ben pocs hi pervenien. Aquesta afició a la mar, en els seus darrers anys, era la desesperació de la seva esposa, la bona de D.ª Rosa Morell, *mi rosita de mayo*, com li deia ell galantment.

Així anava compartint el seu temps aquell home admirable, entre l'arxiu de la Sala i el treball a ca seva, omplint fulls i més

fulls d'aquella lletra petita, atapeïda, escrita amb ploma d'au que li trempava el seu gran amic, mestre Oliver, honorable menestral que solia fruir la primera audició dels articles de "D. Josep" i fins es permetia de jutjar-los, sobretot si eren de controvèrsia. Restaria massa incomplet aquest esbós si no hagués fet constar l'amistat d'En Quadrado amb mestre Oliver. Era freqüent trobar-los junts passejant per l'antiga murada avui desapareguda, i fins i tot era de vegades a casa d'aquest, allà al Pes de la Palla, on el primer componia o retocava els seus escrits abans d'enviar-los a la premsa.

Ell va ésser qui sabent la meva afició a llegir em proporcionava llibres. Em féu conèixer les obres de Pereda i Fernán Caballero, i em posà a les mans *I Promessi Sposi* de Manzoni,—aleshores que n'estava de lluny de pensar que, temps a venir, en seria jo mateixa la traductora!—D'aquest llibre, deia En Quadrado que un nin hi podia aprendre de llegir i un filòsof hi podia meditar.

De les meves primeres i temoregues provatures poètiques no record que n'arribàs a veure cap. Qualque veu, però, n'hi degué pervenir a l'orella, quan un dia em preguntà:—"I si allà, pels camps de Lluchmajor, s'hi collís una floreta de poesia, que parlaria en mallorquí o en castellà?"—"En mallorquí...!" vaig respondre jo sense vacil·lació. Després m'envià a demanar, pels meus, "un botó de mostra" que no crec que arribàs a enviar-li, perquè al cap de poc es posà malalt i morí.

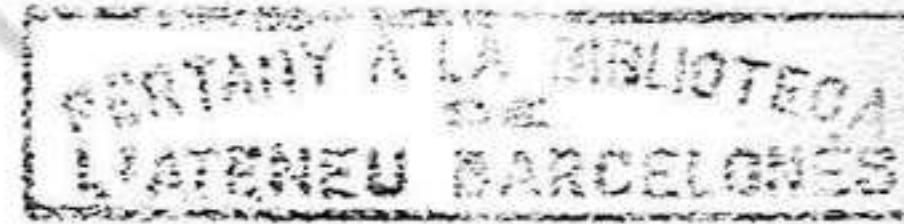
D'anècdotes per l'estil de les apuntades en podria retreure un sens fi que no farien més que confirmar la bondat i "joventut eterna de l'alt Patriarca" remarcada per En Joan Alcover en la complanta que li dedicà a la seva mort; i la grandesa del seu cor, de què parla també En Costa en la mateixa ocasió.

. . . . .
*Ay, aquel noble corazón valía
 igual que aquella mente,
 Y menos que al autor se conocía
 su corazón potente.*

*Día vendrá que el escritor profundo
 alcance más renombre,
 mas quién entonces hará ver al mundo
 lo que valía el hombre?*
 . . . . .

Dels escriptors i poetes d'alta volada que foren realment els íntims d'En Quadrado ja no en resta cap, i sols això pot fer tolerable que sigui jo qui, dins la meva insignificància, hagi volgut indicar-lo sota aquell aspecte als vivents d'ara, per un imperatiu del cor.

MARIA ANTÒNIA SALVA

MINISTERIO
DE CULTURA

Durant la llarga temporada en què el començat renaixement literari de la llengua materna dormia com un infantó malaltís ensopit en el bressol, sens que els pocs qui el vetllàvem poguéssim endevinar la vinguda dels Jocs florals que havien de transformar per encantament aquell bres en carro triomfal, lo daler de veure'l pujar i créixer sanitós me feia esperar-ne el miracle més aviat de la poesia popular que de l'artística, atesa la fredor amb què entre els literats aquesta fou rebuda en un principi.

MARIAN AGUILÓ I FUSTER

Lo testament del Cavaller

DE les terres del morisme
ja en tornava el cavaller
cavalcant un cavall negre
que en el front hi té un estel.
Se'n venia ple de nafres,
tot atupat lo cabell:
l'escuder que duu sa llança
mena el cavall del cabrest.
Just a trenc d'auba arribaven
a la porta d'un convent;
lo prior surt a la clastra:
—Déu vos guard, bon cavaller—
Lo bon missatge li conta
lo malfat del senyor seu,
i n'hi demana posada
per son senyor i per ell.
Al cavaller ja el se'n duen
a la celda quatre llecs;
mena el cavall a l'estable
l'escolà que era present.
Un poc abans d'horabaixa
combreguen el cavaller,
i li porten los sants olis
a l'eixir lo primê estel.
Quan són les dotze tocades
lo malalt alça la veu,
que demana a tota pressa
a n'el prior del convent.

—Assentau-vos a la taula
i preneu ploma i tinter,
que ha arribat ma darrera hora
i vull dictar testament:
“Cantareu demà un ofici,
ofici de cos present,
i resareu quatre salves
i un parenostre em direu.
Rebreu per ço el cavall negre
que roman sens cavaller:
jo el vos deix per a que molga
en el molí del convent.
Trenta lliures que portava,
tot en moneda de rei,
per lo bé que va servir-me
les deix a mon escuder.
Deix l’espasa amb la corretja
al gloriós Sant Miquel;
deix a l’altar de Sant Jordi
la llança i l’escut d’acer.
Deix lo meu cos a l’Església,
i a la Pàtria mon castell;
deix mon cor a l’Amor mia,
deix la meva ànima a Déu.”—
Lo prior ja li presenta
lo pergami que està llest:
lo cavaller pren la ploma,
i a baix hi signa una creu.
Així que sent les campanes
esclata en plor l’escuder,
i el cavall a dins l’estable
eguina molt tristament.

† RAMON PICO I CAMPAMAR

A V A N T !

ON van eixes onades de gent tota febrosa?
On corre, fadigada, la vella humanitat?
Israel de tots los segles, alçant boira polsosa,
dins ella sempre mira lo terme desitjat.

I el terme mai arriba; flastomen i se queixen
los pobles i les races, mesclant verí del cor;
i vells Moisès moren i nous Moisès neixen,
i el món lo desert tresca, voltant lo vedell d'or.

Los trossos d'unes taules rompudes amb follia,
serveixen per les noves més prest apedregar;
les lleis d'ordre i justícia no viuen més que un dia;
tot cau i se soterra del temps dins lo fossar.

La humanitat avança... De cent en cent jornades,
gegants immòbils troba, just fites del desert,
que quan ha passat ella, no veuen més que ossades,
despulses, sang, ruïnes, fins que sa vista es perd.

Al peu de cada segle, la gran família humana
s'aplega; allà descansa de corre' i de lluitar;
mai torna els ulls arrera; res al passat demana;
lo paradís que cerca, avant creu que ha d'estar.

Contra els adorats ídols tot lo rencor rebenta
dels pobles que espurnegen pels desenganys ferits,
i mostrant-los nafrada sa carn del coll sagnenta,
los tomben i calciguen, posant al cel sos crits.

S'aixequen altres ídols en lloc d'aquells qui jauen,
llançant noves promeses, vestint un nou desfrès.
Los pobles los encensen; de genollons tots cauen,
clamant "Redemptors, glòria, la sang del pit vostra és."

Los ídols llavors criden: "La humanitat és lliure",
i tiren ses corones, sos ceptres i mantells...
Los pobles uns als altres se diuen: "Això és viure!"
i rompen les insígnies al peu dels déus novells.

La dignitat humana d'honor queda sadolla
quan romp una corona, quan té un ceptre romput.
¡D'una corona oberta pot fer-se'n una argolla;
de trossos d'un vell ceptre, grillons d'esclavitud!

Los més ardits s'aixequen i diuen: "Eixa terra
no és la promesa terra que tots venim cercant;
als qui vullen romandre facem-los mortal guerra;
humanitat aixeca't, camina cap avant..."

La pobra creu i s'alça... Camina que camina,
després d'un desert aspre més aspre desert ve;
lo vell cau i badalla, i al jove li emmetzina
lo cor, desig, sed, febre pel món que promés té.

Quan dins la polseguera los folls ja s'empentetgen,
aquells gegants altívols, los segles immortals,
s'esguarden uns als altres, somriuen i capegen,
mirant com jardins cerquen corrent als arenals.

I passen les jornades i els desenganys mai passen,
i fuig amb l'esperança la fe amb tot son encís;
los pobles uns als altres els cors, fers, s'arrabassen,
cercant dins ses entranyes les claus del paradís.

La sang puja a la testa del poble més altívol;
del món ne vol fer cendra per fer son dret etern;
"Ja que el cel nos ho nega, li diu son seny ombrívol,
cerquem dins avencs fondos remeis que ens do l'infern."

Hi baixen; negres roques un oli ardent hi suen;
 són pous per on trescola sos plors l'eternitat;
 dels condemnats són llàgrimes que fins allà traspuen;
 i ungits són amb tal oli los reis de la igualtat!

Les grans ciutats ne reguen, per viles l'espargeixen,
 no hi ha poder ni glòria que amb ell no s'enderroc;
 quan tot la flama ho crema, los pobles compareixen
 per veure la justícia sortir de dins lo foc.

De dins la negra cendra surten cruels venjances,
 sols surten més misèries i s'alcen més clamors,
 i tornen caure els ídols; i mortes esperances
 renaixen per a viure tant com los nous senyors.

. . . . .
 On van eixes onades de gent tota febrosa?
 On corre tan cansada la vella humanitat?
 Israel de tots los segles, alçant boira polsosa,
 dins ella sempre mira lo terme lo desitjat.

Molt bella n'és la terra, la terra sospirada,
 mes ai! ningú l'ha vista, ningú la veurà mai.
 Dels ulls malalts pels vicis n'és fosca la mirada,
 cegats los deixaria del cel lo pur mirall.

Lo paradís de ditxa un mur ne té amb set portes;
 escrits amb llamps flamegen los noms de set virtuts;
 a dins tot són encisos, a fora, terres mortes,
 carners, odis, misèries, i els aires corromputs.

Los pobles de la terra, fermats a sa cadena,
 entorn del mur fan cercles, les portes unglejant...
 Per càstig Déu los fibla l'assot damunt l'esquena,
 i amb veu de tro los crida: "Humanitat, avant!"

† GABRIEL MAURA I MONTANER

Els humoristes del vuit-cents a Mallorca

DINS el camp de les lletres mallorquines, sobressurten en el segle passat tres figures humorístiques, ben definida cadascuna d'elles, però amb una missió popular i una facècia que els lliga indisolublement dins el panorama variat i esponerós de la literatura catalana renascuda. L'etapa del segle d'or catalanesc, amb les personalitats de Mallorca, Ramon Lull, Fra Anselm Turmeda i altres menys importants, no té un vincle directe amb nosaltres. Les centúries passen senceres sense deixar quasi més que brostam, ja que els escriptors de la nostra llengua romanien com espaordits i eclipsats davant l'ufania del segle d'or castellà consecutiu al nostre. Aquesta, segons els investigadors, fou la causa principal del nostre decaïment, més que les mides coactives preses contra el nostre verb august, és a dir, inviolable segons l'etimologia. És la nostra literatura—que comença primerenca més que cap neollatina amb l'alba dels temps medievals—una cadena bipartida on manquen baules, però les que resten són del mateix metall i del mateix encuny.

Pere d'Alcàntara Peña, Gabriel Maura, Bartomeu Ferrà, tals són dins el vuit-cents a Mallorca els humoristes, emprant la paraula *humorisme* en el sentit ampli que se li dona avui. Encare que En Mateu Obrador, el notable lullista, fundà periòdics satírics, com *La Roqueta*, no podem dir que pugui acoblar-se en l'aspecte còmic amb aquells patriarques renaixents tan amants tots dels nostres costums i tradicions. En Peña i En Ferrà no passen en els seus escrits satírics d'ésser uns amonestadors indulgents i més que arribar al moll d'os i al fons dels defectes individuals o socials, sembla, a la llum d'una crítica imparcial, que es reduïen a passar l'estona, a riure i a fer riure. En Gabriel Maura, no. Aquest home singular amb el bisturí de la seva sàtira arriba a la carn viva.

I

A En Gabriel Maura (1844-1907) li basta haver escrit *Aigoforts*, apart de comptades poesies com *L'Espigolera*, *Les dues Arpes*, *Avant*, etc., per aparèixer com un escriptor notabilíssim. En Gabriel Maura conseguí defugir les molèsties d'un excés de popularitat i feia vida d'industrial amb les preocupacions inherents, i només clares vegades, i com a deport dionisiac, s'entretenia fingint personatges, síntesi de les seves observacions, substracte de l'entranya social, i movia tals personatges no amb els fils d'un guinyol, sinó més tost amb les mans, a grapades. Té fama Balzac d'haver creat un petit món dins l'espai de la seva imaginació. En G. Maura el trobà fet; no féu més que interpretar-lo i posar-lo en moviment com si es tractàs de donar corda a una joguina amb mecanisme. Qui ha llegit *Ses Casetes*, *La Sang*, *Escola pràctica*, *Es frac*, *Ses peparrines* i els altres quadrets d'*Aigoforts* veurà que dic ver, que aquells personatges, més que fruits de la inventiva, semblen antigues coneixences de l'autor que, amb la seva art portentosa i una mica bàrbara, ens els pinta a *Aigoforts*, títol que fou una troballa del seu amic i prologuista Joan Alcover, segons ens digué aquest mateix que comentava a voltes la facúndia i el do per a improvitzar discursos de to humorístic que tenia En Gabriel Maura.

Les notes falses que hi pugui haver a *Aigoforts* són insignificàncies al costat de les grandeses d'expressió, de les imatges belles i justes, del graficisme de les descripcions que fan del seu autor, dins el gènere de costums, un escriptor digne d'esmentar devora un *Fígaro*,

GUILLEM FORTEZA I VALENTÍ
(1830 - 1873)

Poeta i crític literari

(Dibuix de Joan Junyer)

Estébanez Calderón i Mesonero Romanos, de la literatura castellana.

No en trobaríem parió a Mallorca com no fos a *L'Hostal de la Bolla*, d'En Miquel Sants Oliver, que fou llàstima que només cultivàs l'humorisme d'una manera accidental i no fomentàs més una branca literària per a la qual tenia un temperament i condicions insuperables.

Era En Gabriel Maura un observador i sabia extreuere de l'observació la part interessant i artística. Figurau-vos que la mateixa eixida a *Ses Casetes*, per exemple, en lloc de contar-la En Pau de la Pau, pseudònim amb què signava a *L'Ignorància* i a altres publicacions, la conta una persona de mitjana potència artística. L'assumpte fóra mancat d'interès per a nosaltres; ni el cavall sard, ni En Zidro, ni el frit amb pebres no serien més que matèria d'una de tantes contarelles. Així d'un tros de fusta se'n pot fer un *bibelot* adotzenat o *estandarditzat*, com es diu ara, mentre que un imaginari n'haurà tret una figureta perennal.

La qüestió no és tant del material com de saber manejar-lo. En G. Maura cercà tipus del baix poble. Si hagués espigat dins les classes benestants hauria fet tal vegada descripcions inferiors en plasticisme, però igualment còmiques. Prejudicis, respectes humans, el no saber-se situar, l'avarícia, la hipocresia, la vanitat, etc. són fruita de tots temps i de tots els estaments.

El llenguatge hi és propi, cosa indispensable en la literatura de costums. Però no podem admetre que aquest cas reeixit de llenguatge dialectal faci norma, com pretenia Unamuno, ni sia argument contra l'idioma literari.

L'únic que havem de lamentar és que la comprensió total d'*Aigoforts* estigui circumscrita a Mallorca. Es veu clarament que l'obra fou escrita sense pensar ni en la possibilitat que pogués interessar fora de l'illa, com Cervantes devia escriure la seva obra magna sense pretenir més que ridiculitzar la pruïja de les lectures dels llibres de cavalleria.

II

En Pere d'A. Penya (1823-1906) era home d'extraordinàries qualitats que posen de relleu les biografies; d'ell posseïm estudis monogràfics ben complets com el degut a mossèn Pons.

Quan ens acostam a un poble, distingim clarament la mola de l'església entre les cases baixes que semblen cercar soplug sots les ales maternes; així també en acostar-nos a la figura literària d'En Penya se'ns apareix la magnífica *Colcada*, vera crònica, no ja rimada, sinó poètica del temps dels nostres avis. Quin mallorquí no ha llegit *La Colcada*? Bellament s'hi remembren les festes commemoratives de la conquesta de la ciutat de Mallorca pel Rei En Jaume que simbolitza les glòries de les nostres terres i ompl de sà patriotisme el cor de la multitud.

La franquesa llegendària d'aquell rei, el seu coratge sense bravates, el seu instint de llibertat són flors justament preuades. En Pere d'A. Penya sentia coralment la veneració que els mallorquins sentien i encara senten—malgrat les correnties devastadores de l'antic—envers el rei un pam més alt que els altres mortals i la sapiqué expressar en versos rublerts de bell encant i poesia i amb frases galanes i populars. Honorem l'autor de *La Colcada*, que així honorem també el Conqueridor que solem anomenar simplement el Rei En Jaume per costum, no en detriment de Jaume II que tant protegí les arts, ni de Jaume III que va saber morir a la marina de Lluchmajor.

BARTOMEU FERRÀ I PERELLÓ

(1843 - 1924)

Poeta, costumista i comediògraf.

(Dibuix de B. Ferrà).

La Colcada s'ha comparat de vegades a alguna poesia com *Les souvenirs du peuple*, de Béranger, si bé l'analogia es redueix a la forma dialogada entre l'àvia i els néts.

Del caire còmic, que és l'únic que consideram en aquestes pàgines, sobressurt, després, la poesia *Un Pi* que és una sàtira molt ben feta contra l'abusar de la propietat o de les prerrogatives, de l'accepció de persones, que deien En Quadrado i N'Oliver. Les altres peces còmiques ja són més de circumstàncies, fetes per distreure a tothom, més que amb mires literàries; l'enginy i la inventiva hi són sempre, inclús quan hi manca autocrítica o hi ha desig desmesurat de complaure el públic sense lletres. Cultivà també la rondallista, i al *Mosáico* (títol castellà, signe del temps, tot i essent l'obra tan mallorquina) es llegeixen contes molt notables. És autor també del drama *Catalina Thomàs* i les comèdies *El cordó de la vila*, *La pesta groga*, *Un criat nou*, *Mestre Fornari* i altres.

III

No volem intentar un anàlisi detengut de les produccions còmiques d'En Bartomeu Ferrà (1843-1924) que, junt amb la seva tasca arquitectònica, crec que són les que el caracteritzen. En Bartomeu Ferrà l'home valia tant com el literat i poques persones presenten tan perfecta consonança entre la vida i la seva obra.

Un estil encisador de tan natural, sense amanerament de cap casta, una coneixença completa dels modismes nostrats i el fons de les seves sàtires el fan un escriptor mallorquí de soca i arrel que sembla enyorar, en el bell opuscle escrit a les darreries de la seva vida literària *Ciutat ha seixanta anys*, el temps en què el carrer d'Odon Colom—convertit per art edilícia en carrer de Colón—era un estret carrer dels Bunyols, il·luminat els vespres amb llums d'oli. Aquesta enyorança pel passat l'uneix a la família romàntica dels Quadrado i Tomàs Aguiló que no prengué mai l'accent, ni l'actitud exasperada dels romàntics d'altres contrades.

Produeix vera estranyesa la similitud de les figures d'En Pere d'A. Penya i En Bartomeu Ferrà que fou durant molts anys l'únic supervivent als seus coetanis en literatura. Ambdós estan dotats de bonhomia, tenen el do de la rialla franca i natural, més filla del bon humor que de l'ingeni, coses distintes que poden coincidir ambdós es dediquen, a més, a l'arqueologia, a l'art constructiu i a

dibuixar tan acuradament que suplien amb avantatge els fotogravats, com en B. Ferrà a *Die Balearen*. Són el que es diu un calaix de sastre, i sorprèn verament la diversitat dels ordres de llurs coneixements i activitats.

L'agudesesa proverbial d'En B. Ferrà es mostra als articles de *L'Ignorancia*, com també en les *Comèdies* i *Pastorells* que encara troben avui un públic addicte, en la prosa i vers del volum *Coses nostres*, imprès l'any 1926 a l'obrador d'En Miquel Duran, d'Inca. En aquestes obres els acudits hi sovintegen, el llenguatge és adequat i els personatges hi són ben traçats; tot una mica *grosso modo* i fet amb desimboltura. En Penya fou més poeta que En B. Ferrà, però no li sobrepassa aquell en qüestió de manejar temes còmics, ni en posar salsa a un coverbo, a voltes vengut d'altres terres, però sempre ben aclimatat a Mallorca.

Vida plena de dies i de profit la seva. Ell representava anys enrera tota una època de la nostra literatura; aquella que tenia la funció d'estar en íntim maridatge amb el poble.

BARTOMEU FORTEZA

MIGDIA

L'aire pur s'encalenteix
al sol qui esblaimat se'n puja,
i la fullaca dels pins
cau rostida, agulla a agulla.

L'oratjol fresc que m'arriba
suament passant xerrusa,
i el meu entorn les abelles
i els insectes d'or hi brunzen.

Les cigales sens represa
giscant pengen ses despulles
a les soques que de saba
regalims viscosos suen.

D'un vell claper de gegants
guarnint les salvatges runes,
les mates esponeroses
l'aroma i llenrisca ruixen.

I voltant sos murs colrats,
per on creix l'aritja aguda,
temoregues sargantanes
guaiten per entre les juntes.

La taranta fila, fila
sa randa a una malura:
talment un ardit mal hom
fer caure innocents procura...

Gosant el repòs d'estiu,
l'ovella dorm ajeguda.
Arriba lo cant d'un gall
i el llament d'un ca qui ahuca...

Al lluny se veu la ciutat
sobre el verd de la planura;
més enfora la mar blava,
sense una blancor d'escuma.

Més enfora, la calitja
que dins l'horitzó s'esfuma
en la calma d'un cel pur,
de la infinitat figura...

M'adon que a mos peus les ombres
insensiblement s'acurcen:
el sol penja dalt migdia
i amb sa llum tot ho inunda.

Que bé se jau dalt la coma.
sobre la fullaca eixuta,
glossant en pau somniosa
la tasca de la natura!

† BARTOMEU FERRÀ I PERELLÓ

1904

LO QUE DIU L'ORENETA

Ix lo sol après l'aubada,
tot és llum lo dematí:
fills del cel deixau les plomes,
les plomes del vostre llit,
com jo dintre del boscatge
he deixat lo calent niu.
Als cristalls de les finestres
amb mon bec a picar vinc:
¿no sentiú com aletejo,
com alço joiosos crits?
Fills del cel, ¡sus! despertau-vos,
que tot ara canta i riu.
Ja es gronxen les campanetes
per dintre dels valls florits,
i a l'embat envien totes
llur dolces veus i sospirs,
i cantant diuen als homes:
—Fills d'Adam, del dolor fills,
l'hora del treball és eixa,
basta, basta de dormir.
I cantant als homes diuen:
—Fills de Déu, de l'amor fills,
de l'oració aqueixa és l'hora.
que és vida de l'esperit.—
Això diuen les campanes
per dintre dels valls florits.

Aucells del cel, animetes,
encativats serafins,
esteneu les vostres ales
de l'amor i del desig,
i los aucells de la terra
prompte no us podran seguir.
Ah! Si com so una oreneta,
amb feixugues ales vils,
on la força no m'arriba
arribàs lo meu instint!
Ah! Si jo fos com vosaltres,
sublim esbart d'esperits!
Amb lo foc de l'esperança,
amb la sed de lo infinit,
lo meu vol de viva fletxa
res podria detenir;
ni l'imperi de la fosca
que s'estèn a mig camí,
ni del sol l'immens imperi
que flameja a l'altre mig,
fins als peus no pararia
del trono del Sol diví
per humilment oferir-li
lo goig que umpl ara mon pit.

† GUILLEM FORTEZA I VALENTI

SUMARI BIBLIOGRÀFIC

Sense més pretensions que donar un resum de la producció exclusivament literària, fruit del fet de la Renaixença a Mallorca, segueix aquest sumari. Per endavant ens excusam de la seva imperfecció i de les omissions, cap d'elles volguda ni cercada, que poguessin trobar-s'hi.

- AGUILÓ, TOMÀS.—*Poesies fantàstiques en mallorquí popular*. Palma, Guasp, 1852.—*Obras en prosa y en verso de D. T. A.* Palma, Tip. Católica Balear, 1883-85. Toms. I-IX (III: *Poesies en mallorquí*).—*Poesies*, Barcelona, Lectura Popular, n.º 83.
- AGUILÓ, MARIAN.—*Llibre de la Mort*, Barcelona, Alvar Verdaguer, 1898.—*Records de Jovenesa*, Barcelona, A. Verdaguer, 1900.—*Poesies completes*. Barcelona, Ilustració Catalana, (s. a.) Vols. I-III.—*Poesies*. Barcelona, Lectura Popular, n.ºs 141, 211.—*Poesies completes de...* Barcelona, La Renaixença, (s. a.).
- ALCOVER, ANTONI M.^a.—*Contarelles d'en Jordi des Recó, amb un pròleg d'en Thomàs Forteza*. Palma, Tip. Católica Balear, 1885.—*Rondaies Mallorquines*. Tom I, 1896, 2.ª ed. 1915; T. II, 1897, 2.ª ed. 1913; T. III, 1898, 2.ª ed. 1913; T. IV, 1904, 2.ª ed. 1922; T. V, 1909, 2.ª ed. 1924; T. VI, 1913, 2.ª ed. 1922; T. VII, 1916; T. VIII, 1924; T. IX, 1926.—*Vetlada de Glosadors a les fires i festes de Manacor*, 1897.—*Rondaies*, Barcelona, Lectura Popular, n.º 196.—*Glosades de l'Amo Antoni Vicens Santandreu de So'n Garbeta. Pròleg de...* 1907.
- ALCOVER, JOAN.—*Cap al tard. Poesies*. Barcelona, G. Gili, 1909.—*Poemes Bíblics*, Barcelona, La Revista, 1918.—*Poesies (edició completa)*, Barcelona, Oliva de Vilanova, 1921.—*Obres de...* Barcelona, Ilustració Catalana, (s. a.) Vols. I-III.—*Poesies*, Barcelona, Lectura Popular, n.º 60.—*Els Poetes d'Ara. Joan Alcover. Pròleg de Carles Riba*. [Barcelona], Edicions Lira, 1923.
- ALOMAR, GABRIEL.—*Una vila que's mor. Tot passant*. Barcelona, Biblioteca popular de L'Avenç, 24.—*La Columna de foc. Poesies. Pròleg de S. Rusiñol*. Barcelona, A. López (s. a.).—*Poesies*, Barcelona, Lectura Popular, n.º 35.
- Almanac de les Lletres*. Mallorca. Publicat per l'Associació per la Cultura de Mallorca. Anys 1921-1933. Vols. I-XIII.
- Almanaque Balear*. Regalo a los subscriptores de *El Isleño*. Palma, P. J. Gelabert, Año I, 1866.
- Almanaque para las Islas Baleares*, Palma, Guasp. (Dirigit molts d'anys per D. Tomàs Aguiló). Any I, 1866.
- Almanaque de "El Ancora"*.

- Almanaque de "El Felanitense"*, Felanitx, B. Reus. Any I, 1885.
- AMENGUAL, JUAN.—*Poesias mallorquinas d'El Doctor...* Palma, Juan Colomar, 1859.
- AMER, MIQUEL VICTORIÀ.—*Poesies*. Barcelona, Lectura Popular, n.º 202. *Aurora (La)*. Setmanari. Manacor, 1906. Palma.
- BALLE, BERNAT.—*Agranadures, Espigolayes y Axarmins*. Felanitx, B. Reus, 1899.—*Sopes escaldades y Pancuyt. Fàbules engirgolades en mallorquí, per...* Palma, "La Regional", 1899.—*En Pepito Carabassa. Cuadro... d'una època curta dins Mallorca, enjanquinada per...* Felanitx, B. Reus, 1900.
- BARCELÓ, BARTOMEU.—*Primeres poesies*. Sóller, J. Marquès, 1921.—*Poesies*, Barcelona, Lectura Popular, n.º 314.
- BAUZÀ ADROVER, COSME.—*Flors semprevives*. Recull de cants populars en mallorquí. I. Firmat, República Argentina, 1911.
- BIBILONI, MIQUEL.—*Una corda d'un cordó: Paròdia d'una paròdia. Escrita en vers i en forma de zarzuela per...* Palma, Felip Guasp, 1866.
- BOFARULL, ANTONI DE.—*Los Trovadors nous. Collecció de poesias catalanas, escullidas de Autors contemporáneos per...* Barcelona, Llibreria de S. Manero, 1858.
- Ca (Es) d'Inca*. Setmanari. Inca, 1900.
- CAIMARI, ANDREU.—*In hoc signo vinces. Poemet Constantinià*, 1914.—*L'Incendi de Ca Na Vaquera*. Poemet, premiat amb l'Englantina en els Jocs florals de Barcelona, 1918.—*L'Aplega de les ovelles*. Poemet premiat amb l'Englantina en els Jocs Florals de Barcelona, 1922.—*La Trobada de la Mare de Déu del Puig de Pollença*, drama en dos actes i en vers.
- Calendari Mallorquí*. Publicat per l'Associació per la Cultura de Mallorca. Anys 1931-33, Vols. I-III.
- Ca - Nostra*. Revista d'Inca, mensual. (Després quinzenal i més tard setmanari). Època segona. Anys I-VII, febrer 1919-gener 1926.
- Certamen Literari organitzat amb motiu de les fires i festes de l'any 1903 a la Ciutat de Mallorca*. Palma, Soler, 1904.
- COLOM, GUILLEM.—*Iuvenilia*. Sóller, J. Marquès, 1918. *Aguiles. Poema en VII cants*. Ciutat de Mallorca, Guasp, 1920.—*L'Amor de les tres taronges i altres poemes*, Barcelona, La Revista, 1925.—*De l'Alba al Migdia. Poemes lírics, 1918-1928*, Barcelona, La Revista, 1929.
- Comedia del Misser Miserable*. Palma, Esteva Trias, 1851.
- Correu de les Lletres*. N.ºs 1-13, octubre 1920 - abril 1922. Sóller, La Sinceridad.
- CORTÈS, GABRIEL.—*Nit de festa. Raig de sol. El Príncep de l'illa blava*. Mallorca, L'Esperança, 1931.
- COSTA I LLOBERA, MIQUEL.—*Poesies*, Palma, Tip. Catòlica Balear, 1885.—*Del agre de la terra. Poemes*. Palma, Amengual i Muntaner, 1897.—*Tradicions i Fantasies*. Barcelona, Edicions Catalunya, 1902.—*Horacianes*. Barcelona, Il·lustració Catalana, (s. a.).—*Visions de la Palestina*.

- Notes d'un pelegrinatge*. Barcelona. Il·lustració Catalana (s. a.).—*Obres Completes*, Barcelona, Il·lustració Catalana (s. a.) Toms I-IV.—*Poesies*, Barcelona, Lectura Popular, n.º 22.—*Poesies*. Barcelona, G. Gili, 1907.
- DURAN, MIQUEL.—*Flors de roella*. Aplec de poesies, Inca, 1922.
- FAYÓS ANTONY, FRANCESCH.—*Elocuència Catalana*. *Fragments escullits en prosa y vers de diferents autors catalans, mallorquins i valencians...* Barcelona, Joan Roca Bros, 1884.
- FERRÀ, BARTOMEU.—*Comèdies i Poesies*. Palma, 1872.—*Flors i fulles*. Palma, Tip. Filles de J. Colomar, 1898.—*Brots d'ortiga*. Palma, J. Mir, 1900.—*Glosa i Prosa, Hores sèries, Darrer aplec de Glosa i Prosa*, Palma, L'Esperança, 1916.—*Ciutat ha seixanta anys*, Palma, 1918.—*Història del Rei En Jaume I d'Aragó el Conqueridor*. *Glosada per...* Palma, Guasp, 1912.—*Pastorells amb alegria d'En Jafet i companyia*, Inca, Ca-Nostra, 1926.—*Pastorells de Na Rebeca i Na Susana*, Inca, Ca-Nostra, 1926.—*Coses Nostres*. Inca, Ca-Nostra, 1926.—*Proses i Poesies*. *Semblança de l'autor per Joan Pons*. Inca, Ca-Nostra, 1929.—*Flors i fulles*, Barcelona, Lectura Popular, n.º 120.—*Un estudiant del dia*. Palma, Tip. Catòlica Balear, 1881.
- FERRÀ, MIQUEL.—*Cançó d'ahir*, Barcelona, La Revista, 1917.—*La Rosada*. *Primeres poesies*. Ciutat de Mallorca, 1919.—*A mig camí*. *Poesies*. Pròleg de Josep Lleonart, Barcelona, Altés, 1926.
- FERRER, ANDREU.—*Rondaies de Menorca*. Ciutadella, Vda. S. Fàbregas, 1914.—*Cançonetes Menorquines*, Artà, 1923.
- Fiesta de la Poesía, organizada a bordo del "Miramar" en el Grao de Valencia, por el periódico "La Almudaina", en homenaje... a Teodoro Llorente*. 11 Julio 1909. Palma, Amengual, 1909.
- FORTEZA CORTÉS, TOMÀS.—*Poesies*. Pròleg de Miquel Costa i Llobera. Palma, 1902.—*Poesies*, Barcelona, Lectura Popular, n.º 131.
- FORTEZA VALENTÍ, GUILLERMO.—*Obras literarias*. Palma, Tous, 1894 (Nueva Biblioteca Balear).
- FORTEZA PINYA, MIQUEL.—*L'Estela*. Barcelona, Publicacions de La Revista, 1919.
- GALMÉS, SALVADOR.—*Flor de Cart*. *Contarella (1891-1899)* Sóller, La Sinceridad, 1911.—*Somnis trencats*. *Negrures*. Barcelona, Lectura Popular, n.º 102.
- GARCIA ROVER, ANTONI.—*Els dos mestres de fuster*. *Comèdia mallorquina amb un acte y en vers*. Palma, B. Rotger, 1901.—*Enginys literaris en vers i prosa*. *Amb pròleg per D. Bernat Balle, Pvre.* Palma, J. Mir, 1904.
- GAYÀ I BAUZÀ, MIQUEL.—*Flors d'un dia*. *Poesies*. *Amb un pròleg de Don Pere d'A. Peña y Nicolau*. Felanitx, B. Reus, 1904.
- Gazeta de Mallorca*, 1903.
- GELABERT I CANO, ANTONI.—*Flors de tardor*. *Poesies amb pròleg de Mn. Llorenç Riber*, Palma, Amengual i Muntaner. 1911.
- GELABERT I RIERA, SEBASTIÀ.—*Pera Belmar*. *Comedi amb un acte ahon se*

- declare sa vida d'aquest famós mariné català escrita per... conegut p'en Tià de la Real.* Palma, Imp. Villalonga, 1884.
- GINARD, RAFEL (FÈLIX).—*Croquis Artanencs.* Artà, 1929.
- GIRAUD, JOAN.—*Poesies d'En... Pvre.* Palma, Tip. Catòlica Balear, 1888.
- GUASP, BARTOMEU.—*Poesies juvenils.* Palma, 1928.
- Homenatge que dedican a la Verge de Lluch los poetas mallorquins ab motiu de llur coronació Pontifícia.* Any 1884. *Corona Poètica.* Palma, Tip. Catòlica Balear.
- Ignorancia (La).*—1.ª època, Juny 1879.—*Id.* segona època, 9 gener 1892.
- Jocs florals de Mallorca, celebrats amb motiu de les fires i festes de l'any 1904.* Palma, Soler, 1905.
- Llibre de la Patria. Colecció de Poesies del modern Renixement.* Barcelona, Estampa de la Renaixença, 1882.
- Llibre d'Or de la Moderna Poesia Catalana,* [Barcelona] La Renaixença, 1878.
- Llonja (Sa).* Setmanari. Palma, 4 agost 1906.
- Mallorca dominical.* Setmanari, Palma, J. Mir, 1898.
- MAURA, GABRIEL.—*Aygo-forts.* Palma, Tous, 1892 (Nueva Biblioteca Balear).—*Aygo-forts,* Barcelona, Biblioteca Literària.—*Aigo-forts y Poesies.* Barcelona, Lectura Popular, n.º 97.
- Mitjorn. Revista literària de Mallorca.* Anys I-II. gener 1906-juny 1907.
- Museo Balear de Historia y Literatura, Ciencias y Artes.* Palma de Mallorca, Pedro J. Gelabert, Años I-III. 1875-1877.—*Id. Segunda Epoca,* 1884-1888, T. I-V.
- Nostra (La) Terra.* Revista mensual. Anys 1928-1933.
- OBRADOR, MATEU.—*Poesies.* Barcelona, Lectura Popular n.º 168.—*Los Pretendientes, Joguina còmica en un acte i en vers.* Palma, P. J. Gelabert 1877.
- OLIVER, MIQUEL S.—*L'hostal de la Bolla.* Barcelona, Biblioteca popular de l'Avenç, n.º 13.—*Illa daurada. I. Ciutat de Mallorques.* Barcelona, Biblioteca popular de l'Avenç, 33.—*Poesies.—Obres Catalanes de...* Barcelona, Ilustració Catalana (s. a.). Vols, I-VI.—*Poesies.* Barcelona, Lectura Popular n.º 4.
- ORLANDIS I DESPUIG, PERE.—*Poesies. Pròleg de M. S. Oliver.* Ciutat de Mallorca, Amengual i Muntaner 1898.
- PENYA I NICOLAU, PERE D'ALCÀNTARA.—*El Cordó de la Vila. Peça en un acte i en vers.* Palma, P. J. Gelabert, 1866.—*Por no entendrese. Peça bilingüe.* Palma, Tip. Catòlica Balear, 1881.—*Recorts i Esperances.* Felanitx, Estampa Felanitxera, 1885.—*Cuentos,* Palma, Vda. i fills de P. J. Gelabert, 1884.—*Catalina Thomàs. Drama en tres actes i en vers popular,* Palma, Villalonga, 1890.—*La Pesta groga.* Palma, Villalonga, 1890.—*La Mort i glorificació de Sant Vicens de Paul.* Loa. Palma, Tip. Catòlica Balear, 1890.—*Un criat nou, Peça còmica en vers mallorquí,* Palma, Umbert, 1892.—*Poesies en mallorquí popular. Amb un pròleg o Judici crític del Sr. D. Joseph M.ª Quadrado,* Palma, Vda. i fills de Pere J. Gelabert, 1892.—*La gota d'aygo. Novella filosòfica popular.*

- Palma, J. Tous, 1893.—*El Mosaico*. Felanitx, Imp. B. Reus, 1896-99, Toms I-III.—*Poesies*. Barcelona, Lectura Popular, n.º 230.—*Mestre Fornari. Peça en un acte i en vers*. Palma J. Mir, 1900.
- PENYA GELABERT, ANTONI M.^a.—*Gloses*. Felanitx, B. Reus, 1896.—*Poesies*, Barcelona, Lectura Popular, n.º 256.—*Marina. Idili mallorquí*. Felanitx, B. Reus, 1924.
- PENYA D'AMER, VICTÒRIA.—*Poesies*. Barcelona, Lectura Popular, n.º 106.
- PICÓ CAMPAMAR, RAMON.—*Garraf. Poema líric en cinch actes y un pròleg, escrit en català. Música de D. Joseph García Robles*. Barcelona, 1911.—*Poesies*. Barcelona, Lectura Popular, n.ºs 89 i 273.
- Poncelles. Aplec de petites poesies d'En Mateu Obrador, En Bartomeu Ferrà, En Jeroni Rosselló, En Miquel Costa, En M. Victorià Amer. En Pere A. Penya, En Joan O'Neill, En Josep Lluís Pons, En Tomàs Forteza, En Tomàs Aguiló i En Joan Alcover*. Palma Tip. Catòlica Balear, 1880.
- PONS I GALLARZA, JOSEP LLUÍS.—*Poesies*. Barcelona, Tip. Espanyola, 1879.—*Poesies*. Palma, Tous, 1892 (Nueva Biblioteca Balear).—*Poesies*. Barcelona, Lectura Popular, n.º 69.
- PONS, ANTONI.—*Besllums. El Pobil Togares. Narració històrica del s. XVII*, Sóller, J. Marquès.—*Rondalles*.
- PONS, JERONI.—*La Llar dels Avis. Novella de costums mallorquines*. Sóller, 1921.
- PUIGSERVER LLABRÉS, MIQUEL.—*El Metge Nou. Comèdia en tres actes*. Palma, Amengual i Muntaner, 1930.—*En Tomeu de Sa Drassana. Astracada en tres actes*. Palma, Tous, 1931.
- RAMIS D'AYREFLOR, JOAN.—*Clarianes. Poesies*. Ciutat de Mallorca, L'Esperança, 1917.—*Poesies*. Barcelona, Lectura Popular, n.º 263.
- Revista Balear*. Palma, 1870.
- RIBER, LLORENÇ.—*Lliris del camp.—A sol iænt. Aplec de poesies juvenils*. Ciutat de Mallorca. Amengual i Muntaner, 1912.—*Les Corones*. Barcelona, Altés, 1917.—*Els Camins del Paradís Perdut*, Barcelona, Biblioteca Literària.—*Poesies. A sol iænt. Les Corones. A sol alt*. Ciutat de Mallorca, Associació per la Cultura de Mallorca, 1931.—*Poesies*. Barcelona, Lectura popular, n.º 49.
- ROIG, ANDREU.—*L'Adoració dels tres Reis d'Orient*. Palma, L'Esperança, 1925.
- ROSSELLÓ, JERONI.—*Lo Joglar de Maylorca*. Palma, P. J. Gelabert 1862.—*Lo Cançoner de Miramar.—Flors de Mallorca. Poesies d'autors vivents, premiades les més en los Jochs florals de Barcelona*. Palma, Pere J. Gelabert, 1873.—*Poesies*. Barcelona, Lectura Popular, n.º 138.
- ROSSELLÓ DE SO'N FORTEZA, JOAN.—*Manyoc de fruita mallorquina. Pròleg de Mn. Miquel Costa i Llobera*. Barcelona, Publicacions Catalunya.—*En Rupit*. Barcelona, Biblioteca Popular de l'Avenç, 34.—*En Caragol*. Barcelona, La Novella Nova, publicació catalana, Any I, n.º 29.—*Fruita Mallorquina*. Barcelona, Lectura Popular n.º 171.
- ROSSELLÓ DE SANS, COLOMA.—*Valldemosines*. Barcelona, Biblioteca popular de L'Avenç, 118.—*Id. id.* Lectura Popular, n.º 243.

- Roqueta, La*, 3.ª època, 1892. *Roqueta (La). Il·lustració Mallorquina*, Palma de Mallorca, Amengual i Muntaner, 1902.
- ROTGER, MATEU.—*Carmina*. Maioricis, J. Mir, 1905.
- RULLAN, JOSEP.—*Literatura Popular Mallorquina*. Sóller, La Sinceridad, 1900. Vols. I-III.—*Adoració dels Reis d'Orient*, Sóller.
- SALVÀ, MARIA ANTÒNIA.—*Poesies*. Pròleg de Mn. Miquel Costa i Llobera, Palma, Filles d'En Joan Colomar, 1910.—*Espigues en flor*. Barcelona, Altés, 1926.—*Poesies*. Barcelona, Lectura Popular, n.º 77.
- SINGALA, BARTOMEU.—*Mestre Quel el Curandero*. Palma, Imp. de Rotger.—*El Poeta. Jugüeta còmica en un acte i en vers*. Palma, J. Umbert, 1886.—*Un dia d'apuros o Els estudiants del dia*. Palma, J. Umbert.—*Los Glosadors d'altre temps*. Palma, Tip. Catòlica Balear, 1887.
- Studia* (revista mensual il·lustrada). Palma, Imp. Pizà, 1929-33.
- SUREDA, EMÍLIA.—*Poesies mallorquines (Edició pòstuma)*. Palma, Amengual i Muntaner, 1905.
- SUREDA BLANES, FRANCESC.—*De com Icarus perdé les ales*. Palma de Mallorca, 1932.
- SUREDA BLANES, JOSEP.—*La Princesa que tenia el rellotge aturat*. Artà, A. Ferrer, 1929.—*El paisatge d'Artà*. Artà, Mallorca, 1931.
- TARONGÍ CORTÉS, JOSEP.—*El Trovador mallorquí*. Palma, Rotger, 1883.—*Poesies*. Barcelona, Lectura Popular, n.º 163.
- TORRANDELL, JOAN.—*Els encarrilats. Drama*.
- Tortuga (La)*. Setmanari. Palma, 1889.
- TOUS I MAROTO, JOSEP M.^a.—*Flors d'Amatler. Poesies. Amb pròleg de Mn. Miquel Costa i Llobera*, Palma, J. Mir, 1903.—*Instantànies. Poesies premiades*. Palma, J. Mir, 1904.—*La Santa Pagesa, Comedieta lírica. Música del Mestre Baratta*, Palma, Amengual, 1930.—*Poesies*. Barcelona, Lectura Popular, n.º 270.
- Tresor dels Avis. Revista mensual d'Etnografia, Mitologia i Folklore de Balears*. Artà, A. Ferrer, 1922-28.
- Veü (La) de Mallorca. Setmanari regionalista*. Palma, Amengual i Muntaner, Any I.—1900. *Id.* 3.ª època. Setmanari. Sóller, La Sinceridad, Palma, L'Esperança, 1917-1919.
- VILLALONGA, LLORENÇ (DHEY).—*Mort de Dama. Novella*. Palma, Gràfiques Mallorquines, 1931.

RECULLS DE FORA

Començat el mes amb la discussió de la llei de Confessions i Congregacions religioses, i votat gairebé tot l'articulat, suspenen les Corts les sessions, del dia 8 fins al 25 d'abril, que reprenen la tasca amb la mateixa llei després d'un llarg debat polític. La tasca obstructionista de les oposicions obliga al Govern a guanyar per només 9 vots el quòrum el dia 10 de maig. Dies després altra volta recorregué el Govern al quòrum. La U. G. T. cursa una nota a les seves organitzacions el dia 16 de maig, nota signada pel Sr. Besteiro, per la que s'indica que protestin de l'obstrucció parlamentària. El 17 de maig, és aprovada per 268 vots contra 50 la llei de Confessions i Congregacions religioses, que és signada pel President de la República el penúltim dia del termini hàbil per a fer-ho. Comença després a les Corts la discussió de la llei del Tribunal de Garanties. El 26 de maig, s'arriba per fi a un acord entre el Govern i les oposicions coaligades, i es va d'aquesta manera a la ràpida aprovació de la llei del Tribunal de Garanties, del qual un article addicional sostreu tota l'obra legislativa de les actuals Corts fins al moment de l'aprovació de la llei.

* * *

El 9 d'abril, el Cap del Govern i el Ministre d'Obres Públiques prenen part en un gran acte polític a Bilbao, en el qual el primer afirma que no està disposat a abandonar el poder mentre compti amb majoria al Parlament.

* * *

El diumenge 23 d'abril, es celebraren eleccions municipals per la renovació dels Ajuntaments afectats en les anteriors eleccions per l'art. 29, en total 2.478 ajuntaments a tota Espanya. Els resultats foren aproximadament un terç dels llocs per a la coalició governamental, un altre terç pels partits republicans oposicionistes, i l'altre pels agraris i altres dretes.

A Mallorca, on les eleccions afectaven 15 pobles, el resultat fou el triomf de la coalició de dreta, —Centristes, Regionalistes-Autonomistes i "Unión de Derechas"—, que guanyà totes les majories.

* * *

La normalitat de la vida pública ha estat pertorbada durant aquests mesos per conflictes d'ordre social en diversos indrets d'Espanya, especialment aguditzats a Andalusia i Catalunya. A principis d'abril, hi hagué greus incidents a Tarragona, i a darrers del mes un intent de vaga general, sortosament fracassat, a Barcelona, amb vaga del ram de transports i de la construcció, encara no resolta aquesta darrera.

* * *

A Donòstia, va celebrar-se, del 15 al 22 abril, grans festivals de caràcter nacionalista, organitzat pel Partit Nacionalista d'Euzcadi, als quals as-

sistiren el Dr. Ewald Ammende, Secretari del Congrés de Minories Nacionals d'Europa, el Sr. Maspons Anglasesell i representacions de Catalunya i Galícia.

***

Palestra organitzà el passat abril a Catalunya la commemoració de la Renaixença catalana. El dia 8, tengué lloc la crida del foc, amb motiu de la qual foren enceses cap a dues-centes fogueres al cims de les muntanyes. Dia 15, arribaren a Barcelona les entitats provençals i llenguadocianes per oferir el "Llibre d'Or" al President de la Generalitat de Catalunya, i a honor dels visitants hi hagué recepcions, banquet d'honor, festes i excursions. El dia de Pasqua, tengué lloc el gran aplec de Joventuts catalanes a Ripoll.

***

A Màlaga, morí el 1.er d'abril el poeta Salvador Rueda (nat en 1857) que havia estat coronat com a "poeta de la Raza". A Madrid, dia 14, el diplomàtic i escriptor, Sr. Marquès de Villaurrutia

***

A Barcelona, morí dia 2 d'abril, a l'edat de 55 anys, el poeta i polític Jaume Bofill i Matas. Com a poeta havia popularitzat el pseudònim *Guerau de Liost*, amb el qual era autor de *La muntanya d'Ametistes*, *Somnis*, *Sàtires*. Com a polític havia nascut i s'havia format en la Lliga Regionalista, d'on sortí per formar el que fou "Acció Catalana", després "Partit Catalanista Republicà" del que acabava de separar-se en 1932 per a tornar a la Lliga Catalana. Havia estat regidor, diputat de la Mancomunitat i diputat a Corts. Era autor de *L'altra concòrdia* i altres estudis polítics. S'havia fet una justa anomenada d'orador; i amb la seva oratòria, elegant, havia incorporat fins a aquest radi d'acció de la paraula els guanys i perfeccionaments de la llengua literària recobrada.

***

El 1.er diumenge de maig, tengueren lloc, com de costum, els Jocs Florals de Barcelona, que revestiren enguany especial solemnitat amb motiu del centenari de l'Oda d'Aribau i de complir-se el 75.^è aniversari de la instauració de la festa. Aquesta es celebrà al Palau de Belles Arts, amb assistència de les Autoritats i d'una immensa gentada. Llegí el discurs Presidencial el Sr. Ramon d'Abadal, i afirmà el doble caràcter permanent, literari i catalanista, de la tradicional reunió. La Flor natural l'obtingué el poeta Josep Carner, per les poesies: *El blanc de les vuit fulles*. L'Englantina, el nostre company el poeta Guillem Colom. Un altre mallorquí, En Miquel Forteza, obtingué el primer accèssit amb la poesia: *El far abandonat*. El discurs de gràcies anà a càrrec del dramaturg Eduard Marquina, i el seu parlament vibrant d'idealisme i d'espiritualitat cloqué la festa amb un esclat d'entusiasme.

***

La Institució Catalana d'Història Natural, de Barcelona, tengué, els dies 13-18 d'abril, la seva reunió extraordinària a Mahó. Amb aquest motiu la Institució havia editat una Guia científica de Menorca, amb un mapa geològic, un de topogràfic de l'illa, i més de 300 indicacions bibliogràfiques.

***

Invitat per la Federació Nacional d'Estudiants de Catalunya, donà el 26 i 28 d'abril en la Universitat de Barcelona, mossèn Salvador Galmés,

dues conferències sobre els temes: *Ramon Lull plasmador de l'idioma i L'activitat literària de Ramon Lull*. Les conferències constituïren un gran èxit del nostre lul·lista, el qual fou obsequiat amb un dinar al restaurant Martin, per Professors de la Universitat i distingida representació de la intel·lectualitat catalana.

El 29 de maig, donà una conferència, en el Ritz, del cicle del "Conferentia Club" de Barcelona, mossèn Llorenç Riber sobre el tema de la Vida i actes de Ramon Lull.

* * *

S'ha fet públic el veredictes del XII Concurs de l'Institut d'Estudis Catalans. El premi de la Secció Històrico Arqueològica és atorgat al Sr. Francesc Prat i Puig per: *Descripció i estudi d'un aqueducte romà trobat a Pineda*; el de Filologia al Sr. Francesc de B. Moll pel seu: *Vocabulari tècnic dels molins de vent de les Balears*; el corresponent a Museus, al Prof. de la Harvard University, Mr. Chandler Rathfon Post, per la seva obra en curs de publicació: *A History of Spanish Painting*.

* * *

L'Acadèmia de Belles Arts de San Fernando, de Madrid, ha convocat el concurs de 1933 al premi anyal instituit per a solemnitzar la festa de la Raça, sobre el tema: *Estudi comparatiu del barroquisme andalús i de l'americà en el s. XVII*. El concurs és limitat als autors de nacionalitat espanyola o hispano-americana; els treballs han d'ésser escrits en castellà i s'admeten fins el 30 de setembre. El premi consisteix en medalla d'or i el títol d'acadèmic corresponent.

* * *

A Madrid, el President de la República, Sr. Alcalà-Zamora, inaugurarà dia 11 d'abril l'Exposició d'Art Francès.

* * *

El cicle de conferències anyals de la "Fundació Cambó" a la Sorbona de París ha estat dedicat enguany a l'exposició de "L'Escultura romànica a Catalunya". Els conferenciants i els temes foren: Josep Puig i Cadafalch, 1.ª conferència: *L'Escultura del segle XI*; 2.ª id.: *El portal de Ripoll*; Paul Deschamps: *Les taules d'altar, de marbre, executades al Migdia de França en els segles X i XI*; J. Baltrusaitis: *Els claustres de Girona i el de Sant Cugat*.

Un "compte-rendu" detallat d'aquestes conferències pot veure's en el Butlletí dels Museus d'art de Barcelona, abril 1933.

* * *

A darrers de maig, el Sr. Macià féu un viatge a Madrid per gestionar una major activitat en el traspàs de serveis a la Generalitat i per fixar-ne la seva evaluació econòmica.

* * *

El Parlament de Catalunya seguí la discussió de l'Estatut interior que fou aprovat solemnement en la sessió de 25 maig per 61 vots contra 11. Fou igualment aprovada dia 12, la llei d'autoritzacions a l'Ajuntament de Barcelona. El 24 de maig, s'aprova la llei que crea un Institut contra l'atur forçós, i comença la discussió del dictamen sobre el projecte de llei per resoldre els conflictes del camp, dictamen que modifica per complet el primer projecte presentat.

N O T I C I A R I

EL LABORATORI BIOLÒGIC MARÍ DE BALEARS

El dia 3 de maig, s'escaigué el XXVe aniversari de la inauguració del dit Laboratori. En aquestes pàgines aparegué—maig de 1918—un article del nostre col·laborador Prof. F. de S. Aguiló on es comentava la tasca realitzada per aquest centre, i s'hi apuntaven noves orientacions per a la major eficàcia de la seva missió cultural i social. Fins ara, el Laboratori ha estat i és un centre d'investigació biomarina. Cal, d'ara endavant, que amplii el seu radi d'acció. És complement necessari de les tasques especulatives que realitza el Laboratori la secció de proveïment, l'escola de Pesca, el Museu i l'aquàrium. Creim que tothom veuria amb gust que aquestes idees fossin prompte realitat, i, per portar-ho a terme, que les nostres corporacions oficials donassin la seva ajuda.

El proppassat dia 10, fou celebrada aquesta data de les noces d'argent amb un te que fou servit per l'Hotel Royal. Vingueren per aquestes festes el Director de l'*Instituto Español de Oceanografía* Prof. Odón de Buen, el seu fill D. Fernando, cap de Biologia del mateix centre, el Prof. Louis Roule, Director del Museu d'Història Natural, de París, i els alumnes de la Càtedra de Biologia de la Universitat central. Hi assistí també el Comandant i segon del Guardacostes "Xauen" que aquells dies realitzava una campanya científica per les aigües balears. De Palma hi foren presents les autoritats, el Director i l'ajudant del Laboratori i nombrosos invitats. Feren ús de la paraula: el Prof. de Buen, l'Alcalde, el Governador i el Prof. Roule.

Ens produí estranyesa que el Sr. de Buen, en el seu parlament, en ressenyar la història del Laboratori, no dedicàs una paraula de reconeixença a l'actual Director Prof. Navarro, el qual des de deu anys ençà, amb el seu treball constant i eficacíssim, ha posat el nostre centre a una altura que mai no havia assolit; no reparam a dir que En Navarro ha estat l'únic Director efectiu i eficaç. No cal ara retreure el seus treballs d'investigació, molts dels quals hem anat ressenyant des d'aquesta revista en la secció "Els Llibres".

HOSTES DISTINGITS

Ha estat a Mallorca el professor de la Universitat de Ginebra. Dr. Geisendorf des Goutes per a continuar els estudis sobre l'estada dels presoners francesos a Mallorca durant la guerra de la Independència.

També ha vingut el professor alemany Paul Haerti, especialista en Balneologia i director del laboratori de l'Estat per a la investigació dels ullals de Bab-Kissingen, per estudiar els de Mallorca.

LA COMISSIÓ DE CULTURA

La Comissió de Cultura de l'Ajuntament de Ciutat segueix fent locals

nous per a escoles o millorant els ja fets, als suburbis de La Llibertat, Son Sunyeret, Rotlet, Santa Catalina i a l'Escola Graduada de Llevant, locals en els que no oblida les exigències de la higiene i comoditat.

LA FIRA DEL RAM

Enguany, també s'ha celebrat la fira del Ram amb la mateixa solemnitat de l'any passat. Assistiren a la inauguració les Autoritats i els nins i nines de les cases de beneficència, precedits de la Guàrdia urbana, tambors de l'Ajuntament, *gegants* i *xeremiers*. Després d'haver-se divertit abastament els infants als *cavallets* i altres llocs d'esbargiment que formen el Parc d'Atraccions, foren obsequiats amb un berenar i joguetes. La fira, plena de gom en gom de gent que volgué ésser present a aquest espectacle tan simpàtic.

INAUGURACIÓ DEL MUSEU PEDAGÒGIC

Amb assistència de les Autoritats i d'una comissió de professors belgues que es trobaven ací en viatge d'estudi fou inaugurat el propdit Museu, al local del Consulat de Mar. Durant l'acte, es feren parlaments en lloança de l'esperit de la institució pedagògica en la seva tercera època.

PREMSA NOVA

Ha aparegut el primer número d'una revista "Balears. A English and Spanish monthly Magazine" redactat en espanyol i anglès. És una revista mensual il·lustrada, de vint pàgines, sota la direcció de J. M. Alles.

Ha aparegut un nou setmanari en llengua francesa, sota el nom "Le Jeudi". Remarcam que amb aquesta són cinc les publicacions estrangeres que veuen la llum a la nostra Ciutat: tres d'angleses, una d'alemanya i la francesa. ¿I en català de Mallorca?

També ha sortit el quinzenal "Porreres" a la vila d'aquest nom.

VIATGE D'ESTUDIS

En viatge d'estudis, vengueren un centenar d'alumnes procedents de les Universitats de París, Lille, Grenoble, Montpeller i Aix, dirigits per Mr. Reaul Faivre.

EL BALUARD DE BERARD

A la fi, fou cedit a l'Ajuntament per part del Govern de Madrid el baluard de Berard. Així, el Municipi podrà acabar el passeig de mar que restava entrebancat, després d'urbanitzar la part que resta de les murades de mar.

LLIBRES REBUTS

Hem rebut dels seus respectius autors els següents llibres: *El Veire encantat*, de Josep Carner; *Nou Poemes*, de B. Rosselló Porcel; *Història de Catalunya* (Primeres lectures), de Ferran Soldevila; *Seny i Atzar*, de Dalmau Janer.

Agraïm la remesa de dits llibres, dels quals en parlarem en el número vinent.

UNA CONFERÈNCIA

El professor Kiefer donà una conferència sobre Història de Mallorca.

Féu remarcar les relacions de la nostra Pàtria amb la Història mundial segles enrera i va fer interessants referències sobre la conquesta de Mallorca.

RÈTOL EN LA NOSTRA LLENGUA

El partit polític "Acció Republicana de Mallorca" ha inaugurat el seu local social a la plaça de la Constitució, al balcó del qual ha col·locat un rètol on es llegeix el nom del propi partit, en la nostra llengua.

ROMIATGE LUL·LIÀ

Amb motiu del VIIe Centenari del naixement de Ramon Lull, la Lliga Espiritual de la Mare de Déu de Montserrat, de Barcelona, organitzà un romiatge a Mallorca pels dies 29 i 30 d'abril i 1 de maig, per tal de visitar Randa, Miramar i la tomba del Beat. Vengueren bon nombre de peregrins, amb una secció de "minyons de muntanya". El dia de l'arribada, anaren, capvespre, a cantar vespres a Lluch. L'endemà, diumenge, a Sant Francesc, cantaren la solemne missa de Pontifical que celebrà l'Excm. i Rdm. Sr. Arquebisbe-bisbe de Mallorca, Dr. Miralles, i en la que predicà l'homília el Dr. Lluís Carreres, de Barcelona, Conciliari de l'entitat.

SESSIÓ LUL·LIANA

Amb el mateix motiu, del centenari lullian, organitzà dia 24 de maig en el Saló Mallorca, la Congregació Mariana de joves de Palma, una sessió solemne amb la col·laboració de la Capella Clàssica de Mallorca i parlaments del Sr. Joan Pons i Marquès sobre el tema *Grandesa i dissort de Ramon Lull*, i del Rnt. J. López Moneris, sobre *Ramón Lull i la Virgen María*.

OBITUARI

Ha passat d'aquest món a l'altre el conegut folklorista Antoni Pol. Enamorat de Mallorca, dedicà bona part de la vida a recollir la saviesa popular que anava publicant en la premsa de Ciutat i que, en part, recollí després en dos volums "*De Mallorca*" *Costumbres, Recuerdos y Curiosidades*, il·lustrats amb interessants gravats que serveixen el record de coses ciutadanes desaparegudes. També conreà el folklore musical i harmonitzà i publicà algunes cançons. En un dels concursos organitzats per l'Orfeó Català li fou premiat un aplec de cançons populars mallorquines. Era, demés, President de la Societat Protectora d'animals i plantes, càrrec que complia amb zel i activitat. També escriví per al teatre.

SUBVENCIONS A MUSEUS

La Diputació ha concedit una subvenció al Museu Regional d'Artà, que recull la riquesa arqueològica de la nostra regió llewantina. Igualment ha subvencionat el Museu de la Societat Arqueològica Lulliana.

ACTIVITATS DEL NOSTRE AJUNTAMENT

Les Comissions de Cultura i d'Eixampla van obrint noves escoles i urbanitzant bona part de l'eixampla de la Ciutat, que es trobava en un estat deplorabilíssim.

SEGON ANIVERSARI DE LA REPÚBLICA

Per tal de commemorar el segon aniversari de la proclamació de la República, a l'explanada del moll es celebrà una gran parada militar, a la

que foren presents totes les forces de la guarnició, autoritats i nombrós públic. Als edificis públics onejà la bandera espanyola i en molts, la nostra.

LA FESTA DEL LLIBRE

Enguany, com antany, s'ha celebrat la festa del Llibre amb la mateixa manca d'interès i de preparació que sempre hem deplorat en haver de consignar la dita festa. Als aparadors i a les taules que es treuen fora, apareixen solament llibres que romangueren tot l'any en la soledat dels prestatges i possiblement estan condemnats a no tenir llur lector afectuós. El llibre en la nostra llengua hi era poc menys que absent. Caldria per l'any vinent preparar la festa del Llibre, però la nostra del nostre llibre, per tal que aquest arribi al cor del poble.

EXCAVACIONS

La Comissió Gestora de la Diputació demana al Ministre d'Instrucció Pública que sien encomanades a aquesta entitat totes les excavacions arqueològiques i que romanguin a Mallorca els objectes trobats.

MILLORES A LA CIUTAT

L'Ajuntament, en sessió extraordinària, ha acordat emetre un emprèstic de sis milions dues-centes mil pessetes per portar a efecte la canalització de les aigües, clavegueres i construccions escolars, millores de les quals tant de temps ha se'n parlava.

GRUP ESCOLAR

A Lluchmajor s'ha celebrat l'acte de posar la primera pedra a un grup escolar de vint-i-quatre seccions. Hi assistiren les Autoritats i s'hi feren parlaments.

HOMENATGE A FRA JUNÍPER SERRA

El Patronat Pro-Juníper Serra acaba d'instituir amb caràcter permanent un acte d'homenatge que es celebrarà anyalment a Petra, poble nadiu del fundador de Califòrnia. Amb aquest motiu, hi hagué llüides festes cívico-religioses, i diumenge 21 de maig, tengué lloc la solemne sessió d'homenatge amb assistència de l'Excm. Sr. Arquebisbe-bisbe de Mallorca, del President de la Diputació, i representants de les restants Autoritats. El parlament sobre Fra Juníper, anà a càrrec de mossèn Salvador Galmés, i dirigí també la paraula als reunits el Dr. Miralles.

EL FOMENT DE CULTURA DE LA DONA, DE SÓLLER

La ciutat de Sóller, amb la mateixa brillantor dels altres anys, ha commemorat la data de l'11 de maig de 1561 amb festeigs populars. La nota més escaient fou tal volta la inauguració del local que el "Foment de Cultura de la Dona" acaba de construir a posta, i de l'exposició de flors. La Srta. Maria Mayol féu un bell parlament de circumstàncies i de gràcies als benefactors de l'obra que tan ardidament porta a terme, i per la qual li adreçam la nostra cordial enhorabona.

CURSET DE PSIQUIATRIA

Amb una matrícula ben nodrida i distingida, ha començat a desenrotllar un curset de Psiquiatria el notable psiquiatra escolar i amic nostre, En Joan

I. Valenti, el qual dóna proves, una volta més, del domini que té en aquesta matèria. La importància i l'èxit que assoleix l'esmentat curset, i el fet remarcable de donar-se en la nostra llengua volgutíssima ens obliguen a fer-ne honrosa menció.

BANQUET ÍNTIM

El 28 de maig, es reuniren a dinar a Cas Català una trentena d'amics, per celebrar plegats l'èxit de mossèn Salvador Galmés, amb motiu de les conferències lullianes recentment donades a Barcelona; l'obtenció de l'Englantina en els Jocs Florals d'aquella ciutat per En Guillem Colom, i l'èxit de crítica assolit per les darreres publicacions de mossèn Antoni Pons. Al final, En Joan Pons oferí el dinar, que remerciaren amb breus parlaments els festejats. En Guillem Colom llegí la poesia a Chopin, escrita per al recent festival de Valldemossa, i Mr. Fèlix R. Labunsky, President de l'Associació de Jeunes Musiciens Polonnais à Paris, que figurava entre els assistents, aprofità l'ocasió per expressar amb mots cordials el seu agraïment.

I CONCURS DE "LA NOSTRA TERRA."

El Jurat qualificador d'aquest concurs, compost per la senyoreta Rosa Roig, mossèn Salvador Galmés i el senyor Daniel Martínez Ferrando, ha acordat per unanimitat concedir el premi únic al treball "Al caire de la vida", lema: *Mors et Vita*.

Dit treball serà publicat en aquestes planes, una vegada s'hagi donat a conèixer el seu autor.

EXCÈS D'ORIGINAL

Donat el caràcter commemoratiu del present número i no essent possible augmentar encara més les seves pàgines, deixam de publicar la "Crònica" de l'Associació per la Cultura de Mallorca amb la ressenya de l'acte d'inauguració de l'Exposició de flors; la secció "Les Arts" que comprèn nombroses Exposicions i la primera part dels Festivals Chopin d'enguany; la secció "Els Llibres" i diverses notes destinades a les seccions de "Reculls de fora" i "Noticiari."

De tot el que queda apuntat en donarem compte en el pròxim número de juny.

La Redacció solament es fa solidària dels treballs que no porten signatura. Dels articles signats en són responsables llurs autors.

LA NOSTRA TERRA

DIRECTOR:

ANTONI SALVÀ I RIPOLL

ADMINISTRADOR:

JOAN I. VALENTÍ I MARROIG

Redacció i Administració: *Palacio, 40, baixos.*—Ciutat de Mallorca

Preus de subscripció: Any, 12 ptes.—Trimestre, 3 ptes.—Número solt, 1'25 ptes.

ESTAMPA D'EN FRANCESC SOLER.—SANT FRANCESC, 2 I 4.—PALMA DE MALLORCA